

Begroting en meerjarenraming 2020-2023

Ter behandeling in het bestuur van WDODelta
(november 2020)

Kerngegevens

Gebied

Oppervlakte	255.000 ha
Diagonale afstand Deventer-Assen	90 km
Inwoners	620.000

Bestuur

Het waterschapsbestuur van Drents Overijsselse Delta bestaat uit 29 zetels en de volgende fracties;

Water Natuurlijk	5
VVD	4
Ongebouwd	4
CDA	3
Gemeentebelangen Drenthe~Overijssel	3
Bedrijven	3
ChristenUnie	2
Algemene Waterschapspartij	2
50PLUS	1
SGP	1
Natuurterreinen	1

Waterschapswerken

Primaire en secundaire watergangen	7.106 km
Primaire keringen	245 km
Regionale keringen	136 km
Dijken en kades	1.000 km
Gemalen	360
Stuwen	1.972
Rwzi's	16

Inhoudsopgave

0. LEESWIJZER	5
1. INLEIDING.....	6
1.1 FINANCIEEL PERSPECTIEF	7
1.2 DE BEGROTING 2020 NADER BESCHOUWD	9
1.3 HET MEERJAREN PERSPECTIEF	11
2. PROGRAMMA VEILIGHEID	16
2.1 WAT WILLEN WE BEREIKEN?	16
2.2 WAT GAAN WE DAARVOOR DOEN?	17
2.2.1 Voldoen aan wettelijke normen	17
2.2.2 Infrastructuur blijvend op orde	19
2.2.3 Goed voorbereid op extreme situaties	19
2.3 WAT GAAT HET KOSTEN?	21
3. PROGRAMMA WATERSYSTEEM.....	22
3.1 WAT WILLEN WE BEREIKEN?	22
3.2 WAT GAAN WE DAARVOOR DOEN?	24
3.2.1 Voldoende water	25
3.2.2 Schoon water.....	27
3.2.3 Stedelijk water.....	29
3.2.4 Een zichtbaar waterschap	29
3.2.5 Klimaatadaptatie	31
3.2.6 Duurzaam waterschap	32
3.3 WAT GAAT HET KOSTEN?	34
4. PROGRAMMA WATERKETEN	35
4.1 WAT WILLEN WE BEREIKEN?	35
4.2 WAT GAAN WE DAARVOOR DOEN?	36
4.2.1 Zuiveren voor een schoon en gezond watersysteem.....	36
4.2.2 Samenwerken voor kostenbesparing, vermindering kwetsbaarheid en verhoging kwaliteit.....	39
4.2.3 Afvalwater benutten voor circulaire economie	40
4.3 WAT GAAT HET KOSTEN?	43
5. PROGRAMMA MAATSCHAPPIJ EN ORGANISATIE	44
5.1 WAT WILLEN WE BEREIKEN?	44
5.2 WAT GAAN WE DAARVOOR DOEN?	45
5.2.1 Doelmatig werken	45
5.2.2 Infrastructuur op orde.....	46
5.2.3 In verbinding met de omgeving.....	47
5.2.4 Excellent in dienstverlening.....	48
5.2.5 Werken aan duurzaamheid.....	48
5.3 WAT GAAT HET KOSTEN?	50
6. DEKKINGSMIDDELEN PER TAAK EN POST ONVOORZIEN	51
7. VERPLICHT PARAGRAFEN	52
7.1 BEDRIJFSVOERING.....	52
7.2 ONTWIKKELINGEN SINDS HET VORIGE BEGROTINGSJAAR	54
7.3 UITGANGSPUNTEN EN NORMEN	55
7.4 INCIDENTELE BATEN EN LASTEN	56
7.5 KOSTENTOEREKENING	57
7.6 ONTTREKKINGEN AAN VOORZIENINGEN EN BESTEMMINGRESERVES	58

7.7 WATERSCHAPSBELASTINGEN.....	60
7.8 WEERSTANDSVERMOGEN.....	63
7.9 FINANCIERING.....	65
7.10 VERBONDEN PARTIJEN.....	67
7.11 EMU-SALDO.....	69
8. EXPLOITATIEBEGROTING NAAR KOSTEN- EN OPBRENGSTENSOORTEN	70
9. EXPLOITATIEBEGROTING NAAR KOSTENDRAGER	71
10. AFKORTINGEN	72

0. Leeswijzer

Voor u ligt de programmabegroting 2020. Via de begroting geeft het algemeen bestuur de opdrachten voor het jaar 2020 en stelt de budgetten beschikbaar. Artikel 99 lid 4 van de Waterschapswet bepaalt immers dat ten laste van het waterschap slechts lasten gebracht mogen worden, die in de begroting zijn opgenomen. De zogenaamde *begrotingsrechtmatigheid*. Het mandaat geldt voor het begrotingsjaar.

Dit formele kader heeft als keerzijde dat er in dit document veel zaken zijn opgenomen die u in eerdere begrotingen al heeft kunnen lezen; dan wel in de begrotingsbrief. Diverse onderdelen hebben een verplicht karakter en volgen direct uit wet- en regelgeving of richtlijnen van de provincie. Deze leeswijzer heeft als doel u te informeren over de wezenlijke aanpassingen ten opzichte van de vorige begroting.

Zo wijzen wij u op de inleiding en samenvatting die geheel zijn herschreven en u beknopt het overzicht geven van de (financiële) ontwikkelingen. De vier programma's zijn qua tekst en doelen geactualiseerd. Het onderdeel 'wat gaan wij er voor doen', is vanuit het perspectief van het hoofdlijnenakkoord herschreven, en is interessant voor u als lezer.

De paragrafen zijn veelal wettelijk verplicht en bevatten slechts beperkte aanpassingen. In het bijzonder willen wij u wijzen op de paragraaf bedrijfsvoering, waarin de sturingsrelatie tussen algemeen bestuur en dagelijks bestuur inzake het personeel wordt geformaliseerd. Bij de paragraaf verbonden partijen tonen wij ontwikkelingen met betrekking tot de windmolen participatie.

De meerjarenraming 2021-2023 is een verplicht onderdeel en dient voornamelijk als doorkijk naar de ontwikkeling van de financiële positie in de navolgende jaren. Het meerjarenperspectief geeft inzicht in de robuustheid van deze begroting; en moet in nauwe samenhang met de reservepositie worden beschouwd.

De uitgangspunten voor deze begroting heeft u reeds vastgesteld bij de begrotingsbrief in juni. De financiële uitwerking hiervan is in deze begroting vertaald per programma naar het onderdeel 'wat gaat het kosten?'. Het is gelukt het perspectief op begrotingsjaar 2020 uit de begrotingsbrief te continueren; waarbij het ontvangen van dividend ons de ruimte geeft de hoogte van de lasten bij te stellen. Het financieel perspectief is – onder verrekening van het dividend - in de begroting 2020 in beperkte mate verslechterd (0,4%). Het meerjarenperspectief toont een stijgend lastenniveau. Het programma Waterketen is in de jaren na 2020 duurder geworden door prijsontwikkelingen, problemen met het zonnepanelen programma, het langer stilliggen van de slibgisting in Echten en stijging van de energiekosten.

Aan afkortingen is helaas niet altijd te ontkomen. In hoofdstuk 10 is daarom – mede naar aanleiding van de behandeling van de eerst bestuursrapportage 2019 - een lijst met afkortingen opgenomen om de leesbaarheid te bevorderen.

Wij vertrouwen u hiermee handvatten te hebben verstrekt waarmee u dit document, snel kunt doorgronden.

1. Inleiding

“Niet alles kan; maar wel veel”

Eind september overhandigde voormalig minister Remkes het onderzoeksrapport “niet alles kan” aan de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. Daarin wordt een perspectief geschetst op onze veranderende fysieke leefomgeving. In het rapport wordt uiteengezet, dat er op korte termijn ingrijpende maatregelen nodig zijn om de kwaliteit van onze leefomgeving te handhaven. Dezelfde leefomgeving waarin ons waterschap z'n werkzaamheden verricht. Die maatregelen kosten geld. Dit betekent dat niet alles kan en dat vraagt om duidelijke keuzes.

Het waterschap maakt keuzes die de leefomgeving in ons beheergebied beïnvloeden. Voortdurend wordt de afweging gemaakt tussen de breedte van de taakopvatting en de kosten voor ingelanden. Via de begrotingsbrief - die het algemeen bestuur in juni heeft behandeld – is besloten de ingezette koers te vervolgen mits het lastenniveau dit toelaat. Uit deze begroting blijkt, dat dit voor boekjaar 2020 grotendeels mogelijk is. De begrote lasten in het jaar 2020 nemen met 1,9 mln. toe ten opzichte van het jaar 2019. Aan de batenkant is er een financieel positieve ontwikkeling van 1,3 mln. structureel per 2020. We houden de omvang en kwaliteit van onze dienstverlening op peil.

Niet alles kan

Voor ons waterschap betekent dit, dat niet alles kan. Dit blijkt uit de risico's die via de programma's in deze begroting worden gepresenteerd. Het risico met de meeste impact op boekjaar 2020 betreft de Water op Maat (WOM) projecten. In de afgelopen jaren heeft de programmering bij herhaling vertraging opgelopen. Oorzaken vormen de complexiteit van de opgave, vergaande samenwerking met maatschappelijk partners en externe juridische ontwikkelingen zoals de stikstofproblematiek. Om de bestaande ambitie te realiseren, is vereist dat er veel projecten tegelijk worden uitgevoerd. Dit vraagt substantiële aanvullende capaciteit, die geworven moet worden in een krappe arbeidsmarkt. Ook is een oplossing voor de bestaande juridische problematiek (PAS/PFAS) benodigd. Daarnaast vraagt het een andersoortig werkproces, dat ambtelijk nog moet worden ontwikkeld.

Kortom, de WOM projecten worden geconfronteerd met een uitvoerbaarheidsvraagstuk. Wij komen hier in 2020 graag nader over te spreken, in het verlengde van de wens van het algemeen bestuur om prioriteiten te stellen ten aanzien van de investeringsportefeuille.

Meerjarenperspectief

Het financieel meerjarenperspectief 2021-2023, dat tezamen met de begroting gepresenteerd wordt, toont een stijgend lastenniveau. De kosten van onze dienstverlening nemen de aankomende jaren meer toe, dan in de eerst helft van 2019 werd verwacht. De verwachting nu is dat de lasten stijgen met ca. 6 mln.

Keuzes met betrekking tot de breedte van onze taakopvatting vragen om een complexe afweging. Bij die afweging is het essentieel om te anticiperen op toekomstige ontwikkelingen. Via de watervisie wordt een integraal perspectief op de toekomst van ons werk voorbereid. Daarbij staan we in verbinding met onze omgeving, door deze een prominente rol te bieden bij het leggen van focus. De uiteindelijke afweging over de omvang van ons takenpakket in relatie tot de gewenste tariefontwikkeling maken wij zelf. De begrotingsbrief 2021 zal hiervoor als instrument dienen.

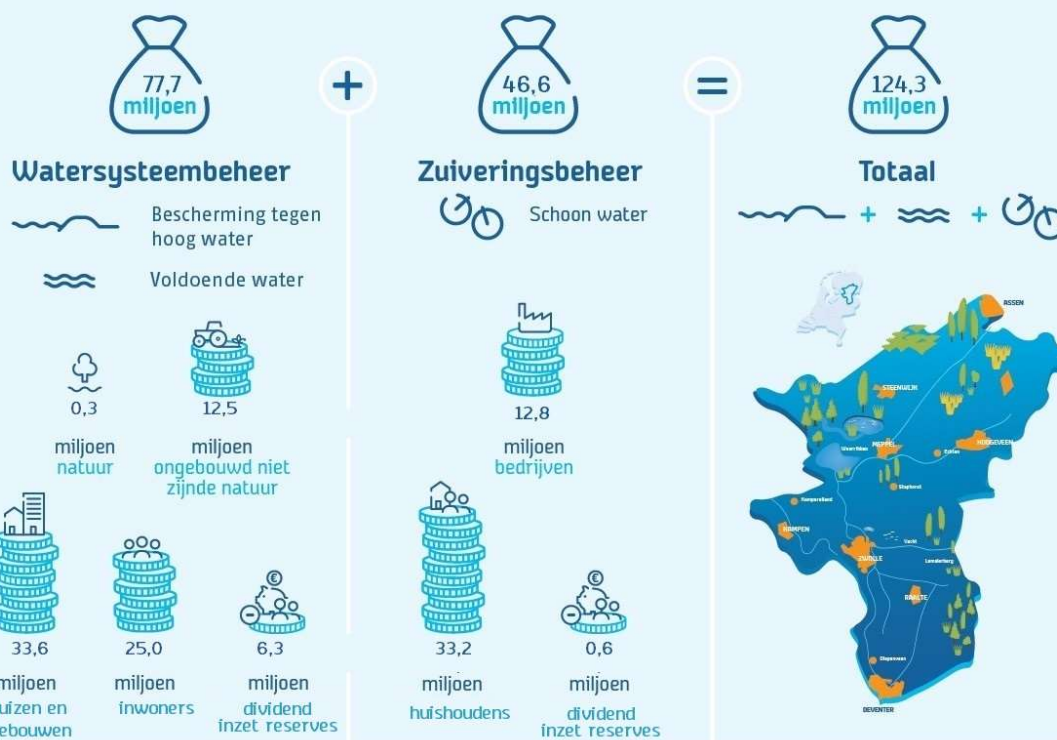
Niet alles kan dus, maar tegelijkertijd kan er veel. Onze vermogenspositie biedt ruimte om de lastenontwikkeling gedeeltelijk op te vangen. Daarbij plaatsen we de kanttekening dat inzet van reserves een tijdelijke oplossing vormt, bij een structureel oplopend kostenniveau. Onze uitdaging is om het kostenniveau in de aankomende jaren in overeenstemming te houden met onze dienstverlening. Deze begroting en meerjarenraming vormen daarbij het financieel vertrekpunt.

Het Dagelijks Bestuur
23 oktober 2019

1.1 Financieel perspectief

Begroting 2020

Inkomsten € 124,3

En wat betaal ik in 2020?

1. huur	2. koop	3. huur	4. koop	5.	6.	7.	8.
€ 158	€ 246	€ 273	€ 360	€ 3.462	€ 463	€ 1.447	€ 22.416

Voorbeelden

1. Eenpersoonshuishouden met huurwoning (inwoner € 1 ve)
2. Eenpersoonshuishouden met koopwoning (inwoner, woning woz € 200.000 € 1 ve)
3. Meerpersoonshuishouden met huurwoning (inwoner € 3 ve)
4. Meerpersoonshuishouden met koopwoning (inwoner, woning woz € 200.000 € 3 ve)
5. Agrarisch bedrijf (waarde woz € 400.000, 40 hectares landbouwgrond € 3 ve)
6. Natuur (100 hectares natuur)
7. Groothandel (waarde woz € 2,4 miljoen € 7 ve)
8. Productiebedrijf (waarde woz € 12 miljoen € 300 ve)

ve = vervuilingseenheid

• Jeder huishouden betaalt vast bedrag waterschapsbelasting en eigenaren betalen ook watersysteembelasting op basis van WOZ waarde en/of hectares.

Uitgaven € 124,3

Verdeling van de uitgaven

Onze uitdagingen

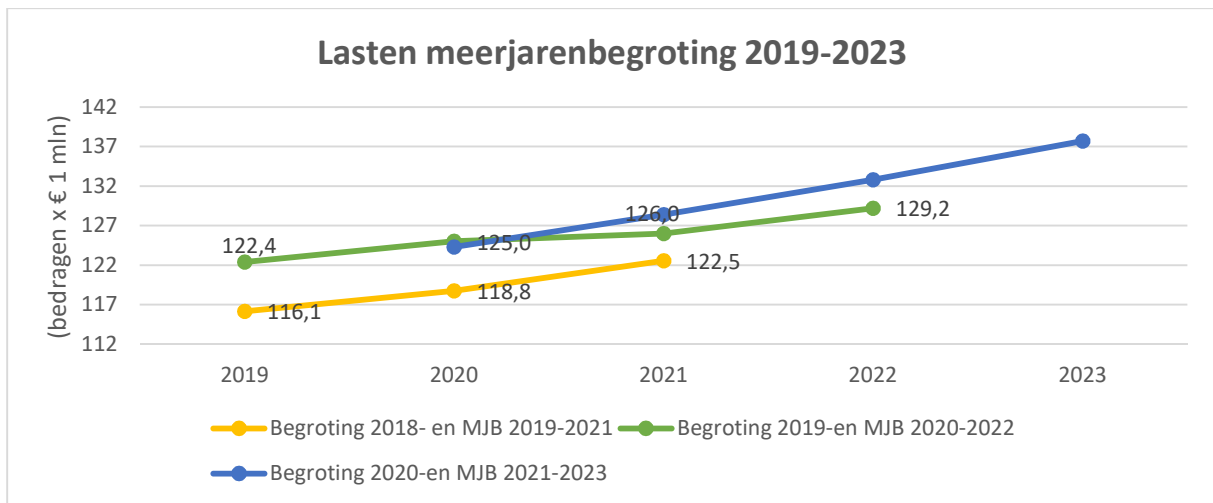
- "In verbinding met de omgeving".

Samenwerken aan 'uw waterschap'. Perfecte taakuitvoering/excellente dienstverlening/wij handelen met begrip voor wensen van inwoners en bedrijven.
- Betere aanpak gevolgen klimaatverandering (in landelijk én stedelijk gebied voor waterketen én watersysteem)
- Meer grondstoffen en energie uit afvalwater halen: bijdrage aan circulaire economie.
- Onze (water)infrastructuur is op orde.
- Doelmatig werken: kosten en prestaties zijn in verhouding.

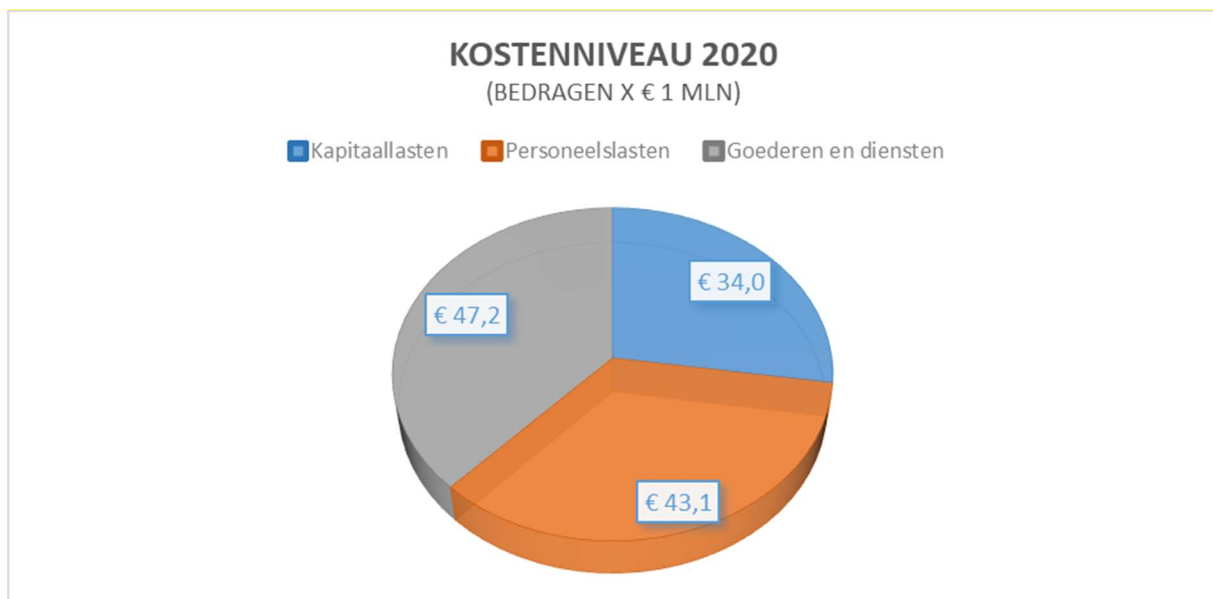

1.2 De begroting 2020 nader beschouwd

Lasten

De totale lasten stijgen in 2020 met ongeveer 1,5% ten opzichte van het begrotingsjaar 2019. De lastenstijging van € 1,9 mln. wordt voor € 1,3 mln. gecompenseerd door extra dividendinkomsten vanuit de NWB. De toenemende lasten bestaan voor 0,5 mln. uit goederen en diensten (van 46,7 mln. naar 47,2 mln.), de personeelslasten stijgen met 0,7 mln. (van 42,4 naar 43,1) en de kapitaallasten stijgen met 0,7 mln. (van 33,3 naar 34,0 mln.). Deze stijgingspercentages liggen allen in lijn met de prijsontwikkeling, respectievelijk de betrachte investeringsomvang.

Baten

Het aantal heffingseenheden voor 2020 is hoger dan het aantal voor de begroting 2019. Hetzelfde geldt voor de verschillende onderdelen van de oppervlakttes ongebouwd. De totale WOZ waarde neemt naar verwachting toe met 6% voor de belastingomslag 2020.

De tarieven voor 2020 hangen samen de inzet van egalisatiereserves. De tarieven zoals voorgesteld in de begroting 2020 blijven binnen de afspraken van het Bestuursakkoord Water (2011) waarbij de belastingopbrengsten in de periode tot 2021 gemiddeld per jaar met niet meer mogen stijgen dan 2,3% exclusief inflatie.

<i>(bedragen * € 1 mln.)</i>	2019	2020	2021	2022	2023
Watersysteemheffing netto kosten	69,4	71,6	76,5	82,5	86,9
Zuiveringsheffing netto kosten	45,7	46,2	47,6	48,6	50,1
Totaal	115,1	117,8	124,1	131,1	137,0
Watersysteembeheer					
Inzet egalisatiereserve	5,5	5,2	3,5	1,0	0,0
Rente egalisatiereserve	0,0	0,0	-0,1	-0,2	-0,2
Oninbaar	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2
Opbrengst verontreinigingsheffing	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Dividend NWB (87%)	0,0	1,1	1,1	1,1	1,1
Te dekken kosten via tarieven	63,9	65,3	72,0	80,6	86,0
Zuiveringsbeheer					
Inzet egalisatiereserve	2,2	0,4	0,0	0,0	0,0
Oninbaar	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2
Rente egalisatiereserve	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Dividend NWB (13%)	0,0	0,2	0,2	0,2	0,2
Te dekken kosten via tarieven	43,7	45,8	47,6	48,6	50,1
Te dekken via tarieven	107,6	111,1	119,7	129,2	136,1

Bij watersysteembeheer wordt er in het jaar 2020 € 5,2 mln. onttrokken aan de egalisatiereserve, in het laatste jaar is er sprake van een kostendekkend tarief; aan het eind van 2023 is er een egalisatiereserve van € 2,6 mln. Bij de taak zuiveringsbeheer wordt in het jaar 2020 € 0,4 mln. onttrokken aan de egalisatiereserve hierdoor resteert er eind 2023 een egalisatiereserve van € 1,4 mln.

De baten stijgen vanaf 2020 met € 1,3 mln. ten gevolge van de dividenduitkering van de Nederlandse waterschapsbank. De verdeling over de beide waterschapstaken vindt plaats op basis van historische verkrijging van de aandelen en bedraagt respectievelijk 87% en 13%.

1.3 Het meerjarenperspectief

De meerjarenraming 2020-2023 in vergelijking met de meerjarenraming 2019-2022 is hieronder weergegeven:

(bedragen * € 1 mln.)	2019	2020	2021	2022	2023
Begroting 2020-2023		124,3	128,4	132,8	137,7
Begroting 2019-2022	122,4	125,0	126,0	129,2	
Verschil		-0,7	2,4	3,6	
Kapitaallasten		-1,8	-1,8	-1,8	
Personeelslasten		1,0	1,7	2,0	
Goederen en diensten		0,1	2,5	3,4	
Totaal		-0,7	2,4	3,6	

De kosten stijgen in begrotingsjaar 2020 ten opzichte van het begrotingsjaar 2019. De lasten in de begroting 2020 vallen echter lager uit dan geraamd in jaarschijf 2020 van de voorgaande begroting. In de bovenstaande figuur worden alle jaarschijven uit deze twee begrotingen met elkaar vergeleken.

Hier treft u een verklaring voor het verschil tussen de begroting 2019 en de begroting 2020. Daarbij wordt de ontwikkeling tussen de begroting 2019 en de begrotingsbrief 2020 als extra informatie toegevoegd.

Kapitaallasten

(bedragen * € 1 mln.)	2019	2020	2021	2022	2023
Begroting 2019-en MJB 2020-2022	33,3	35,8	38,4	40,1	
Begrotingsbrief 2020 (-2023)	-	33,2	35,4	37,5	40,0
Begroting 2020- en MJB 2021-2023	-	34,0	36,6	38,3	40,8
Verschil	-	-1,8	-1,8	-1,8	-

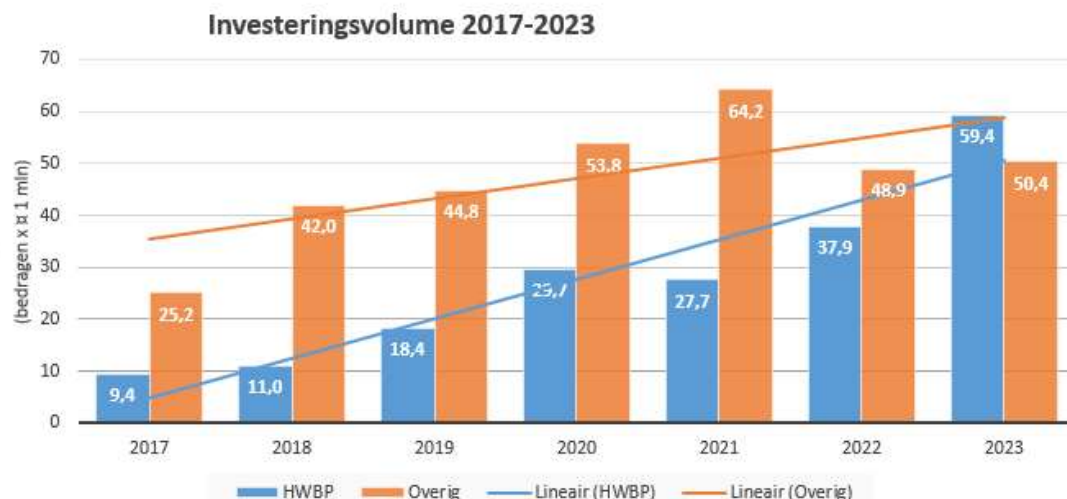
Op basis van de begroting 2019 werd verwacht, dat de kapitaallasten tussen 2019 en 2020 met 2,5 mln. zouden stijgen (van 33,3 mln. naar 35,8 mln.). De toenmalige programmering van de investeringen ligt hieraan te grondslag.

Bij de begrotingsbrief 2020 zijn het investeringsprogramma en de rentelasten geactualiseerd. Op basis van nieuwe gegevens zouden de kapitaallasten dalen van 35,8 mln. naar 33,2 mln. Dit is mede het gevolg van de aanhoudend lage rente. In de begrotingsbrief is getoond, dat de aanhoudend lage rente leidt tot 1,1 mln. minder lasten in 2020. Het rentevoordeel loopt in de tijd op. Daarnaast is er in de begrotingsbrief 0,8 mln. (structureel) te ontvangen dividend verrekend met de kapitaallasten. Het overige verschil wordt verklaard door mutaties in de programmering.

Ten opzichte van de begrotingsbrief nemen de lasten in 2020 met 0,8 mln. toe van 33,2 mln. naar 34,0 mln. Dit is het gevolg van een andere wijze van financieel presenteren van het te ontvangen dividend, dat nu op de juiste wijze gepresenteerd wordt aan de batenzijde. Per saldo doen zich in 2020 geen verdere wijzigingen voor. Ook in het meerjarig perspectief doen zich uitsluitend marginale verschillen voor ten opzichte van de begrotingsbrief.

Toelichting bij bepaling kapitaallasten (concerncorrectie)

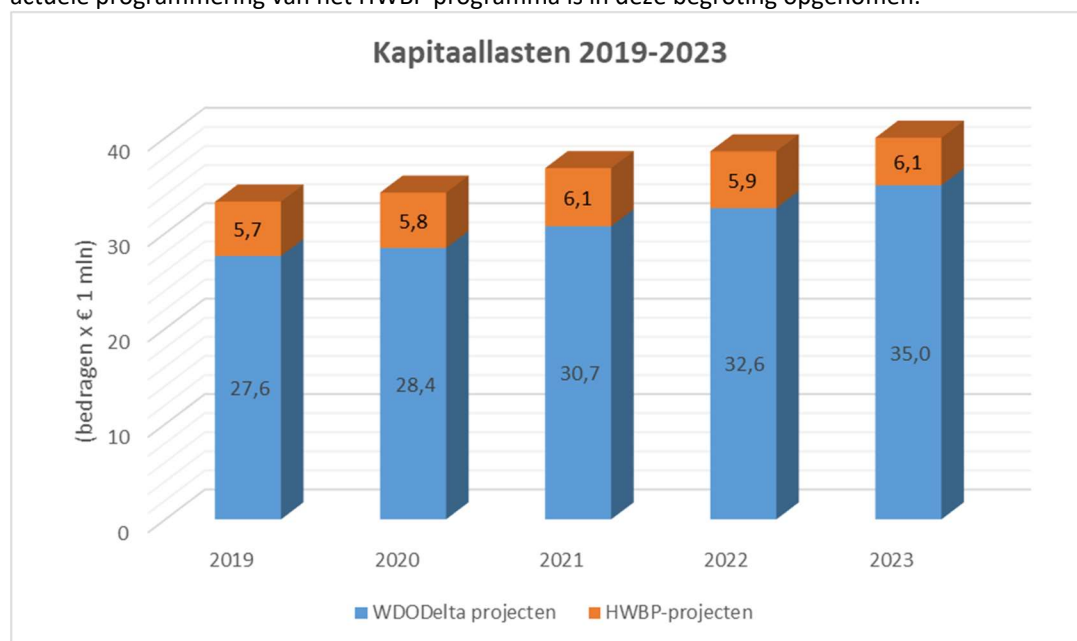
Bij het berekenen van de kapitaallasten is een historische correctiefactor toegepast. Deze correctie bedraagt evenals in de begrotingsbrief: 15% op de afschrijvingslasten voor de jaren 2020 en 2021. Voor de jaren 2022 en 2023 wordt uitgegaan van een correctie van 20%, omdat projecten in de toekomst onzekerder zijn. Deze concerncorrectie heeft betrekking op de onderhanden werken en voorgenomen investeringen maar niet op het HWBP programma.

In de bovenstaande figuur wordt het begrote investeringsvolume getoond. Uit de figuur blijkt, dat er in de volgende jaren meer wordt geïnvesteerd dan in voorliggende jaren. Oorzaken in het programma Watersystemen zijn het programmeren van meer voorbereiding en realisatie van het WOM programma, de Waterschapszorg, met een piek in 2021, en het verhogen van het jaarlijks aantal te onderhouden gemalen en stuwen. In de programma's Waterketen en Maatschappij en organisatie zorgt DuurzaamDoen (zonnepanelen) voor een substantieel deel van de stijging in de jaren 2020 en 2021. Ook draagt de realisatie van de herbouw van de sliblijn in Echten in het programma Waterketen bij aan het hogere investeringsvolume in 2020 en 2021. In het programma Maatschappij en organisatie wordt er in 2020 meer geïnvesteerd in vervangingen van informatievoorzieningen. De stijging van het investeringsvolume verklaart de ontwikkeling van de kapitaallasten.

HWBP- Verdeling projectfinanciering Hoogwaterbeschermingsprogramma

De versterking van primaire keringen wordt bekostigd op basis van cofinanciering. Hiervoor is door het Deltafonds de Dijkrekening ingericht. Hieraan dragen de waterschappen gezamenlijk 40% bij en het Rijk 50%. De resterende 10% bestaat uit een projectgebonden aandeel (PGA) van het waterschap, bedoeld als doelmatigheidsprikkel. Waterschappen ontvangen dus vanuit de Dijkrekening 90% van de geraamde kosten. De actuele programmering van het HWBP programma is in deze begroting opgenomen.

Uit de bovenstaande figuur blijkt dat de kapitaallasten in meerjarig perspectief vooral stijgen door toedoen van de investeringen buiten het HWBP.

Personeelslasten

<i>(bedragen * € 1 mln.)</i>	2019	2020	2021	2022	2023
Begroting 2019-en MJB 2020-2022	42,4	42,1	42,2	42,8	-
<i>Begrotingsbrief 2020 (-2023)</i>		43,0	43,4	44,2	45,1
Begroting 2020- en MJB 2021-2023		43,1	43,9	44,8	45,6
Verschil		1,0	1,7	2,0	-

De begrote lastenontwikkeling tussen 2019 en 2020 zoals opgenomen in de begroting 2019 van 42,4 mln. naar 42,1 mln., laat zich op hoofdlijnen verklaren door de verwachte loonstijging van 1,5% (0,5 mln.) en het teruglopen van de formatieomvang (-0,3 mln.). Overige ontwikkelingen leiden tot -0,5 mln. lastenverlaging.

De lasten in jaarschijf 2020 van de begroting 2019 en de begroting 2020 stijgen met 1,0 mln. (van 42,1 mln. naar 43,1 mln.). Deze ontwikkeling kent de volgende oorzaken:

Cao ontwikkeling	+ 0,6 mln.
Hogere sociale en pensioen premies	+ 0,4 mln.
Hogere reiskosten en inconvenienten	+ 0,2 mln.
Toename van formatie door bestuursbesluiten	+ 0,2 mln.
Toename personeel (tijdelijk) m.b.t mobiliteit	+ 0,3 mln.
Aanwending budget mobiliteitsbevordering	- 0,3 mln.
Verschuiving inhuur naar goederen en diensten	- 0,5 mln.
Overige ontwikkelingen	<u>+ 0,1 mln.</u>
Totaal	+ 1,0 mln.

De ontwikkeling van het loonniveau is op basis van de recent gepubliceerde cao 2020 hoger dan eerder voorzien. De cao stijging was in de begroting 2019 geraamd op 1,5%. In 2020 bedraagt de gemiddelde stijging nu 3%. Er wordt in het meerjarenperspectief uitgegaan van 2,0% per 2021, aangevuld met een stijging van 0,5% uit hoofde van de cao mutatie per 1-7-2019.

Cao ontwikkeling leidt in het meerjarenperspectief (dat oploopt van 43,1 mln. naar 45,6 mln.) tot € 0,4 mln. meer lasten in 2021 ten opzichte van boekjaar 2020 en € 0,6 mln. meer lasten in 2022. Met ingang van 2021 komt de dekking voor mobiliteitsbevordering te vervallen. Daarmee nemen de lasten structureel met € 0,3 mln. toe.

Goederen en diensten

De goederen en diensten laten het volgende verloop zien:

<i>Bedragen (* € 1 mln.)</i>	2019	2020	2021	2022	2023
Begroting 2019-en MJB 2020-2022	46,8	47,1	45,4	46,3	
<i>Begrotingsbrief 2020 (-2023)</i>		46,2	44,1	45,5	46,6
Begroting 2020- en MJB 2021-2023		47,2	47,9	49,7	51,2

De begrote lastenontwikkeling tussen 2019 en 2020 zoals opgenomen in de begroting 2019 (van 46,8 mln. naar 47,1 mln.), laat zich op hoofdlijnen verklaren door prijsindexatie (0,8 mln.) en het teruglopen van de omvang van het incidenteel verstrekte budget voor Echten (-0,5 mln.)

Per saldo is er voor de begroting 2020 sprake van een marginale ontwikkeling van de lasten m.b.t. goederen en diensten ten opzichte van de raming in de begroting 2019 (van 47,1 mln. naar 47,2 mln.). Autonome kostenstijgingen gemeld bij de begrotingsbrief konden via het begroten van de financiële impact van de historische trendanalyse worden opgevangen. Bij het opstellen van de begroting is de trendontwikkeling herijkt en doen zich aanvullende kosten voor op het vlak van ICT (software) en de continuering van duurzaamheidsbeleid.

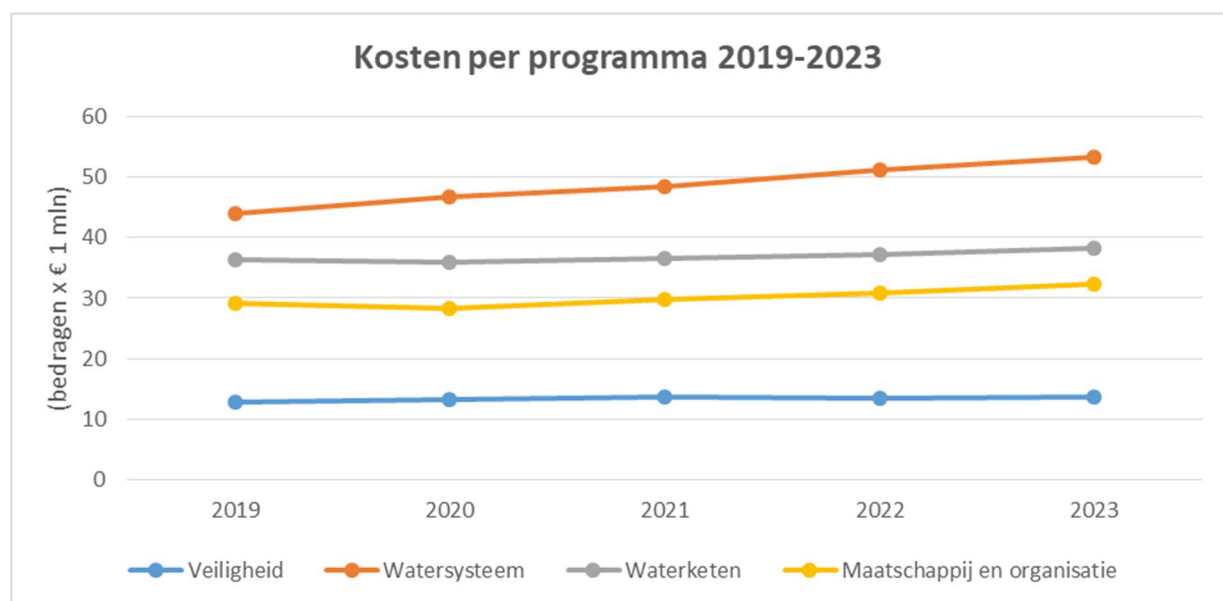
Het financieel meerjarenperspectief (jaren na 2020) toont een aanzienlijke toename van de lasten (van 47,2 mln. naar 51,2 mln.). Prijsindexatie speelt hierbij een rol. Daarnaast is er de invloed van ontwikkelingen rondom Echten, dat pas vanaf 2022 weer volledig operationeel zal zijn, en waterketen substantieel.

Het financieel verloop laat zich als volgt verklaren:

Bedragen (* € 1 mln.)	2020	2021	2022	2023
Autonome ontwikkelingen BB	1,6	1,0	1,0	1,8
Trendontwikkeling BB	-3,0	-3,0	-3,0	-3,0
Bestuurlijke besluit BB	0,5	0,7	1,2	1,5
Subtotaal begrotingsbrief 2020	-0,9	-1,3	-0,8	0,3
Trendontwikkeling Begroting	1,0	1,0	1,0	1,0
Echten / Waterketen	-0,6	2,2	2,8	3,0
ICT	0,5	0,5	0,5	0,5
Continuering duurzaamheid	0,2	0,2	0,2	0,2
Van personeel naar g&d	0,5	0,5	0,5	0,5
Autonoom (o.a. prijsindexatie)	-0,6	-0,6	-0,8	-0,6
Subtotaal begroting 2020	1	3,8	4,2	1,6
Totaal (van subtotalen)*	0,1	2,5	3,4	1,9

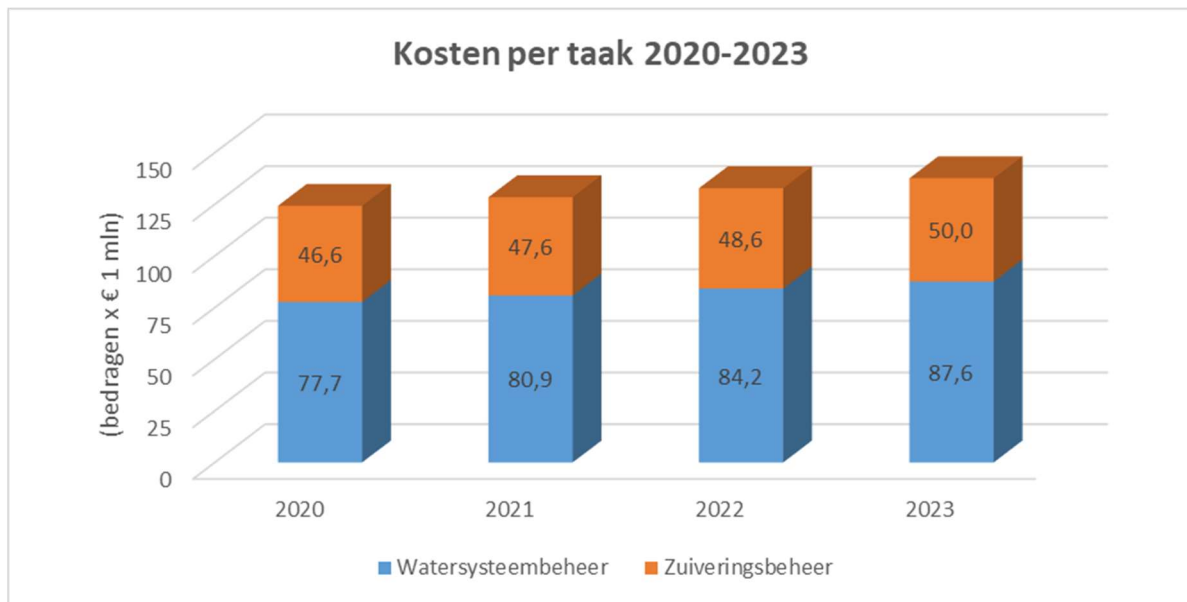
Kosten per programma

De stijging van de lasten verschilt per programma in omvang. Het programma Maatschappij en organisatie stijgt jaarlijks, mede doordat de stelpost ter dekking van prijsindexatie in dat programma is opgenomen. Het programma Waterketen toont een daling als gevolg van de lagere meerkosten van slibgisting Echten. Daarnaast zijn er prijsstijgingen van energie en slibverwerking. Het programma Watersysteem stijgt vooral door toenemende kapitaallasten. Het programma Waterveiligheid blijft ongeveer gelijk. De meerjarenbegroting is in lopende prijzen opgesteld. Er wordt jaarlijks rekening gehouden met inflatie en cao effecten. Bij een begroting in constante prijzen worden prijsstijgingen buiten beschouwing gelaten. Een begroting in constante prijzen maakt de vergelijking tussen begrotingsjaren eenvoudiger. De tarieven zijn beter te vergelijken in lopende prijzen.

Kosten per taak

De kosten van de taak watersysteembeheer stijgen van € 77,7 mln. in 2020 naar € 87,6 mln. in 2023. En de kosten van de taak zuiveringsbeheer stijgen van € 46,6 mln. in 2020 naar € 50,0 mln. in 2023.

2. Programma Veiligheid

2.1 Wat willen we bereiken?

Het waterschap zorgt voor de dijken in Zuidwest-Drenthe en West-Overijssel, waardoor inwoners veilig kunnen wonen, werken en recreëren. Wij willen overstromingen voorkomen, slachtoffers vermijden en de schade zoveel mogelijk beperken. Door beheer en verbetering van primaire- en regionale waterkeringen en kunstwerken zoals gemalen en sluizen, voldoen we zo veel mogelijk aan het vereiste beschermingsniveau. Daarnaast zorgen we ervoor dat we voorbereid zijn om bij hoogwater snel en adequaat te handelen om een overstroming te voorkomen en schade te beperken.

Onze waterveiligheidsdoelen combineren we zoveel mogelijk met doelen van anderen. We vergroten daarmee de maatschappelijke meerwaarde van onze investeringen. We denken actief mee en adviseren over de wijze waarop ruimtelijke ontwikkelingen op of bij de dijk vorm kunnen krijgen, zodat de veiligheid tegen overstromingen wordt gehandhaafd of zelfs wordt vergroot. We communiceren actief over overstromingsrisico's. Gemeenten vragen we om stedelijke uitbreidingen zodanig vorm te geven dat schade en slachtoffers bij een eventuele dijkdoorbraak beperkt blijven.

Het programma is richtinggevend voor onze opgaven voor waterveiligheid in Zuidwest Drenthe en West-Overijssel. Actueel zijn vooral de consequenties van het Deltaprogramma, de Waterwet en het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP).

Beeldbepalende elementen in het programma

Voor het HWBP programma hebben we in 2020 twee grote planuitwerkingen samen met de markt lopen (Stadsdijken Zwolle en IJsseldijk Zwolle-Olst). Vecht Dalfsen Zwolle zit in de verkenningsfase. Daarnaast start het innovatieve onderzoekproject Gras-op-Zand op, volledig gefinancierd door het HWBP.

Voor de regionale keringen speelt komend jaar vooral de nieuwe normering voor de Sallandse weteringen. Wij zijn volop in gesprek met de provincie Overijssel over de nieuwe normen die voor deze keringen moeten gaan gelden. Vooral de gevolgen van die normstelling voor deze keringen zijn voor ons als waterschap relevant

Programma ambities

Voldoen aan wettelijke normen

Het Deltaprogramma omvat de strategische keuzes voor de langetermijnaanpak van de waterveiligheid in Nederland. In de Waterwet zijn de normen voor de primaire keringen vastgelegd. Die normen zijn gebaseerd op de kans dat een kering faalt en de gevolgen die dat zou hebben in de vorm van slachtoffers, schade en maatschappelijke ontwrichting. De normen voor regionale keringen zijn vastgelegd in de provinciale verordeningen.

Beoordelen van de primaire en regionale keringen

In de wet is vastgelegd dat de waterbeheerders vóór 2023 alle primaire keringen beoordelen om te bepalen of ze voldoen aan de normen. Onze ambitie is om deze deadline te halen. Daarvoor heeft het waterschap een programma opgesteld. De regionale keringen voldoen aan de normen, er staat geen beoordeling of toetsing van de regionale keringen op de agenda voor de komende jaren.

Versterken primaire keringen

Op basis van de beoordelingen (en toetsingen die we in het verleden hebben uitgevoerd) weten we dat grote delen van onze primaire keringen niet voldoen aan de wettelijke normen. Daarom voeren we verbetermaatregelen uit aan de primaire keringen in het kader van het Hoogwaterbeschermingsprogramma. Deze maatregelen kunnen een grote impact hebben op de omgeving en tegelijkertijd ook kansen bieden voor verbetering van de ruimtelijke kwaliteit of voor initiatieven van anderen. De versterkingsopgave van onze

primaire keringen is omvangrijk. We zijn gestart met het versterken van de meest urgente trajecten, daarna volgen de minder urgente trajecten. De Waterwet stelt dat het streven is, dat alle primaire waterkeringen in 2050 aan de landelijke normen voldoen. In de Omgevingswet wordt dit naar verwachting een resultaatverplichting. Onze programmering laat zien dat we onze primaire keringen ruim voor 2050 op orde krijgen, daarbij pakken we de meest urgente trajecten het eerst aan.

Infrastructuur blijvend op orde

Het waterschap beheert de keringen op planmatige wijze. In het kader van de inrichting van de 'zorgplicht primaire waterkeringen' hebben we een belangrijk deel van het assetmanagement voor zowel regionale als primaire keringen ingericht. Wij bouwen dat verder uit.

Muskus- en beverratten veroorzaken schade aan waterkeringen en watersysteem. Om de schade te beperken wordt de populatie onder controle gehouden. Het gebied is onder controle bij een populatie van 0,15 vangsten er kilometer per jaar, onze ambitie is om deze situatie in 2025 te bereiken. In de Unie wordt gesproken over het streven om de populatie muskusratten terug te brengen naar nul. Het waterschap volgt deze discussie en draagt daar aan bij.

Het aantal bevers neemt de laatste jaren fors toe. Wij constateren steeds vaker graverij door de bever. Omdat de bever een beschermde soort is, is het lastig om schade te voorkomen. Onze ambitie is om het probleem goed onder de aandacht te brengen bij besluitvormers.

Goed voorbereid op extreme situaties.

Het waterschap heeft een calamiteitenorganisatie die in werking treedt bij (verwachte) extreme waterstanden. Het waterschap oefent regelmatig om goed voorbereid te zijn op dergelijke situaties. We hebben nog niet bepaald wat we kunnen doen als onze inspanningen niet kunnen voorkomen dat een overstroming plaats vindt. Op basis van overstromingsscenario's kunnen we maatregelen uitwerken om de schade en aantal slachtoffers te beperken. Onze ambitie is om, voor zover het in ons bereik ligt, voor een aantal denkbare doorbraken te bepalen wat ons handelingsperspectief is na het falen van een kering.

2.2 Wat gaan we daarvoor doen?

In het Waterbeheerplan 2016-2021 (WBP) zijn de ambities, de doelstellingen en de maatregelen opgenomen van de Rijn-Oost waterschappen voor de waterveiligheid. Uitvoering ervan vormt een belangrijk onderdeel van het programma. In deze paragraaf beschrijven we de accenten en belangrijke acties en maatregelen die we in 2020 uitvoeren.

2.2.1 Voldoen aan wettelijke normen

Beoordelen van primaire keringen en toetsen van regionale keringen

In de lopende beoordelingsronde (2017-2022) worden de primaire keringen en de kunstwerken op basis van de normen in de Waterwet beoordeeld. Gaandeweg krijgen we meer en meer inzicht in de doorwerking van de nieuwe normen op onze versterkingsopgave. Daarnaast leveren we onze bijdrage aan de (door)ontwikkeling van een bruikbaar landelijk instrumentarium voor beoordeling en ontwerp. De toetsingen voor regionale keringen zijn nog geldig en behoeven nog geen actualisatie.

Veel van onze bekleding bestaat uit 'gras op zand'. Deze bekleding voldoet niet aan de norm op basis van het wettelijk beoordelingsinstrument, waardoor de bekleding op grote trajecten verbeterd moet worden. Wij willen in 2020 een onderzoek starten (innovatieproject 'Gras op zand', gefinancierd door het HWBP), waarmee wij hopen aan te tonen dat aan gras op zand meer sterkte kan worden toegekend.

Wanneer zijn we tevreden in 2020?

- a. We hebben de primaire keringen Mastenbroek-Zwarte Water (normtraject 10-1) en op het traject Zwartsluis-Kadoelen (normtraject 9-2) conform het WBI2017 beoordeeld op basis van de nieuwe normering.

- b. We hebben de voorbereiding voor de wettelijke beoordeling conform het WBI2017 van de primaire kering Deventer (normtraject 53-1) gereed.

De provincie Overijssel neemt binnen enkele jaren een besluit over de normering voor de Sallandse weteringen. De verantwoordelijkheid hiervoor ligt bij de provincie, maar provincie en waterschap onderzoeken samen met de gemeenten wat maatschappelijk gezien de meest gewenste manier is om de veiligheid in het stedelijk gebied te waarborgen. De volgende stap zal zijn om de huidige keringen te toetsen aan de nieuwe normen. Het resultaat van de toetsing kan zijn dat keringen versterkt moeten worden, maar ook andere maatregelen zijn denkbaar.

Wanneer zijn we tevreden in 2020?

- c. Het waterschap is goed betrokken bij de totstandkoming van de norm voor de Sallandse weteringen.

Versterken primaire keringen

Het versterken van primaire keringen om deze te laten voldoen aan de wettelijke normen, gebeurt binnen het HWBP (Hoogwaterbeschermingsprogramma). In afstemming met het nationale programmabureau HWBP wordt de programmering jaarlijks geactualiseerd aan de hand van de resultaten van de wettelijke beoordeling. De programmering vindt plaats op basis van urgentie. De financiering van het HWBP-programma vindt plaats op basis van het Bestuursakkoord Water: 50% Rijk, 40% solidariteitsdeel waterschappen, 10% projectgebonden aandeel voor het uitvoerende waterschap.

Voordat dijkversterkingsprojecten daadwerkelijk tot realisatie komen, gaan er jaren van voorbereiding (verkenning en planuitwerking) aan vooraf. In 2020 loopt de verkenning voor het project Vecht Dalfsen Zwolle. Voor Stenendijk Hasselt wordt in 2020 het voorkeursalternatief vastgesteld en de planuitwerking gestart. Ook voor Zwolle-Olst wordt de planuitwerking opgestart. Voor Stadsdijken Zwolle wordt in 2020, samen met de Dijkalliantie Zwolle, de planuitwerking doorlopen.

Naast dijkversterking kan ook rivierverruiming bijdragen aan het realiseren van de benodigde waterveiligheid. Rivierverruiming draagt behalve aan waterveiligheid ook bij aan andere Rijks- en regionale opgaven, bijvoorbeeld op het gebied van waterkwaliteit en natuur, bevaarbaarheid en gebiedsontwikkeling (recreatie, economie). De minister heeft in 2018 de Tweede Kamer per brief (Kamerstuk 27625 nr. 434) geïnformeerd over haar voornemen om te starten met een programma Integraal Riviermanagement (IRM). In juli 2019 is overeenstemming bereikt over de opdracht en heeft de Minister haar akkoord gegeven, waarmee het programma formeel van start is gegaan. Het doel is -in de periode tot 2050- samen te komen tot een veilig, functioneel en aantrekkelijk rivierengebied dat klaar is voor de uitdagingen van de 21e eeuw. Het programma wordt opgezet en uitgevoerd samen met de partners van het Deltaprogramma (waterschappen, provincies en gemeenten), die de bereidheid tonen om mee te investeren in het rivierengebied en met andere stakeholders, zoals de binnenvaartsector, de zand- en grindwinners en natuurorganisaties. Tussen Rijk en regio worden afspraken gemaakt over de opzet en de invulling van het programma. Dit betreft onder meer een integraal afwegingskader voor het prioriteren van urgente opgaven. Het programma met maatregelen is afhankelijk van o.a. kosten/baten, draagvlak, bestuurlijke uitlegbaarheid en financierbaarheid. Voor onze regio biedt IRM met name kansen voor de rivieren Overijsselse Vecht en Zwarte Water. In de benedenloop van de IJssel zijn de afgelopen jaren al veel rivierverruimende maatregelen genomen, de kansen voor de IJssel bevinden zich daarom met name in de bovenloop (omgeving Arnhem-Zutphen). Wel zijn we in gesprek over Paddenpol langs de IJssel, als onderdeel van het HWBP-project IJsseldijk Zwolle-Olst.

Wanneer zijn we tevreden in 2020?

- d. De voortgang van de HWBP-projecten is conform vastgesteld programma

Versterken regionale keringen

Voor regionale keringen zijn er op de korte termijn geen versterkingsopgaven. Wel moeten nog 12 kleine kunstwerken, die in de keringen liggen, worden verbeterd.

2.2.2 Infrastructuur blijvend op orde

Dagelijks beheer

Vrijwel alle primaire en regionale keringen worden jaarlijks geïnspecteerd. Vergunningverlening, toezicht en handhaving worden uitgevoerd volgens de uitvoeringsplannen voor vergunningverlening en handhaving. Het dagelijks en bijzonder onderhoud wordt grotendeels uitbesteed. Het beheer van de keringen omvat een groot aantal processen van onderhoud, vergunningverlening en toezicht tot beheer. Voor hoogwatersituaties zijn draaiboeken beschikbaar, hebben we dijkleger paraat en opgeleid en wordt indien nodig een calamiteitenorganisatie ingericht. Alle processen die daarin van belang zijn, zijn goed beschreven en noodzakelijke plannen worden jaarlijks geactualiseerd.

Wanneer zijn we tevreden in 2020?

- a. Onderhoud en inspecties worden elk jaar conform plannen uitgevoerd en onregelmatigheden zijn adequaat aangepakt.

Doeltreffende muskusrattenbestrijding en schade door bevers

Voor de bestrijding van de muskus- en beverratten nemen we deel in de Bestrijdingsorganisatie Noordoost Nederland. Dit doen we samen met de waterschappen Vechtstromen, Noorderzijlvest en Hunze en Aa's. Hunze en Aa's verzorgt de centrale coördinatie van dit samenwerkingsverband. Jaarlijks wordt vanuit dit samenwerkingsverband een vangplan opgesteld, waarin de velduren en middelen worden aangegeven. We streven ernaar de populatie van de muskusratten terug te dringen naar gemiddeld minder dan 0,15 vangsten per kilometer watergang per jaar.

Wanneer zijn we tevreden in 2020?

Bij een inspanning die past bij de huidige populatie bedraagt voor ons beheergebied het gemiddeld aantal vangsten in 2019 maximaal 0,25 vangsten per kilometer watergang.

De bever geeft steeds meer overlast. We hebben geen mogelijkheid om de bever te bestrijden. Als we het beverprotocol volgen kunnen we een bever in situaties wel verjagen, daarmee voorkomen we niet dat er nieuwe graverij ontstaat. Het ontwikkelen van een strategie om dit probleem te ondervangen, is samenwerking met onze collega waterschappen en andere overheden vereist. We streven naar een actieve rol in de landelijke coördinatie inzake bestrijding van de bever. In het project Zwolle-Olst onderzoeken we zelf fysieke maatregelen.

Wanneer zijn we tevreden in 2020?

- b. We ondernemen stappen om het bevervraagstuk beheersbaar te maken en agenderen het punt onder meer bij provinciale en landelijke besluitvormende overlegorganen. Voor zover nog niet gedaan, bepalen we voor Zwolle-Olst welke maatregelen we treffen.

2.2.3 Goed voorbereid op extreme situaties

Bij extreme hoogwatersituaties wordt de calamiteitenorganisatie geactiveerd. Hierbij kan het waterschap een beroep doen op eigen mensen en op de vrijwillige dijkbewaking voor de waarneming en registratie van de actuele situatie van de waterkeringen. Daarnaast kan het waterschap een beroep doen op de Hoogwaterbrigade voor de sluiting van de waterkering Kampen Midden. Deze vrijwilligers worden opgeleid, jaarlijks getraind en doen mee aan oefeningen waarbij in fictieve extreme situaties de werkprocessen en samenwerking in calamiteitensituaties worden getest.

De planvorming en (multidisciplinaire) oefeningen richten zich voornamelijk op de situatie vóór een overstroming of falen van de kering. De rol en bijdrage van het waterschap in een situatie waarbij een kering overstroomt of gefaald heeft, is nog niet scherp afgebakend. In dat geval heeft het waterschap voornamelijk een adviserende rol naar de veiligheidsregio.

In 2018 en 2019 is in regionaal verband een werkgroep overstromingsscenario's actief die zich bezighoudt met het actualiseren van overstromingsscenario's. Hiermee wordt een belangrijke stap gezet om de adviesrol die de waterschappen hebben bij dreigende overstromingen, zowel in de warme als in de koude fase, richting de veiligheidsregio's verder vorm te geven. In 2020 wil het waterschap zijn rol tijdens een (dreigende) overstroming verder uitwerken. Daarbij komen vragen aan de orde als 'welke rol willen we spelen?' en 'welke informatie hebben we daarvoor nodig?'.

Wanneer zijn we tevreden in 2020?

- a. We hebben voor een deel van ons gebied onderzocht wat het handelingsperspectief na een overstroming is om schade en aantal slachtoffers zo veel mogelijk te beperken

Voor het HWBP draagt WDO Delta als beheerder de financiële risico's op overschrijding van de budgetten. Daarnaast zijn er voor de organisatie risico's voor de exploitatie indien projecten vertraagd gestart worden; de kosten voor onze gegroeide projectorganisatie worden alleen voor 90% gedekt indien er subsidiebeschikkingen zijn afgegeven door het HWBP. Wij zetten daarom in op beheersing van de financiële risico's en de continuïteit van de organisatie.

De actuele stikstofproblematiek kan, nu de realisatiefasen van de HWBP-projecten in zicht komen, voor vertraging zorgen met grote financiële gevolgen. We zijn met het HWBP in gesprek over de mate waarin dit als exogeen risico gezien kan worden.

Er is nog geen zicht op de financiële dekking in het geval dat de normering van de regionale keringen (Sallandse weteringen) omhoog gaat. Mede hierom zijn we in nauw overleg met de provincie om deze normeringen tot stand willen laten komen, daarin de belangen van andere partijen ook nadrukkelijk meenemende.

2.3 Wat gaat het kosten?

Exploitatie

In onderstaande tabel zijn de netto lasten opgenomen die aan het programma Veiligheid verbonden zijn.

Omschrijving (bedragen x € 1.000)	Rekening	Begroting	Begroting	Meerjarenraming 2021-2023		
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Personeelslasten	3.828	4.067	3.905	3.984	4.065	4.148
Goederen en diensten	2.251	2.148	2.238	2.058	2.058	2.058
Kapitaallasten	6.295	6.856	7.273	7.759	7.476	7.586
Inkomsten	-277	-154	-154	-154	-154	-154
Totaal programma lasten	12.097	12.917	13.262	13.647	13.445	13.638

Mijlpalen

In onderstaande tabel wordt melding gemaakt van de aantallen in 2020 aan te vragen en op te leveren projecten (kredieten). Ook is de impact op de totale bruto krediet omvang vermeld (uitgedrukt in een percentage).

Rubriek	Te verwachten gereed meldingen		Te verwachten aanvragen van investeringen die starten	
	2020		2020	
	Aantal gereed te melden objecten 2020	Impact op totale bruto krediet van de objecten 2020	Aantal aan te vragen objecten 2020	Impact op totale bruto krediet van de objecten 2020
HWBP	2	23,1%	3	27,3%
Groot onderhoud/vervanging	1	1,5%	0	-
Regionale keringen	0	-	0	-
Beheersinstrumentarium	2	0,7%	1	0,1%
Informatievoorziening Veiligheid	1	0,2%	2	0,2%
Totaal	6	25,4%	6	27,7%

3. Programma Watersysteem

3.1 Wat willen we bereiken?

Het waterschap staat voor voldoende water en water van een goede kwaliteit. Het waterschap stemt hiervoor de waterpeilen, het onderhoud en de inrichting van het watersysteem in landelijk en stedelijk gebied zo goed mogelijk af op de functies en doelen. Hierbij anticiperen we op de klimaatverandering door meer robuustheid in het watersysteem te realiseren. Deze robuustheid moet er voor zorgen dat we beter in staat zijn de extremen in het watersysteem op te vangen om zo bij te dragen aan de leefbaarheid en de kwaliteit van de leefomgeving. Het waterschap voert zijn taak uit op een duurzame manier, waarbij gebiedsgericht wordt gewerkt. Hierbij zijn we actief en zichtbaar, luisteren we goed naar de wensen en ideeën van belanghebbenden zoals natuur- en landbouworganisaties, medeoverheden en ook burgers en bedrijven en betrekken we hen ook bij ons werk. We zijn op deze wijze in verbinding met onze omgeving.

De opzet/indeling van het programma volgt die van het Waterbeheerplan (2016 - 2021).

Beeldbepalende elementen in het programma

Water op Maat (WOM): Binnen het WOM-programma worden projecten uitgevoerd waar het accent ligt op: de Europese Kader Richtlijn Water (KRW; Waterbeheer 21ste eeuw (WB21); het Nationaal Bestuursakkoord Water (NBW); en het Gewenste Grond- en oppervlaktewaterregime (GGOR). De uitvoering vindt plaats door integrale (gebieds)projecten, met oog voor maatwerk en een klimaatrobuuste inrichting.

Het is in toenemende mate onzeker, of de programmering (opgenomen in de rolling forecast bij de vorige begroting; begroting 2019) kan worden gerealiseerd. De voornaamste oorzaken hiervan zijn:

- a) aan de voorkant investeren in samenwerking en het creëren van draagvlak met omgeving en partners;
- b) optimaal benutten van samenwerkingskansen met de strategische partners en
- c) beperkt te beïnvloeden ontwikkelingen als de stikstof problematiek (PAS) en de problematiek rondom schadelijke stoffen in de waterbodem (PFAS).

Waterschapszorg: In maart 2019 is het plan van aanpak vastgesteld door het dagelijks bestuur. De dakpansgewijze aanpak van de 25 deelgebieden, elk in 5 fasen: voorbereiding, informele ronde, formele ronde, realisatie werkzaamheden en overdracht draait volop. Daarnaast is de opdracht voor Waterschapszorg om bij de implementatie zoveel als mogelijk andere beleidsitems van het waterschap mee te nemen.

Het programma Waterschapszorg komt op stoom. In mei is gestart met de eerste inloopbijeenkomst in Smilde. Inmiddels is de inloopbijeenkomst in het 5^e deelgebied (Mantinghe) achter de rug. Aan de planning van het plan van aanpak wordt hiermee invulling gegeven. De doorlooptijd van de eerste deelgebieden loopt enigszins vertraging op doordat met name de inzet van medewerkers (intern en extern) wat achterbleef bij de verwachtingen. De formele ronde van Smilde is in september gestart. De realisatie en overdracht van het beheer en onderhoud zal in dit eerste deelgebied begin 2020 plaatsvinden.

Doordat de capaciteit nog niet op volledige sterkte was en de realisatie ietwat vertraagd is blijven de uitgaven in 2019 achter bij de verwachtingen. Wij verwachten dat de programmatische aanpak van het programma voldoende mogelijkheden biedt om de planning (implementatie binnen 4 jaar) te halen.

Overdracht beheer en onderhoud stedelijk water: Het waterschap is verantwoordelijk voor de waterhuishouding in het stedelijk gebied. Deze taak heeft zij met inwerkingtreding van de Waterwet gekregen. Dit betekent dat we het beheer en onderhoud van de belangrijkste watergangen en peil-beherende kunstwerken overnemen. De afgelopen jaren heeft het waterschap al het beheer en onderhoud van de zuidelijke gemeenten overgenomen. In de komende jaren volgt de overdracht van het beheer en onderhoud van het stedelijk water van de noordelijke gemeenten.

Voor de zomervakantie hebben de gemeenten ingestemd met de aanpak en de planning. Het project verloopt conform de indicatieve planning. De overdracht per gemeente zal via aparte bestuursvoorstellen met een kredietaanvraag aan het bestuur worden voorgelegd. In deze voorstellen wordt nader onderbouwd wat de toename is van de jaarlijkse kosten voor het beheer en onderhoud, inclusief bijbehorende formatie. Volgens planning wordt de eerste kredietaanvraag voor de overdracht van het stedelijk water van de gemeente Steenwijkerland in het derde kwartaal van 2020 voorgelegd aan het bestuur.

Programma ambities

Onze opgaven zijn richtinggevend voor de maatregelen die we nemen in het watersysteem van Zuidwest-Drenthe en West-Overijssel. Het gaat onder meer over de waterpeilen en de chemische en ecologische waterkwaliteit. We gaan de komende jaren uit van drie invalshoeken voor de taakuitoefening in het watersysteem: een robuust en ecologisch gezond watersysteem, goed beheer en onderhoud en een duidelijke visie op doelen, taken en rollen. De kerntaken van het waterschap, voldoende en schoon water, worden uitgevoerd, waarbij nadrukkelijk invulling wordt gegeven aan de zichtbaarheid van het waterschap en een duurzame manier van werken.

Voldoende water

Het watersysteem dat we willen realiseren, past bij de gebruiksfuncties van het water en sluit zoveel mogelijk aan bij de natuurlijke kenmerken en processen van het gebied. We houden er rekening mee dat grotere extremen van wateroverlast en droogte elkaar in een sneller tempo afwisselen. Langdurig droge zomers als in 2018 worden in de toekomst meer verwacht en hierop zijn we voorbereid. Het onderhoud en de uitvoering van projecten (o.a. ZON) bereiden ons hier op voor. Daarnaast zorgen we voor een robuuste inrichting van het watersysteem, waardoor we in staat zijn om die extremen als gevolg van de klimaatverandering beter op te vangen, om zo bij te dragen aan de leefbaarheid en de kwaliteit van de omgeving. Hiermee geven we ook invulling aan het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie (DPRA). Het DPRA is een landelijke beleidslijn die er voor moet zorgen dat Nederland beter voorbereid is op de klimaatverandering. Een passende robuuste inrichting van de watergangen met de oevers en de aanwezigheid van bergingscapaciteit voor (tijdelijk) overtollig water zijn belangrijke succesfactoren. Naast aandacht voor extreem natte of droge omstandigheden geven we in reguliere omstandigheden invulling aan de bij de gebruiksfunctie passende grond- en oppervlaktewaterregime (GGOR). In 2020 ontwikkelen we een maatlat, waarmee we effectiever dan nu de GGOR-situatie kunnen bepalen. Tevens verkrijgen we via deze maatlat meer inzicht in de mate waarin we aan de GGOR voldoen.

Schoon water

We streven naar een goede waterkwaliteit en een ecologisch gezonde en robuuste inrichting van het watersysteem. Naast de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) is de Delta-aanpak Waterkwaliteit en Zoet Water hiervoor een belangrijk programma. Dit programma beoogt waar nodig een extra impuls te geven aan het bereiken van de waterkwaliteitsdoelen en focust op nutriënten/mestbeleid, gewasbeschermingsmiddelen, medicijnresten en overige opkomende stoffen. Eind 2019 komt er meer duidelijkheid in de positiebepaling en de consequentie hiervan in het dossier opkomende (nieuwe) stoffen. Dit zal in 2020 leiden tot het formuleren en uitrollen van het nieuwe beleid.

Voor de KRW is 2020 een belangrijk jaar. In 2020 worden de voorgestelde maatregelen (o.a. herinrichting, vispassages, aangepast onderhoud) voor de derde planperiode KRW (2021-2027) opgesteld en ter inzage gelegd. Naast maatregelen is ook een adequate vergunningverlening en handhaving van belang.

Hoewel de KRW-waterlichamen de grotere watergangen zijn in het beheergebied, vormen zij slechts een gering deel van het watersysteem. De rest betreft 'overig water'. Het belang van deze overige wateren zelf en hun bijdrage aan de doelstelling in de KRW-waterlichamen wordt steeds meer onderkend en krijgt landelijk en regionaal steeds meer aandacht. De komende periode wordt, in samenwerking met de provincies, in beeld gebracht hoe we hier invulling aan geven.

Een zichtbaar waterschap

We willen dat het waterbeheer bijdraagt aan een prettige omgeving voor inwoners en bedrijven om te wonen, te werken of te recreëren. Het waterschap ondersteunt (o.a. middels subsidies) water recreatieve ontwikkelingen en watererfgoed. Conform het coalitieakkoord is het waterschap hierbij een zichtbare partner die de samenwerking zoekt en daarbij een duidelijke visie heeft over rollen, taken en verantwoordelijkheden. Het waterschap is transparant en heeft hierbij een open, creatieve en initiërende houding. Er wordt verder invulling gegeven aan de rol van het waterschap als de waterbeheerder van het regionale watersysteem in zowel landelijk als stedelijk gebied. Naast invulling van zijn wettelijke taken draagt het waterschap ook nadrukkelijk bij aan water gerelateerde, integrale nieuwe ontwikkelingen, zoals Klimaat Actief (ruimtelijke adaptatie), uitwerking van het klimaatakkoord en een visie op de bodemdaling in veenweidegebieden.

Een duurzaam waterschap

Een toekomstbestendig waterschap is een duurzaam waterschap. Bij het inrichten, beheren en onderhouden van watergangen wordt nadrukkelijk gezocht naar duurzame oplossingen, waarvan natuurvriendelijke oevers en oog voor biodiversiteit een belangrijk onderdeel uitmaken.

Er is aandacht voor energiebesparende maatregelen tijdens de werkzaamheden, maar ook voor kansen en mogelijkheden om duurzaam energie op te wekken met bijvoorbeeld zon en wind. Technisch gezien is duurzame energieopwekking mogelijk op talrijke assets (daken en gronden) van het waterschap. Waar het wenselijk en kansrijk is, is inmiddels nader verkend. Maatschappelijke acceptatie en samenwerking met anderen speelt hierin een belangrijke rol.

De beperking van de emissie van CO₂ uit veenbodems is een aspect dat in de visie over de bodemdaling in veenweide gebieden aandacht krijgt. Dit item wordt in de het Interbestuurlijke Programma (IBP) gezamenlijk met provincie en gemeenten verder uitgewerkt.

Maaisel duurzamer bestemmen krijgt voornamelijk vorm via onze rol bij de doorontwikkeling van de plantpaal (op basis van vezels uit gras) en het fermenteren van maaisel met de Bokashi-methode. Het aanwenden van maaisel als grondstof voor de papier industrie toont beperkte potentie. Er wordt gezocht naar partijen die, via innovatieve producten, maaisel een duurzame bestemming geven.

3.2 Wat gaan we daarvoor doen?

Hierna worden de accenten beschreven waarop het programma zich de komende periode 2020-2023 richt. Ook worden de maatregelen aangegeven die in 2020 uitgevoerd worden. In het Waterbeheerplan 2016-2021 (WBP) zijn de ambities, de doelstellingen en de maatregelen van de Rijn-Oost waterschappen voor het watersysteem opgenomen. Uitvoering ervan vormt een belangrijk onderdeel van het programma.

Naast het beheer staat de uitvoering van het programma Water-op-Maat centraal. Waterlopen en stuwen worden aangepast, natuurvriendelijke oevers, moeraszones en bergingen worden aangelegd en vistrappen maken vismigraties mogelijk. Op een integrale wijze en in overleg met het gebied wordt gewerkt aan de doelen voor voldoende, Waterbeheer 21^e eeuw (WB21), Nationaal Bestuursakkoord Water (NBW), waterbeschikbaarheid (ZON), GGOR (Gewenst Grond- en Oppervlaktewater Regiem) en schoon water, zoals verwoord in de Kaderrichtlijn Water (KRW) en Natura 2000.

Gebiedsprocessen

We gaan de komende jaren door met de reeds lopende uitvoeringsprogramma's. In deze programma's willen we de maatregelen op een samenhangende manier uitvoeren. We koppelen zo veel mogelijk onze integrale wateropgaven en oplossingen aan plannen en projecten van anderen (benutten van meekoppelkansen). Waar nodig nemen we zelf het initiatief om processen op te starten. Daarbij is het vanzelfsprekend dat we vaak samenwerken met inwoners, medeoverheden, bedrijven en andere partijen.

Beheer en onderhoud

Ons beheer en onderhoud voeren we uit om onze integrale doelen (voldoende en schoon water) te bereiken. Deze doelen willen we bereiken met effectief en efficiënt onderhoud en beheer van de natte infrastructuur. We versnellen het assetmanagement van ons watersysteem om het beheer en onderhoud op een adequatere manier te kunnen uitvoeren. We gaan verder met de invoering van de nieuwe aanpak van de Waterschapszorg en onze visie op beheer en onderhoud (IBOOM). Wij blijven kiezen voor een gebiedsgerichte aanpak; omstandigheden en doelen (kwantiteit en kwaliteit) kunnen in verschillende gebieden vragen om een verschillende aanpak. Daarvoor maken we de relatie die er is tussen de kosten, de kwaliteit en het bijbehorende risico van onderhoud inzichtelijk en komen op basis hiervan tot een bestuurlijk meest gewenste aanpak. We zijn voortdurend op zoek naar manieren om onze beheer en onderhoudstaken efficiënter uit te voeren. De vraag lag voor of we een goede balans hebben tussen onderhoudswerkzaamheden zelf doen versus deze uit te besteden. In het voorjaar heeft het dagelijks bestuur besloten om een deel van de vaste inhuur om te zetten in 10 fte vaste formatie bij de afdeling Beheer Watersysteem en Dijken. Dit leidt tot een robuustere buitendienst met voldoende bemensing in de verschillende regio's; we bouwen gebiedskennis op en we hebben een vaste kernbezetting (in geval van calamiteiten kunnen we slagvaardiger handelen en zijn we niet afhankelijk van derden).

Voor 2020 zijn volgende stappen dat we de werkwijzen tussen de verschillende regio's verder gaan harmoniseren en dat we in de nieuwe situatie de inzet van ons materieel verder willen optimaliseren.

We ambiëren eveneens om maaisel, dat vrijkomt bij het onderhoud, op een duurzame en innovatieve manier te verwerken.

Droogte

De droogte van 2018 en 2019 heeft een majeure impact gehad op onze werkzaamheden. Er heeft een evaluatie plaats gevonden van de droogte situatie 2018. Daarin zijn aanbevelingen opgenomen ten aanzien van communicatie en procesverbeteringen, maar ook om een aantal watersystemen nader te analyseren of bepaalde maatregelen wenselijk zijn. Daarnaast worden enkele categorieën van de verdringingsreeks concreter ingevuld. Tot slot wordt regionaal gewerkt aan een grondwateragenda om overzicht te krijgen en afspraken te maken over het beheer van de grondwatervoorraad.

In de uitvoeringsprogramma's hebben we aandacht voor de volgende specifieke invalshoeken.

3.2.1 Voldoende water

Normale omstandigheden: GGOR

Het GGOR (Gewenst/Gewogen Grond- en Oppervlaktewater Regime) bestaat uit afspraken met betrekking tot de beoogde grondwaterstanden en de te hanteren oppervlaktewaterpeilen. Deze afspraken vormen de basis voor het dagelijks peilbeheer. Het waterschap richt het watersysteem zodanig in en beheert het watersysteem/de waterstanden zodanig dat de functies in het gebied zo goed mogelijk worden bediend. Allerlei ontwikkelingen, zoals bijvoorbeeld verandering in grondgebruik, klimaatverandering, maaiveld daling of 'slijtage' van het watersysteem, kunnen tot gevolg hebben dat aanpassingen in het watersysteem of het waterbeheer gewenst zijn. Op dit moment ontbreekt een eenduidige, uniforme toetsingsmethodiek waarmee we aan kunnen geven of aanpassingen aan het watersysteem of –beheer wenselijk zijn vanuit onze GGOR-taak. Veel inrichtingsprojecten zijn er op gericht om het grond- en oppervlaktewaterregime te verbeteren. Ook hier ontbreekt een eenduidige toetsinstrument om de effecten van deze maatregelen goed te kunnen evalueren. Daarom gaan we in 2019 en 2020 werken aan een methodiek waarmee we het dagelijks peilbeheer kunnen toetsen en beoordelen of het voldoet.

Droge omstandigheden/waterbeschikbaarheid: ZON

Zoetwatervoorziening Oost-Nederland (ZON) betreft het anticiperen op (extreem) droge omstandigheden. In 2015 is een bestuursovereenkomst ondertekend tussen het Rijk en medeoverheden in de regio Oost-Nederland over de zoetwatervoorziening. Deze overheden hebben voor de periode 2016 tot 2021 de intentie uitgesproken om een duurzame oplossing na te streven voor het toenemende belang om de beschikbaarheid van zoetwater 'veilig te stellen' in het hogere zandgebied. De benadering van 'water sparen, water aanvoeren, droogte accepteren' wordt nadrukkelijk geïntegreerd in de uitvoeringsprojecten. Tevens is er aandacht voor koppeling met de waterkwaliteit die door de droogte eveneens in het gedrang komt. In lijn met het coalitieakkoord nemen we ZON mee als integraal onderdeel van onze projecten.

Het waterschap investeert in de betreffende periode conform afspraak in zogenoemde ZON-maatregelen. Een deel van deze investering wordt gefinancierd vanuit POP3-middelen en daar bovenop wordt voor de periode 2016-2021 bijgedragen vanuit het Nationaal Deltafonds. In 2020 willen we nieuwe afspraken maken met de regio en het Rijk over de invulling van de volgende periode 2022-2027. Naast de uitvoering van de ZON-maatregelen in ons Water-Op-Maat-programma, willen we zoveel mogelijk gebruik maken van initiatieven van derden.

Grondwateragenda

Met de droogte van 2018 voelen alle waterbeherende partijen het belang van grondwater als onderdeel van het watersysteem. Daarom heeft de Beleidsstafel Droogte aanbevolen invulling te geven aan duurzaam voorraadbeheer van grondwater. Een initiatief van de gezamenlijke Rijn Oost waterschappen en de vier provincies Drenthe, Overijssel, Gelderland en Utrecht. Dit initiatief sluit tevens aan bij onze eigen actie (uit ons huidige waterbeheerplan) om binnen Rijn Oost afgestemd beleid te gaan voeren op het thema grondwater.

Een belangrijk doel van een gezamenlijk grondwateragenda is het verbinden van de bestaande doelen, programma's en activiteiten van gebruikers en beheerders van grondwater op Rijn-Oost-niveau. Verschillende doelstellingen voor het grondwater zijn in Europees of nationaal beleid vastgelegd en bepalen het vergezicht van 2050. Om deze doelstellingen en onze eigen ambitie om duurzaam voorraadbeheer van grondwater te realiseren, is een doorkijk nodig naar de concrete opgave 2030.

De grondwateragenda bestaat uit twee bouwstenen:

- A. Overzicht en samenhang van lopende initiatieven die invloed hebben op de grondwatervoorraad in Oost-Nederland, inclusief een overzicht van overlegstructuren waar deze initiatieven worden besproken en aangestuurd. Daarbij hoort ook een gemeenschappelijk beeld (definitie) van de grondwatervoorraad en de factoren die deze voorraad bepalen. Op basis van het overzicht en de discussies met betrokkenen beschrijven we of er in de huidige werkwijze opgaven onderbelicht zijn en welke samenwerking cruciaal is om de gewenste resultaten te behalen.
- B. Het handelingsperspectief grondwaterbeheer 2030. Daarin verkennen we welke gevolgen het huidige grondwaterbeheer in de toekomst zal hebben. We beantwoorden daarin de vraag "kunnen we zo doorgaan?" We verkennen bij het opstellen verschillende handelingsalternatieven en hun consequenties.

Natte omstandigheden/voorkomen wateroverlast: WB21/NBW

Het werkgebied voldoet inmiddels grotendeels aan de wateroverlastnormen uit WB21/NBW. We hebben de ambitie om het systeem in 2027 compleet op orde te hebben. De knelpunten worden opgelost binnen het uitvoeringsprogramma's Water-op-maat (WOM). De opgave betreffende wateroverlast is dynamisch vanwege onder andere klimaatverandering, maaiveld daling en aanpassingen in het watersysteem. De toetsing wordt daarom regelmatig geactualiseerd en de opgave herzien. In 2018 is de toetsing bebouwing buiten bebouwde kom gedaan.

In 2019 en 2020 worden de eerste gebiedsdekkende toetsingen voorzien. Daardoor kunnen nieuwe opgaven uit voortkomen. Regionaal geven wij invulling aan het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie (DPRA) waarin de doelstelling is geformuleerd dat uiterlijk in 2050 onze omgeving klimaatbestendig en waterrobuust is ingericht. Ook vindt na de stresstesten een risicodialog plaats om de bewustwording van de beperkingen van het watersysteem en het waterbeheer krijgen meer aandacht te vergroten.

Overige keringen

In (extreem) natte omstandigheden beschermen overige keringen een deel van ons beheergebied tegen wateroverlast. In 2017 zijn de beleidskaders voor de overige keringen vastgesteld. Er is nog geen volledige en actuele legger voor de overige keringen. Actualiseren is gewenst met het oog op beheer en onderhoud, vergunningverlening en duidelijkheid naar betrokkenen. De inventarisatie en de toetsing zijn voorzien in 2018/2019 en is inmiddels grotendeels uitgevoerd. In 2019/2020 kunnen keuzes worden gemaakt m.b.t. de ambitie, waaraan een uitvoeringsprogramma wordt gekoppeld. Dit uitvoeringsprogramma zal aan het Bestuur worden voorgelegd. Kosten verbonden aan maatregelen die dienen om de gewenste normsituatie te behalen, zijn nog niet opgenomen in de begroting 2020.

Natura 2000

De provincies hebben beheerplannen Natura 2000 opgesteld. Wij adviseren de provincies over de uit te voeren hydrologische maatregelen, zodat de gewenste natuur zich in het gebied kan ontwikkelen. De voorwaarde is dat de provincies de financiering verzorgen en tijdig de aanwezige ruimtelijke en juridische belemmeringen hebben opgeheven. We zijn met de provincie in overleg over de uitvoering van de hydrologische maatregelen in Natura 2000 gebieden.

3.2.2 Schoon water

Kaderrichtlijnwater (KRW)

In het landelijke Stroomgebiedsbeheerplan zijn de KRW-opgaven vastgelegd. Onze opgaven zijn ook opgenomen in het Waterbeheerplan. Voor elk KRW-waterlichaam is een factsheet opgesteld waarin doelen, maatregelen en gegevens over de chemische en ecologische kwaliteit van het waterlichaam zijn opgenomen. Om de vereiste chemische en ecologische doelen te bereiken is een maatregelenpakket opgesteld, dat de komende jaren (uiterlijk 2027) wordt uitgevoerd.

De kwaliteit en actualiteit van de KRW-factsheets heeft onze constante aandacht. In 2019 worden de factsheets verder geactualiseerd. In 2020 zullen de concept- factsheets bestuurlijk worden behandeld.

Doelen en waterkwaliteit overige wateren

De KRW vraagt niet alleen om ecologisch gezonde wateren en een goede chemische waterkwaliteit in de KRW-waterlichamen, maar ook in de (zogenaamde) overige wateren. Doelen en eventuele maatregelen voor deze wateren zijn nog niet geconcretiseerd. In afstemming met de overige Rijn-Oost waterschappen en de provincies Overijssel en Drenthe geven we hier invulling aan. Hierbij wordt aangesloten bij een landelijk aangestuurde actie om nutriëntdoelen voor overig water op eenduidige wijze te gaan afleiden en vast te stellen.

Het provinciale beleid Waardevolle kleine wateren (WKW) is in het leven geroepen, omdat de Kaderrichtlijn water (KRW) heel veel aandacht kreeg en ecologisch gezien bijzondere wateren hier vanwege de geringe omvang buiten vielen. Het beleid WKW geeft deze wateren een beschermingsstatus en geeft daarnaast de mogelijkheid om eventuele knelpunten aan te pakken. De provincie Overijssel heeft al wateren aangewezen en beleid opgesteld (*Beleid Waardevolle kleine wateren, 2012*). Voor de provincie Drenthe moeten nog wateren worden aangewezen en doelen worden opgesteld.

Biodiversiteit

De achteruitgang van de biodiversiteit wordt een steeds groter probleem. Het waterschap wil een bijdrage leveren aan het behoud en herstel van biodiversiteit. Ten aanzien van biodiversiteit is recent het document "Soortenrijk Drenthe-Samenwerken aan natuurvriendelijke bermen en oevers" ondertekend. Ook is in 2019 op enkele dijkpercelen gefaseerd maaibeeld toegepast. Op dit moment wordt nader geïnventariseerd wat de actuele stand van zaken is. Eind 2019 / begin 2020 zal een beleidsdocument aan het bestuur worden voorgelegd.

Goede waterkwaliteit

Een goede waterkwaliteit is essentieel voor een gezond watersysteem. De belangrijkste bedreigingen voor de waterkwaliteit zijn nutriënten, zware metalen, ammonium gewasbeschermingsmiddelen, PAK's en opkomende stoffen. Voor nutriënten zijn de opgave, de bronnen en de mogelijke maatregelen in 2018 en 2019 nader in beeld gebracht. In 2020 wordt deze verder geconcretiseerd en in het KRW-maatregelenpakket meegenomen. Deels betreft dit maatregelen die het waterschap zelf (kan) nemen deels betreft die maatregelen die door een andere partij (bij voorbeeld landbouw in DAW) worden genomen.

Naast de KRW maatregelen vervat in het Water op Maat programma zijn er twee rwzi's in ons gebied (Raalte en Heino) waar het treffen van maatregelen voor het terugbrengen van de nutriënten stikstof en fosfaat effectief kan zijn. Dit moet verder worden onderzocht. Er is gekozen voor een meerjarige gefaseerde aanpak, waarbij een gerichte monitoring van de oppervlaktewaterkwaliteit aantoont of een volgende fase noodzakelijk is.

De gewasbeschermingsmiddelen vertonen vooral in de overige wateren normoverschrijdingen. Hiervoor zetten we in op monitoring, bewustwording en toezicht. Er zal extra aandacht voor vergunningverlening en handhaving.

De benadering kent een strategische (landelijke lijn), met onder andere deelname aan STOWA-onderzoek, een tactische (regionale speerpunten, zoals aanpak medicijnresten) en een operationele (lokale oplossingen) kant. Voordat we de doelmatigheid van eventuele end of pipe maatregelen (extra zuivering) voor opkomende stoffen kunnen beoordelen brengen we eerst de risico's voor ecologie en drinkwatervoorziening nader in beeld. Verder is bekend dat de actuele verwijderingsrendementen voor microverontreinigingen flink kunnen variëren per rioolwaterzuiveringsinstallatie (rwzi). Binnen Rijn-Oostverband (en wellicht met STOWA) brengen we voor onze eigen rwzi's de verwijderingsrendementen in beeld en gaan we na of deze door optimalisatie van de bedrijfsvoering zijn te verbeteren.

Deltaplan Agrarisch Waterbeheer

LTO Nederland heeft het initiatief genomen voor een Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW). Daarin staat hoe de agrarische sector wil bijdragen aan een betere waterkwaliteit (KRW-doelen) en waterkwantiteit. Er worden maatregelen in de bedrijfsvoering beschreven die bijvoorbeeld moeten leiden tot een duurzamer gebruik van de bodem, efficiënt gebruik van water en minder uitstoot van ongewenste stoffen in het grond- en oppervlaktewater.

DAW startte in 2013 met als doel de knelpunten op het gebied van water op te lossen. Het ministerie van Infrastructuur en Milieu stelde € 350 mln. beschikbaar. Dit leidde tot tal van pilots, ook in ons beheergebied. In het regeerakkoord wordt de zorg uitgesproken of de brede implementatie van DAW en daarmee het behalen van de KRW-doelen wel voldoende (snel) van de grond komt. Ten behoeve van de 2027-doelen van de Kaderrichtlijn Water wil het kabinet afspraken maken met decentrale overheden over de ondersteuning van het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW). Met name het terugdringen van nutriënten en bestrijdingsmiddelen staat hier centraal.

In lijn met het coalitieakkoord steunt het waterschap dit initiatief en we werken samen, daar waar dat mogelijk is. Samen met de LTO-organisatie en het landbouwbedrijfsleven in de regio gaan we na welke samenwerkingsprojecten hiervoor kunnen worden opgezet. Daarbij is de LTO-organisatie de trekkende partij. Aan de uitvoering van DAW willen we zoveel mogelijk medewerking verlenen bij initiatieven van derden.

Wanneer zijn we tevreden in 2020?

Voldoende water

- a. We gaan in 2020 door met het uitvoeringsprogramma Water-op-Maat. We geven hierin invulling aan het geharmoniseerde Nationaal Bestuursakkoord Water beleid (NBW) en zetten in op voldoen aan de vastgestelde normen voor wateroverlast in 2027. Momenteel voldoen we voor circa 99% maar voor circa 2000ha moeten er nog maatregelen worden genomen.
- b. We nemen voldoende maatregelen voor ZON en zoeken daarbij verbinding met de overige opgaven, zoals KRW, GGOR en NBW/WB21. Deze nemen we mee in de programma's.
- c. We maken nieuwe afspraken met het rijk over de invulling van ZON in de komende periode.
- d. We gaan in de zuidelijke gemeenten stresstesten uitvoeren voor extreem natte situaties.
- e. De inventarisatie (ligging, hoogte en hoedanigheid) en het toetsingskader van de overige keringen is afgerond. In 2020 worden voorstellen gedaan om voor de komende jaren tot eventuele maatregelen te komen.
- f. We stellen een toetsingskader op voor de GGOR.
- g. Wij adviseren de provincies over hydrologisch maatregelen in Natura-2000 gebieden en voeren ze uit, conform de gemaakte afspraken en planning.
- h. We hebben in 2020 een, in Rijn-Oost afgestemde, methodiek of maatlat ontwikkeld, waarmee we per gebied kunnen beoordelen in welke mate ons dagelijks waterbeheer voldoet voor de aanwezige functies en grondgebruik.
- i. Bouwsteen A van de grondwateragenda is in 2020 gereed.

Schoon water

- j. We gaan in 2020 door met het uitvoeringsprogramma Water-op-Maat, waarin we volgens planning KRW-maatregelen uitvoeren. Het behalen van onze doelen vergt wel een constante en substantiële inspanning.
- k. We werken samen, onder andere met LTO, in DAW-projecten, die de waterkwaliteit gunstig beïnvloeden.
- l. Bij onze werkzaamheden wordt zorg besteed aan biodiversiteit.
- m. We geven in samenwerking met provincies invulling aan de doelen voor overige wateren.
- n. De opgave voor nutriëntenreductie, de bronnen en de effectieve maatregelen zijn in beeld. Dat geldt ook voor de overige probleemstoffen zoals zware metalen, PAK's en ammonium.
- o. We hebben een beeld van de aanwezigheid van opkomende stoffen en daarnaast ook een beter beeld van de locaties waar deze stoffen relatief de meeste risico's opleveren.
- p. Voor de overige wateren leiden we voor de fysisch-chemische parameters, zoals nutriënten doelen af en laten we deze door de provincies in de Omgevingsvisies van de provincies opnemen.

3.2.3 Stedelijk water

Overdracht van taken medeoverheden

Water is een belangrijk onderdeel van de kwaliteit van de woon- en leefomgeving in de bebouwde omgeving. Vaak zijn stedelijke wateropgaven maatschappelijke opgaven waarbij gemeente en waterschap samen met inwoners werken aan de fysieke omgeving. Wij hebben 14 gemeenten die volledig in ons beheergebied liggen. Daar voeren wij relatiebeheer uit waarbij we adviseren bij ruimtelijke plannen en stedelijk projecten met een waterschapsbelang.

Overdracht beheer en onderhoud bestaand stedelijk water

Voor enkele belangrijke watersystemen in het bestaand stedelijk gebied is het beheer en onderhoud nog niet belegd bij het waterschap, onder andere in de gemeente Steenwijkerland, delen van Midden-Drenthe en Meppel. De overdracht van beheer en onderhoud vindt plaats als deze 'bestaande' watersystemen op orde zijn gebracht. Nieuw stedelijk water wordt overgenomen in beheer en onderhoud door het waterschap.

Investerings gemeentelijke plannen met een waterschapsbelang

In de bebouwde omgeving voeren gemeenten diverse projecten uit om de fysieke leefomgeving te verbeteren. Hierbij kan het gaan om de vervanging van een rioolstelsel, de reconstructie van een weg of de integrale herstructurering van een dorp of buurt. Het waterschap werkt in de bebouwde omgeving veel samen met gemeenten. Wij zijn zowel in de waterketen als in het watersysteem betrokken bij gemeentelijke plannen en adviseren in het watertoetsproces in ruimtelijke plannen. Soms is de rol van het waterschap groter en hebben wij een belang bij de uitvoering van een plan. Voor deze plannen moet het waterschap een zorgvuldige afweging maken welke inzet wordt gedaan.

In de afgelopen jaren hebben we in samenwerking met gemeenten diverse investeringen gepleegd. Dit betreft o.a. investeringen in het centrumgebied van Hogeveen en het oplossen van knelpunten in het watersysteem van Balkbrug. Ook in 2020 zullen wij in de samenwerking met gemeenten nieuwe projecten aandragen.

Wanneer zijn we tevreden in 2020?

- a. We rollen de overname van het beheer in het stedelijke gebied uit met een planning die voorziet in afronding in 2021. Hierbij wordt afgestemd met de planning van de diverse gemeenten waarvan we deels afhankelijk zijn;
- b. Wij hebben het waterschapsbelang goed ingebracht in gemeentelijke plannen. Daarbij verlenen wij een financiële bijdrage aan gemeentelijke plannen, om een doelmatig watersysteem en/of waterketen kunnen realiseren.

3.2.4 Een zichtbaar waterschap

• Veenweidevisie

In de veenweidegebieden is sprake van bodemdaling door veenoxidatie en klink. Voor het waterschap kan dit leiden tot periodieke aanpassing van gemalen en stuwen en extra kosten voor beheer. Daarnaast kunnen er aanzienlijke extra kosten optreden voor de infrastructuur (wegen, kabels en leidingen, bebouwing) in het

gebied. Ook is er landelijk en internationaal steeds meer aandacht voor de bijdrage van veengebieden aan de uitstoot van broeikasgassen.

Dit alles vraagt om een toekomstperspectief voor deze gebieden. Het opstellen van een visie op het veengebied wordt samen met provincie, gemeenten, gebruikers en bewoners van het gebied opgepakt. In 2017/2018 zijn de technische feiten geanalyseerd en zijn de beelden en wensen in het gebied geïnventariseerd. Tevens zijn mogelijke ontwikkelingsrichtingen en de maatschappelijke en financiële gevolgen, die hier mee samenhangen, in beeld gebracht. In 2019 is gestart met het bestuurlijke- en gebiedsproces om te komen tot daadwerkelijke keuzen per deelgebied. In overeenstemming met het coalitieakkoord wordt hierbij in het IBP samengewerkt met andere overheden. Het samenspel met de provincie en gemeenten is hier, ieder vanuit zijn eigen verantwoordelijkheid, belangrijk. In 2020 kan dit leiden tot concrete integrale keuzes voor gebiedsontwikkelingen in het veenweidegebied.

- **Omvang van de Waterschapszorg**

De omvang van de Waterschapszorg is in 2018 geactualiseerd. Er is een nieuwe balans gezocht tussen onze overheids- en de particuliere verantwoordelijkheid. De invoering is in 2019 gestart en zal in 2020 volgens planning worden voortgezet. De implementatie zal gefaseerd in vier jaar worden uitgevoerd. Waar er aan opgaves m.b.t. Waterschapszorg wordt gewerkt, wordt IBOOM als uitgangspunt meegenomen. In 2020 vindt tevens een eerste evaluatie van de uitvoering van Waterschapszorg plaats.

Visie inrichting, beheer en onderhoud op maat (IBOOM)

Beide rechtsvoorgangers hadden hun eigen benaderingswijze voor het beheer en onderhoud van het watersysteem. Deze benaderingswijze is inmiddels geharmoniseerd (IBOOM). Hiermee zijn de kaders vastgesteld waarbinnen de werkprocessen plaatsvinden. Binnen deze kaders is er ruimte voor maatwerk. Deze is afhankelijk van de aard en geschiedenis van het gebied en de wensen die er leven in het gebied. De invoering vindt vanaf 2018 plaats. Hierbij wordt aangesloten bij lopende (gebieds)processen van de WOM-projecten en de implementatie van de Waterschapszorg.

Voor het watersysteem zijn de Watervisie (vertolkt de strategische visie (vormvrij) van het waterschap op het waterbelang in de leefomgeving), het Waterbeheerprogramma (maatregeleninstrument vormt het nieuwe waterbeheerplan (WBP) per 2021 en omvat de maatregelen die genomen worden) en de Waterschapsverordening (regelinstrument is de opvolger van de huidige Keur en de algemene regels met naast waterkwantiteit ook waterkwaliteit) belangrijk.

- **Assetmanagement**

Voor de technische objecten in het watersysteem (gemalen en stuwen) is middels de systematiek van assetmanagement een prioriteitsvolgorde bepaald. De renovatie en modernisering van de gemalen verloopt conform planning (het benodigde onderhoudsvolume wordt bereikt). Voor het meerjarenplan baggeren is het assetmanagement en de prioriteitsvolgorde nagenoeg afgerond. Voor alle overige assets binnen het watersysteem wordt het assetmanagement opgepakt. Voor dit assetmanagement wordt een risicobenadering uitgevoerd die gerelateerd is aan de doelen. Daarnaast wordt op basis van een risicobenadering een prioritering voor assets die niet direct gekoppeld zijn aan onze kerntaken (bruggen en bomen) uitgevoerd. Op basis van de prioritering wordt ook een plan van aanpak opgesteld.

Wanneer zijn we tevreden in 2020?

- Gebiedsgerichte invulling van de Veenweidevisie is gestart. Aan de hand van de eerste resultaten kan richting worden gegeven aan het peilbeheer in een aantal van deze gebieden;
- We zijn gestart met de invoering van de nieuwe Waterschapszorg. Conform een plan van aanpak is het gebied geïnformeerd over de nieuwe Waterschapszorg. Invulling vindt de komende vier jaar plaats en wordt in deelgebieden uitgevoerd;
- Er is een start gemaakt met de gebiedsgerichte invulling van inrichting, beheer en onderhoud op maat. Hierbij wordt aangesloten bij de WOM-projecten en de Waterschapszorg;
- Assetmanagement is versneld. Een inventarisatieronde meeste risicovolle objecten is uitgevoerd en een plan van aanpak is gereed. Naast assets die van belang zijn voor onze kerntaken (watergangen en kunstwerken) betreft dit ook overige risicovolle elementen (o.a. bomen en bruggen);

- e. De renovatie en modernisering van gemalen wordt op basis van de uit het assetmanagement verkregen inzichten planmatig uitgevoerd.

3.2.5 Klimaatadaptatie

De veranderingen in het klimaat maken dat er op een andere manier gekeken moet worden naar de omgeving. De verwachting is dat wij de komende jaren vaker te maken krijgen met weersextremen (hitte, droogte, wateroverlast en overstromingen). Door kwetsbaarheden in beeld te brengen en daar een ambitie aan te verbinden is het mogelijk om toe te werken naar een klimaatbestendige en waterrobuuste omgeving.

Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie

Om dit proces te versnellen is het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie een vast onderdeel van het jaarlijkse Deltaprogramma. In het DPRA staat hoe gemeenten, waterschappen, provincies en het Rijk het proces van ruimtelijke adaptatie willen versnellen en intensiveren. Daarvoor zijn 7 ambities in dit deltaplan opgenomen. Het deltaplan geeft aan welke doelen de partijen nastreven, hoe ze daaraan gaan werken en hoe ze de resultaten in beeld brengen.

Omdat ruimtelijke adaptatie niet bij de gemeente- of provinciegrens ophoudt, werken de verschillende overheden samen in een 40-tal werkregio's, die jaarlijks via de zeven gebiedsoverleggen aan de Deltacommissaris rapporteren. Bestuursakkoord Water en waren vooral verantwoordelijk voor het bevorderen van de samenwerking in de afvalwaterketen (gemeente-waterschap) en hadden een financiële taakstelling als gevolg van deze efficiëntere samenwerking. De laatste jaren is het zwaartepunt verschoven naar activiteiten in het kader van ruimtelijke adaptatie.

Werkregio Fluvius

In de werkregio Fluvius (Zuidwest Drenthe en Noordwest Overijssel) is in 2019 een gebiedsdekkende kwetsbaarhedenanalyse uitgevoerd. Er wordt met de 9 overheidspartners een klimaatatlas gepubliceerd waarin de kwetsbaarheden door extreme neerslag, droogte, hitte en de gevolgen van overstromingen worden beschreven in woord en beeld. In 2020 worden de gesprekken met stakeholders gevoerd om met elkaar de risico's van de extremen weersomstandigheden te vertalen naar handelingsperspectief.

Werkregio RIVUS

De samenwerking in de werkregio RIVUS richt zich in 2019 en 2020 op drie werksporen. Met de voorgestelde aanpak kunnen we versnellen door van elkaar te leren en tegelijkertijd zoveel mogelijk ons eigen tempo aanhouden:

- 1) voor de regionale kwesties invulling geven aan drie DPRA-ambities: regionale kwetsbaarheden in beeld, risicodialogen voeren en uitvoeringsagenda opstellen. Voor de lokale kwesties geeft iedere gemeente zélf invulling aan deze ambities en doet dat in haar eigen tempo;
- 2) georganiseerd leren op proces. Achtergrond is dat de samenwerkende partners in verschillende procesfasen zitten en daardoor van elkaar kunnen leren (bijv. hoe voer ik een risicodialog)
- 3) gezamenlijk inhoudelijke kennis ontwikkelen (kennisagenda).

Wanneer zijn wij tevreden in 2020?

- a. We hebben een adaptiestrategie ontwikkeld in het kader van "Klimaat Actief" afgestemd met de Watervisie.
- b. De samenwerking in de werkregio's verloopt goed, de kwetsbaarheden zijn gebiedsdekkend in beeld gebracht. Met alle partners en stakeholders is een dialoog hebben gevoerd over de risico's van klimaatverandering.

Subsidieregeling Klimaat Actief!

We zijn in 2017 gestart met de subsidieregeling Klimaat Actief! een belangrijke doelstelling van de subsidieregeling is het creëren van bewustwording van de gevolgen van klimaatverandering bij grotere groepen bewoners in de bebouwde omgeving. Vanuit onze zorg voor voldoende water proberen wij met de regeling initiatieven te stimuleren die tevens een positief effect hebben op het lokale watersysteem.

We hebben in 2019 ruim 90% van het budget besteed aan ca. 15 initiatieven. Wij communiceren actief over de initiatieven via social media en we zien de afgelopen jaren een toenemende belangstelling voor onze regeling. Wij gaan in 2020 verder met de regeling en zullen dan ook onderzoeken hoe wij op dit vlak nog beter kunnen samenwerken met gemeenten.

Wanneer zijn wij tevreden in 2020?

- c. We hebben meer bewustwording bij inwoners gecreëerd door middel van stimulering van private initiatieven en er is volop aandacht voor in de media.

Netwerken : Climate Campus en Citydeal Klimaatadaptatie

Ons aanpassen aan klimaatverandering doen we niet alleen, maar doen we samen met onze partners. Daarnaast geldt dat de opgave waar wij voor staan ook landelijk een opgave is voor alle overheden. Wij doen daarom mee in regionale samenwerking van de Climate Campus met als doel de opgedane kennis rond klimaatadaptatie op te halen en te verspreiden. Daarnaast leren wij van koplopers in de Citydeal Klimaatadaptatie en gebruiken wij dit podium om onze eigen initiatieven voor het voetlicht te brengen.

Wanneer zijn wij tevreden in 2020?

- d. Wij kunnen het regionale en nationale netwerk gebruiken om onze kennis te halen en te brengen.

3.2.6 Duurzaam waterschap

• Duurzaamheidsaspecten in het watersysteem

Om bij te dragen aan de vergroening van ons eigen stroomverbruik, is een meerjarig investeringsprogramma (2018-2021) zonnepanelen op daken en op terreinen vastgesteld (sept 2018) dat de komende jaren gestalte dient te krijgen. Daarnaast wordt met partijen in de omgeving gekeken naar de mogelijkheden voor zonne-energie op velden (waaronder waterbergingen) en naar locaties voor windenergie.

• Toepassing van maaisel

Het waterschap onderzoekt mogelijkheden om anders om te gaan met maaisel (dijk, berm, oever, sloot) en dit niet alleen te beschouwen als een afvalproduct. In oktober 2017 is een uitvoeringsstrategie vastgesteld. Met ingang van 2020 richten we ons op de meest belovende initiatieven:

- fermenteren van maaisel met de Bokashi-methode (anaeroob, lage temperaturen); grondstof voor bodemverbetering in de landbouw;
- realiseren van palen voor beschoeiing van watergangen, de zogenaamde plantpaal.

De focus wordt in mindere mate gelegd op:

- gebruik van maaisel als grondstof voor papierproductie;

Daar waar derden initiatieven tonen m.b.t. een duurzame toepassing van ons maaisel, stellen wij ons proactief en coöperatief op.

Wanneer zijn wij tevreden in 2020?

- a. We geven uitvoering aan de duurzaamheidsagenda. We zetten de meest succesvolle elementen van de vastgestelde (okt 2017) uitvoeringsstrategie door om maaisel duurzamer te bestemmen.

Beeldbepalende risico's van het programma.

Uitvoerbaarheid Water om Maat programmering: Met een substantiële mate van waarschijnlijkheid is de actuele WOM programmering in het tijdgewricht 2020-2027 niet uitvoerbaar. Om de bestaande ambitie te realiseren, is vereist dat er veel projecten tegelijk worden uitgevoerd. Dit vraagt substantiële aanvullende capaciteit, die geworven moet worden in een krappe arbeidsmarkt. Ook is een oplossing voor de bestaande juridische problematiek (PAS/PFAS) benodigd. Daarnaast vraagt het een andersoortig werkproces, dat ambtelijk nog moet worden ontwikkeld. Navolgend op de begroting zullen wij u begin 2020 een voorstel aanbieden om keuzes te maken.

KRW: uit recente onderzoeksresultaten van het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) komt naar voren dat het effect van maatregelen die worden genomen in het kader van de KRW (bijv. de WOM-projecten) lastig meetbaar is. Maatregelen resulteren pas op termijn in meetbare effecten; en tussentijds wijzigt de fysieke omgeving. Dit geldt niet alleen voor ons waterschap, maar binnen de gehele EU (scope van de KRW afspraken). Voor de goede orde wordt vermeld dat er nog volop discussie is over de betekenis van deze onderzoeksresultaten. De noodzaak om maatregelen te realiseren komt daarmee ter discussie. We houden de impact van deze constatering nauwlettend in de gaten en zullen waar nodig het WOM-programma hierop herbeoordelen.

PAS/PFAS: recent is de Wet- en regelgeving omtrent PAS (stikstof) en PFAS (fluorketens) op een andere wijze vormgegeven. Ten aanzien van de PAS dienen wij aan te tonen, dat projecten naar verwachting stikstof neutraal te zijn. Dit leidt in potentie tot vertraging t.a.v. diverse projecten. Ten tijde van het opstellen van de begroting wordt de stikstofbalans van onze projecten verkend en vastgesteld of er sprake is van: een go, een noodzakelijke extra vergunningsstap of het niet mogen doorgaan van projecten.

Ten aanzien van PFAS is recent bekend gemaakt, dat bij grondverzet gecontroleerd moet worden op de aanwezigheid van circa 30 persistente fluorhoudende ketens. De tolerantiewaardes waarbinnen gehandeld moet worden zijn, naar het huidige inzicht (nog niet definitief), relatief laag. Dit betekent dat met grote mate van zekerheid meer kosten gemaakt zullen worden, om baggerwerken uit te voeren. Ook heeft de markt voor dit type werken een tijd stilgelegen, waardoor er in de nabije toekomst extra drukte wordt verwacht. Wij verkennen op dit moment de mogelijkheden om de risico's (kosten en tijd) te beheersen.

Staat van onderhoud eigendommen: Via de bestuursrapportage wordt getoond, dat er (incidenteel) geld overblijft t.a.v. het onderhoud van beschoeiingen, bruggen en baggerwerkzaamheden. Hier staat tegenover dat een deel van het geplande onderhoud niet tot uitvoering komt. Verslechtering van de staat van onderhoud kan in de toekomst leiden tot (incidenteel) hogere kosten. De omvang van deze kosten is nog niet in beeld en wordt via assetmanagement nader verkend.

3.3 Wat gaat het kosten?

Exploitatie

In onderstaande tabel zijn de netto lasten opgenomen die aan het programma Watersysteem verbonden zijn.

Omschrijving (bedragen x € 1.000)	Rekening	Begroting	Begroting	Meerjarenraming 2021-2023		
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Personeelslasten	15.957	15.134	17.055	17.511	17.877	18.251
Goederen en diensten	14.678	16.224	17.973	17.867	18.275	18.479
Kapitaallasten	11.503	11.249	12.388	13.750	15.690	17.258
Inkomsten	-2.675	-402	-786	-777	-764	-751
Totaal programma lasten	39.463	42.205	46.630	48.351	51.078	53.237

Mijlpalen

In onderstaande tabel wordt melding gemaakt van de aantallen in 2020 aan te vragen en op te leveren projecten (kredieten). Ook is de impact op de totale bruto krediet omvang vermeld (uitgedrukt in een percentage).

Rubriek	Te verwachten gereed meldingen		Te verwachten aanvragen van investeringen die starten	
	2020		2020	
	Aantal gereed te melden objecten 2020	Impact op totale bruto krediet van de objecten 2020	Aantal aan te vragen objecten 2020	Impact op totale bruto krediet van de objecten 2020
Water op maat (WOM) planuitwerking	2	0,4%	16	3,7%
Water op maat (WOM) realisatie	7	15,7%	19	15,5%
Gemalen Specials	1	0,8%	2	4,1%
Gemalen en stuwen	23	21,4%	17	8,7%
Baggeren	3	2,4%	4	1,5%
Bijdragen	5	3,6%	3	1,0%
Overig	0	-	1	0,4%
Stedelijk waterbeheer	0	0,0%	1	0,9%
Opheffen knelpunten waterbeheer stedelijk en landelijk	6	1,5%	3	0,9%
Waterschapszorg	2	4,4%	2	2,2%
Groot onderhoud/vervanging	0		0	
Vismigratieprogramma	1	0,1%	2	0,1%
Informatievoorziening watersystemen	6	1,2%	3	0,3%
Materieel	1	1,6%	1	0,8%
Facilitair	4	0,8%	3	0,2%
Totaal	61	53,8%	77	40,4%

4. Programma Waterketen

4.1 Wat willen we bereiken?

De waterketen bestaat uit het geheel van drinkwaterwinning, -productie en -levering en het inzamelen, transporteren en zuiveren van afvalwater. De drinkwaterbedrijven verzorgen de drinkwaterproductie en distributie. De gemeenten zorgen via de rioolstelsels voor het inzamelen en het transport van afvalwater en een deel van het regenwater. Het afvalwater en het ingezamelde regenwater wordt door het waterschap getransporteerd naar de rioolwaterzuiveringsinstallaties (rwzi's) en daar gezuiverd. De riolering en de rwzi's vormen samen de afvalwaterketen.

Meer dan 99% van de woningen in het beheergebied is aangesloten op de riolering. Waar geen riolering aanwezig is, zijn kleinschalige zuiveringssystemen geplaatst die door gemeenten, particulieren of het waterschap worden beheerd. Ook veel bedrijven lozen het afvalwater op het rioolstelsel en daarvan wordt het afvalwater in de rwzi's gezuiverd.

Een goed functionerende waterketen draagt bij aan een goede volksgezondheid, een goede kwaliteit van het oppervlaktewater en een vermindering van wateroverlast in het stedelijk gebied. De rwzi's zijn één van de belangrijkste instrumenten voor het waterschap om de oppervlaktewaterkwaliteit te beïnvloeden. Rekening houdend met wet- en regelgeving en bestuursovereenkomsten, maakt het bestuur beleidskeuzes op grond van afwegingen van maatschappelijk belangen, acceptabele risico's, mate van anticiperen op toekomstige ontwikkelingen en kosten over de inhoud en prioritering van het programma waterketen.

De landelijke doelen uit het Bestuursakkoord Water (BAW) 2011 zijn vertaald naar regionale doelen en vastgelegd in twee bestuurlijke overeenkomsten (RIVUS en Fluvius) tussen het waterschap en de inliggende gemeenten zijn. Verbeteren op kwetsbaarheid, kwaliteit en kosten (de drie K's) is het doel. Afgesproken is om te komen tot € 450 mln. minder-meerkosten in 2020 voor de waterketen, € 380 mln. door de waterschappen en gemeenten en € 70 mln. door de drinkwaterbedrijven. In het Watertakenplan Fluvius 2016-2021 en de RIVUS-visie op de afvalwaterketen zijn naast de kostenopgave, kwetsbaarheid en kwaliteit vertaald in ambities voor de aspecten milieu, bedrijfszekerheid, energie en grondstoffen, volksgezondheid, klimaatverandering en kennisontwikkeling.

De assetplannen (inclusief het Integraal Zuiveringsplan voor de rwzi's) en de inventarisaties in het kader van assetmanagement zijn richtinggevend voor onder meer het investeringsprogramma, het programma waterketen en het beheer en onderhoud.

Programma Ambities

De programma ambities zijn gebaseerd op de thema's voor waterketen in het Waterbeheerplan 2016-2021 en sluit aan bij het Coalitieakkoord "Samen Duurzaam Verder" waarin onder meer is genoemd dat we ervoor zorgen dat de zuiveringen optimaal functioneren, kosteneffectief en met een minimale milieubelasting.

De programma ambities voor waterketen zijn:

1. Effectief en efficiënt zuiveren van afvalwater voor een bijdrage aan een goede volksgezondheid en een schoon watersysteem. Op dit punt is al veel bereikt, maar we willen daar waar nodig de risico's voor oppervlaktewaterkwaliteit en volksgezondheid verder verminderen;
2. Een effectieve en efficiënte (afval)waterketen door samenwerking met gemeenten en andere partijen;
3. Bijdragen aan het ontwikkelen van een circulaire economie en de energietransitie, waarin energie uit het afvalwater wordt benut en teruggewonnen materialen als grondstoffen in de kringloop blijven (beleidskader DuurzaamDOEN).

Beeldbepalende elementen in het programma

Rwzi Echten aanpassen: Eind 2018 is de slibgistingsinstallatie rwzi Echten uit bedrijf genomen vanwege technische problemen en bovenmatige gasproductie in een tank voor de slibgisting. De slibgistingsinstallatie in Echten is getoetst aan nieuwe normen voor gasveiligheid en daaruit volgen aanbevelingen voor aanpassingen. De uitvoering hiervan vindt plaats in de periode 2020-2021 mits de ontwikkelingen vanuit de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS) dit toestaan. Het is nu nog onzeker of het huidige ontwerp vergund kan worden binnen de PAS. De inzet is om begin 2020 meer zekerheid te hebben voor dit project waardoor het kan worden gerealiseerd overeenkomstig de bepalingen van de PAS.

Doorontwikkeling van assetmanagement: De ambitie is om in 2021 een kwaliteit te halen waardoor we certificeerbaar zijn op het niveau van ISO 55001. In dit kader worden organisatieprocessen m.b.t. de waterketen in beeld gebracht en gespiegeld aan de principes van assetmanagement. Daarmee versterken we ons WDOdelta principe van “leren en verbeteren”.

Nieuwe stoffen: Het ministerie van Infrastructuur en Milieu heeft het voortouw genomen om met een groot aantal partijen, waar onder de Unie van Waterschappen, de Delta aanpak Waterkwaliteit en Zoet Water te ontwikkelen. Onderdeel hiervan is de ketenaanpak medicijnresten uit water. Voor nieuwe stoffen zijn voor heel Nederland "hotspotanalyses" gedaan om op indicatieve wijze te bepalen welke rwzi's qua lozing van medicijnen relatief de meeste risico's opleveren voor het oppervlaktewater. Aanvullend onderzoek moet uitwijzen of er rwzi's binnen ons watersysteem zijn die daadwerkelijk verhoogd risico vormen voor het oppervlaktewater. Begin 2020 vindt een bestuurlijke strategische afweging plaats of, waar en op welke termijn extra zuivering van nieuwe stoffen aan de orde is. Het thema nieuwe stoffen komt terug in het programma Watersysteem.

4.2 Wat gaan we daarvoor doen?

Hieronder wordt aangegeven welke maatregelen het waterschap gaat uitvoeren om de ambities van dit programma te realiseren.

4.2.1 Zuiveren voor een schoon en gezond watersysteem

Om aan de eisen en de meest recente inzichten van milieu, energie, werkomstandigheden (arbo), automatisering en processturing te voldoen past het waterschap in de planperiode enkele rwzi's aan. In deze paragraaf worden een aantal aspecten nader toegelicht; de ontwikkelingen ten aanzien van lozingseisen voor nutriënten en nieuwe stoffen, de Optimalisatie Afvalwater Systeem studies (OAS'en) en een aantal overige onderwerpen.

- **Lozingseisen nutriënten rwzi's**

De oppervlaktewaterkwaliteitsdoelen zijn bepalend voor de te behalen effluentkwaliteit van de rwzi's. De benodigde effluentkwaliteit hangt af van enerzijds de grootte van de rwzi en anderzijds van de functie, de kwaliteit en de omvang van het oppervlaktewater waarop het effluent (gezuiverde afvalwater) wordt geloosd. Het activiteitenbesluit geeft standaardnormen voor stikstof en fosfaat in het effluent van rwzi's. Het is mogelijk om voor stikstof en fosfaat af te wijken van het activiteitenbesluit middels maatwerkvoorschriften per rwzi.

De voorwaarde voor ruimere eisen is dat het verwijderingsrendement in het gebied groter is dan 75% en dat een rwzi niet voor meer dan 25% wordt uitgebreid. Zoals in het Integraal Zuiverings Plan (IZP) is aangegeven is het niet zeker of deze 75% regel op de lange termijn standhoudt. WDOdelta kent een effectgericht beleid met normen en/of streefwaarden die strenger zijn dan de standaardnormen waar nodig (o.a. rwzi's Raalte, Heino) en ruimere normen waar mogelijk (rwzi Zwolle). Een eventueel verdwijnen van de 75% regel kan betekenen dat op termijn investeringen in Zwolle nodig zijn. Hiervan is niet uitgegaan in de meerjarenbegroting. De rwzi Zwolle heeft ruimere eisen omdat meer investeren geen aantoonbaar effect heeft op de ecologie in het oppervlaktewater en in de IJssel wordt voldaan aan de richtwaarden voor nutriënten.

In 2017 is een stoffen- en bronnenanalyse uitgevoerd voor het stroomgebied Rijn-Oost. Hierin is verkend welke maatregelen genomen dienen te worden voor welke bron om de knelpunten op te lossen. In 2018 is nader ingezoomd op waterlichaamniveau om de noodzaak van maatregelen per bron nader te onderbouwen. In 2019 is op grond van de Kader Richtlijn Water (KRW) een gebiedsproces gestart om de maatregelen per waterlichaam gezamenlijk met alle stakeholders vast te leggen in het derde stroomgebiedsbeheerplan Rijn-Oost (de 3e termijn van de KRW: 2021-2027). In de begroting van 2020 is nog geen rekening gehouden met extra investerings- of exploitatiekosten.

Er zijn twee rwzi's in ons gebied die lozen op kwetsbaar water (Heino en Raalte). Op deze twee rwzi's moet nader worden onderzocht welke maatregelen kunnen worden getroffen om de nutriënten stikstof en fosfaat te reduceren. Voor Heino blijft de inspanning beperkt tot extra aandacht in het dagelijks beheer. Voor de Raalterwetering zal nader onderzoek moeten uitwijzen welke maatregelen effectief zijn. Er is gekozen voor een meerjarige gefaseerde aanpak, waarbij een gerichte monitoring van de oppervlaktewaterkwaliteit aantoont of een volgende fase noodzakelijk is.

- **Nieuwe stoffen in relatie tot rwzi's**

Het ministerie van Infrastructuur en Milieu heeft het voortouw genomen om met een groot aantal partijen, waar onder de Unie van Waterschappen, de Delta aanpak Waterkwaliteit en Zoet Water te ontwikkelen. Onderdeel hiervan is de ketenaanpak medicijnresten uit water. Voor nieuwe stoffen zijn voor heel Nederland "hotspotanalyses" gedaan om op indicatieve wijze te bepalen welke rwzi's qua lozing van medicijnen relatief de meeste risico's opleveren voor het oppervlaktewater. Aanvullend onderzoek moet uitwijzen of er rwzi's binnen ons watersysteem zijn die daadwerkelijk verhoogd risico vormen voor het oppervlaktewater. Begin 2020 vindt een bestuurlijke strategische afweging plaats of, waar en op welke termijn extra zuivering van nieuwe stoffen aan de orde is. Vooralsnog houden we geen rekening met aanvullende zuiveringsstappen in de meerjarenbegroting. Het thema nieuwe stoffen komt ook terug in het programma Watersysteem.

- **Optimalisatie Afvalwatersysteem Studies (OAS)**

Optimalisatie Afvalwatersysteem Studies (OAS'en) zijn het middel om samen met gemeentes te komen tot afstemming van investeringen en het optimaliseren van het functioneren (het beheer). Daarbij is aandacht voor emissie (waterkwaliteit), kosten, duurzaamheid, knelpunten. Het algemene beeld is dat deze OAS'en leiden tot een verschuiving van investeringen in hydraulische capaciteit van onze rwzi's naar investeringen in rioolstelsels van gemeentes (inclusief afkoppelen). Voor OAS'en zijn beperkte investeringen opgenomen in de meerjarenbegroting om te kunnen bijdragen in investeringen van gemeentes. Hiermee worden investeringen in rwzi's voorkomen.

- **Overige onderwerpen rwzi's**

Nieuwe digitaliseringstechnologieën, zoals big data en centrale processturing, worden ingezet om te besparen op onderhoudskosten en energie, inzet van mensen en procesverstoringen te voorkomen en calamiteiten eerder te signaleren.

Wanneer zijn we tevreden in 2020?

- Rwzi's voldoen aan geldende lozingseisen (nalevingspercentage >99 %).
- De uitkomsten van het gebiedsproces voor het KRW stroomgebiedsbeheerplan zijn vertaald naar de investerings- en exploitatiebegroting van programma Waterketen;
- Besluit AB over strategie nieuwe stoffen is vertaald in een uitvoeringsagenda¹ en naar de investerings- en exploitatiebegroting van programma Waterketen;
- De mogelijkheden van big data analyse en machine learning zijn verder onderzocht, de potenties hiervan voor Waterketen zijn benoemd en geconcretiseerd;
- Centrale processturing is verder vormgegeven. De software voor de centrale procesruimte is volledig in gebruik genomen en de mogelijkheden voor doorontwikkeling zijn benoemd.

¹ Coalitieakkoord Samen Duurzaam Verder

- **Opvang en transport van afvalwater**

Klimaatadaptatie

Het rioolstelsel is niet berekend op extreme buien die frequenter kunnen gaan optreden als gevolg van klimaatverandering. Hierdoor kan er water op straat komen te staan en kan frequenter via overstorten ongezuiverd water worden geloosd. Om beter voorbereid te zijn op extreme buien en verder te beperken dat via overstorten ongezuiverd water wordt geloosd, willen we samen met de gemeenten optimaal gebruikmaken van de bergingscapaciteit in het stedelijk gebied, het regenwater van de riolering afkoppelen en het bestaande afvalwatersysteem optimaliseren. Bij afkoppelen moeten we ervoor waken, dat geen nieuwe verontreinigingsbronnen bij regenwateruitlaten ontstaan door foutieve aansluitingen. In nieuw stedelijk gebied wordt schoon regenwater niet meer via de riolering naar de rwzi afgevoerd. (zie ook Klimaat Actief!, programma Watersysteem).

Waterkwaliteitsspoor

In het waterkwaliteitsspoor willen we samen met gemeentes de waterkwaliteit in het stedelijk gebied verbeteren. We verkennen wat de vervuilingbronnen zijn en welke maatregelen kunnen worden getroffen. Zo kunnen riooloverstorten op sommige locaties een waterkwaliteit veroorzaken die niet aanvaardbaar is.

Rioolvreemd water

Het verminderen van de toevoer van water dat niet in het riool hoort te belanden, zogenoemd rioolvreemd water, draagt bij aan minder lozingen uit overstorten, een betere kwaliteit van het gezuiverde afvalwater en een lager energieverbruik. Voorbeelden van rioolvreemd water zijn drainage-, bronneringswater en instromend grondwater of oppervlaktewater. Het waterschap heeft samen met gemeenten het aandeel rioolvreemd water op hoofdlijnen in beeld gebracht. In OAS'en wordt indien van toepassing het terugbrengen van rioolvreemd water meegenomen.

Discrepantie

Het verschil tussen de gemeten vuilvracht in het afvalwater (ie's) van de rwzi's en de betaalde (geheven) vervuilingseenheden (ve's) van huishoudens en bedrijven heet discrepantie. In Waterkrachtverband is een analysemethode ontwikkeld en sindsdien vindt hierover kennisdeling binnen Waterkracht plaats. Jaarlijks is in beeld wat de discrepantie is. Voor een goed beeld is het nodig dat de meetapparatuur correct functioneert en op de juiste locatie is geplaatst.

Assetmanagement

De vervangingsinvesteringen en het beheer en onderhoud van de waterketeninstallaties (assets) zijn gebaseerd op de principes van assetmanagement. De doorontwikkeling van assetmanagement betreft een meerjarentraject wat vrijwel alle organisatieprocessen in de waterketen raakt. De speerpunten zijn:

- Opstellen van strategische en tactische plannen ter onderbouwing van de meerjarenbegroting voor onze 5 assetgroepen: rwzi's, transportleidingen, transportgemalen, slib-vergistingsinstallaties en -ontwateringsinstallaties en besturingsinstallaties. Hierbij passen we principes van assetmanagement toe, zoals het sturen op prestaties, kosten en risico's. De prestaties betreffen op het allerhoogste niveau onze programmadoelen en zijn vervolgens te vertalen in acties.
- Organisatieprocessen waterketen in beeld brengen, spiegelen aan principes Assetmanagement en vervolgens versterken volgens onder meer ons WDODelta principe van "leren en verbeteren". Dit is een doorlopend proces, waarmee we in 2021 een niveau halen dat we certificeerbaar zijn volgens ISO 55001.

Assetplannen rwzi's en gemalen

In 2020 worden assetplannen opgesteld voor de rwzi's (voorheen het Integraal Zuiverings Plan) om te komen tot een meerjarige strategie voor onze rwzi's. Ook voor onze rioolwatertransportgemalen stellen we een assetplan op. In 2019 zijn assetplannen opgesteld voor slibvergistings- en slibontwateringsinstallaties en de transportleidingen. Daarnaast werken we aan het versterken van de (organisatie)processen binnen het programma waterketen.

Gegevens Waterketen op orde

De komende jaren wordt het project 'Gegevens Waterketen op orde' uitgevoerd. Onder meer voor de doorontwikkeling van assetmanagement is meer toegankelijkheid van informatie nodig en meer koppeling tussen systemen, zoals financiële systemen, inkoopcontracten en het OnderhoudsBeheersSysteem (OBS). Daarnaast worden nieuwe methodes verkend voor het inwinnen en vastleggen van gegevens van objecten, zoals 3D scans en Bouwwerk Informatie Model (BIM).

Wanneer zijn we tevreden in 2020?

- a. De voor 2020 in het uitvoeringsprogramma waterkwaliteitsspoor opgenomen acties zijn uitgevoerd;
- b. De hoogte van de heffing voor inwoners en bedrijven is rechtvaardig, doordat de discrepantie zo laag mogelijk is. Daartoe is de discrepantie in beeld met waar nodig een advies voor verdiepend onderzoek naar de oorzaak;
- c. De assetplannen voor rwzi's en gemalen zijn gereed.

4.2.2 Samenwerken voor kostenbesparing, vermindering kwetsbaarheid en verhoging kwaliteit

• Afnameverplichting

Om al het rioolwater dat gemeenten aanbieden te verwerken, moeten de gemalen, transportleidingen en zuiveringen voldoende capaciteit hebben om voor ten minste 99% aan de met de gemeenten overeengekomen afnameverplichting te voldoen. Gevolgen voor de waterkwaliteit van het niet voldoen aan de geldende afnameverplichting worden afgewogen tegen de kosten van voortijdige vervanging van installaties, die nog niet zijn afgeschreven. Voorkomen moet worden dat installaties die technisch nog in goede conditie zijn worden vervangen, terwijl de waterkwaliteitswinst marginaal is. Door beide op elkaar af te stemmen, wordt doelmatiger geïnvesteerd. In voorkomende gevallen wordt in overleg met de emissiebeheerder en de betrokken gemeente bepaald of de afnameverplichting tijdelijk en met redenen omkleed naar beneden wordt bijgesteld. De hydraulische capaciteit van de rwzi's wordt vooral bepaald door de hoeveelheid regenwater die met het afvalwater mee komt. In overleg met gemeentes wordt verkend of afkoppelen van schoon regenwater, mogelijk is om de groei in aanbod van afvalwater te beperken. Hierbij hanteren we de voorkeursvolgorde van "schoonhouden - scheiden - zuiveren" en specifiek voor regenwater "vasthouden - bergen - afvoeren".

Om aan de doelstelling te voldoen moeten in de planperiode een aantal gemalen en transportleidingen worden aangepast.

Wanneer zijn we tevreden in 2020?

- a. Het streven is om voor 99% te voldoen aan de met de gemeenten overeengekomen afnameverplichting. Indien blijkt dat het waterschap niet voldoet aan de streefwaarde, treedt zij met de gemeente in overleg en maakt ze afspraken over het doelmatig oplossen van de afwijking.

• Bestuursakkoord water

In 2011 is landelijk het Bestuursakkoord Water getekend. De verdeling van verantwoordelijkheden in de waterketen blijft volgens het akkoord ongewijzigd. Gemeenten en waterschappen beheren samen de afvalwaterketen als ware er sprake van één systeem en één verantwoordelijke partij. Het Bestuursakkoord Water benadrukt de noodzaak om de doelmatigheid in de waterketen te verhogen. Voor de regionale realisatie van de doelen uit het bestuursakkoord zijn binnen het waterschap twee samenwerkingsverbanden actief. Samenwerking is belangrijk voor een zorgvuldige en adequate uitvoering van de wederzijdse taken van gemeente en waterschap. Dat leidt tot lagere maatschappelijke kosten.²

• Fluvius

Het samenwerkingsverband tussen het waterschap en de inliggende gemeenten Meppel, Westerveld, Steenwijkerland, De Wolden, Hoogeveen en Midden Drenthe wordt Fluvius genoemd. Vanuit dit samenwerkingsverband wordt samengewerkt met de drinkwaterbedrijven Vitens en WMD. Met Fluvius wordt in de regio Zuidwest-Drenthe en de Kop van Overijssel invulling gegeven aan de afvalwaterketenopgaven uit

² Coalitieakkoord Samen Duurzaam Verder

het BAW. De samenwerking is geconcretiseerd in het Watertakenplan Fluvius 2016-2021, dat door alle deelnemers is vastgesteld.

- **RIVUS**

RIVUS is een samenwerkingsverband tussen het waterschap en de inliggende gemeenten Kampen, Zwolle, Dalfsen, Staphorst, Zwartewaterland, Deventer, Olst/Wijhe en Raalte. Ook Vitens is betrokken bij RIVUS. Met RIVUS wordt in de regio West-Overijssel invulling gegeven aan de afvalwaterketenopgaven uit het BAW. De samenwerking is geconcretiseerd in het jaarlijkse RIVUS-programma.

De activiteiten van de beide samenwerkingsverbanden hebben hun weerslag op de doelen, de werkwijzen en de resultaten van het afvalwaterketenbeheer van de partners. Via de Gemeentelijke Rioleringsplannen (GRP's) en de meerjarenbegroting worden de effecten zichtbaar.

- **Afvalwaterakkoorden**

Naast de afspraken binnen RIVUS/Fluviusverband zijn er ook afspraken met gemeenten over afvalwaterketenbeheer gemaakt in zogenaamde afvalwaterakkoorden.

Wanneer zijn we tevreden in 2020?

- b. Het waterschap heeft de afgesproken inzet geleverd binnen RIVUS/ Fluvius, conform de afvalwaterakkoorden.
- c. Uit de landelijke monitoring blijkt dat er voldoende voortgang is voor wat betreft het realiseren van de ambities van de samenwerking in de afvalwaterketen (BAW) en daarmee dat de doelstellingen in 2021 voor 100% zijn bereikt (prognose).

- **Zuiveren afvalwater bedrijven**

Het afvalwater van (grote) bedrijven kan een grote impact hebben op het zuiveringsrendement, de energiebalans van een rwzi en op het kostenniveau voor de overige lozers (inwoners en bedrijven). Ook kan het afvalwater van bedrijven een bron zijn van grondstoffen. Het gebied van WDO Delta kent minder grote bedrijven dan het gebied van andere waterschappen en daarmee is de impact op gebiedsniveau minder groot. Desalniettemin is er een aantal grotere lozers van afvalwater in ons gebied. In 2017 heeft het algemeen bestuur het beleidskader afvalwater (grote) bedrijven vastgesteld en besloten tot het verkennen van mogelijkheden tot synergie tussen grote bedrijven en waterschap om te komen tot kostenreductie, minder emissie van stikstof en/of een meer circulaire economie. Dit heeft geen direct effect op de meerjarenbegroting.

Het ministerie van Infrastructuur en Milieu verkent of een nieuwe systematiek van zuiveringsheffing kan bijdragen aan een doelmatige en duurzame verwerking van afvalwater. Daarnaast is het al langer onder voorwaarden mogelijk om tot 2023 subsidie te verlenen aan bedrijven (anti-afhaaksubsidie) om voorzuiveren te voorkomen. Het totaal aantal vervuilingseenheden (ve's) van bedrijven is de afgelopen jaren min of meer stabiel, maar per bedrijf kunnen er grote verschillen zijn als gevolg van economische ontwikkelingen of andere strategische keuzes van de betreffende bedrijven. Wij hebben beperkt invloed op de ontwikkeling van het aantal vervuilingseenheden. Eventuele wijzingen van het belastingsysteem kunnen leiden tot verschuivingen.

4.2.3 Afvalwater benutten voor circulaire economie

- **Energie**

WDO Delta streeft ernaar om in 2025 energieneutraal te zijn. Dat trachten we te bereiken door energiebesparing en eigen opwekking, vooral met zon en wind, maar ook door de productie van elektriciteit uit biogas van onze drie slibgistingsinstallaties Deventer, Zwolle en Echten. De ontwikkelingen rond de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS) zorgen (mogelijk) voor vertraging.

Voor de derde MJA-3 planperiode 2017-2020 is in 2016 een Energie-efficiencyplan (EEP) opgesteld, waarin een aantal maatregelen is benoemd. Volgens het bestaande beleid moeten investeringen worden gecompenseerd door lagere exploitatiekosten en in dat geval heeft het plan geen effect op de tariefontwikkeling (compensatie investeringen in exploitatie). Eventuele energieprojecten worden voor afzonderlijke besluitvorming voorgelegd.

Het uit bedrijf nemen van de slibgisting in Echten heeft een groot effect op onze energieprestaties en daarmee een relatie met de inspanningsverplichting vanuit MJA3. De ontwikkelingen rond de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS) zorgen voor ook hier voor vertraging. WDO Delta voldoet niet aan de MJA3 doelstelling op waterschapsniveau. De MJA3 afspraak is een sectorbrede afspraak en landelijk is er door de andere waterschappen dermate veel resultaat geboekt dat we als sector de doelstelling halen.

Naar verwachting krijgt MJA3 een vervolg op basis van het klimaatakkoord waarbij de aandacht verschuift van energieverbruik naar CO₂. Naar verwachting komt er ruimte voor de waterschappen om de totale CO₂ emissie (ook van de procesemissies van CO₂, methaan en lachgas vanuit de rwzi's) te compenseren door eigen opwekking van groene energie (bijv uit biomassa, zon of wind). Verder is het rijk voornemens om een CO₂-heffing in te voeren. Deze is mogelijk van toepassing op de emissies vanuit de WKK's en de procesemissies vanuit het zuiveringsproces. In 2020 is hier nog geen sprake van en in de meerjarenbegroting kan hiermee nog geen rekening worden gehouden.

De kosten voor de inkoop van energie zijn aanzienlijk toegenomen als gevolg van stijgende leveringskosten en energiebelasting en door het (tijdelijk) wegvallen de elektriciteitsproductie vanuit biogas in Echten.

• Grondstoffen

Landelijk is de ambitie uitgesproken om te komen tot een circulaire economie (Nederland Circulair 2050) en heeft de Green Deal Grondstoffen ondertekend door de Unie van Waterschappen. Afvalwater bevat een groot aantal grondstoffen. Naast dat het grondstof is voor het opwekken van energie, bevat het afvalwater bijvoorbeeld fosfaat, stikstof, kalium, cellulosevezels en bouwstenen voor bio-plastics. Energie wordt al op grote schaal teruggewonnen, maar andere grondstoffen worden niet hergebruikt. Ze worden op dit moment nog vernietigd in de rwzi of geloosd met het gezuiverde afvalwater of afgevoerd met het zuiveringsslib.

Samen met de andere waterschappen verkennen we vanuit de Energie- en Grondstoffenfabriek met bedrijven en kennisinstellingen kansen voor de terugwinning van grondstoffen, energie en water. Er moet een marktafzet voor de grondstoffen zijn om de winning rendabel te maken. We zoeken partners in dit transitieproces, die aanvullend zijn op onze eigen kennis en ervaring. Samen testen we technische oplossingen in proefprojecten en/of ontwikkelen we ketens om te komen van grondstof tot product. Positieve businesscases zijn vooralsnog alleen mogelijk als er sprake is van een grote uitbreiding van een rwzi of de productiecapaciteit van een groot bedrijf (grote afvalwaterlozer). In ons gebied is dit momenteel niet aan de orde.

Voldoende inzet op innovatie is onmisbaar om onze ambities voor energie en grondstoffen te realiseren. Wij dragen bij aan de ontwikkelingen op het gebied van innovatie in de waterketen. Zo nemen we deel aan het landelijk STOWA Platform nieuwe sanitatie en aan de landelijke Energie- en Grondstoffenfabriek. Ook in het kader van DuurzaamDOEN onderzoeken we de komende jaren hoe waardevolle grondstoffen gewonnen kunnen worden. Kansen vanuit innovaties die zonder extra kosten, of onderbouwd vanuit realistische businesscases mogelijk zijn, benutten we³.

Wanneer zijn we tevreden in 2020?

- Uitvoering maatregelen 2020 vanuit het Energie Efficiëntie Plan (EEP).
- Uitvoering activiteiten DuurzaamDOEN

Beeldbepalende risico's van het programma

Slibvergisten en ontwateren en effecten van ontwikkelingen PAS: Vanwege technische knelpunten, gaslekage en bovenmatige gasproductie in een tank voor de slibgisting is de slibgistingsinstallatie in Echten eind 2018 uit bedrijf genomen. Dit leidt tot fors hogere exploitatiekosten doordat er minder slib wordt afgebroken en daardoor meer slib moet worden afgevoerd en geen biogas en daarmee geen elektriciteit wordt geproduceerd. De slibgistingsinstallatie in Echten is getoetst aan nieuwe normen voor gasveiligheid en daaruit volgen aanbevelingen voor aanpassingen. De uitvoering hiervan vindt plaats in de periode 2020-2021 mits de

^{1,3} Coalitieakkoord Samen Duurzaam Verder

ontwikkelingen vanuit de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS) dit toestaan. Het is nu nog onzeker of het huidige ontwerp vergund kan worden binnen de PAS.

We streven ernaar de uitvoering van de aanpassingen aan de sliblijn van Echten te starten, mits de ontwikkelingen vanuit de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS) dit toelaten.

Afzet (en verwerking) zuiveringsslib en effecten krapte markt slibeindverwerking

Het zuiveringsslib van WDODelta wordt door een commerciële partij gecomposteerd en vervolgens onder meer verbrand in energiecentrales om energie op te wekken. De contracten voor de afzet van zuiveringsslib lopen af op 31 december 2020 voor de afvoer vanuit Echten en op 31 maart 2022 voor de afvoer vanuit Deventer en Zwolle. In samenwerking met de (ongebonden⁴) waterschappen in het noorden en het oosten van Nederland is een verkenning gedaan naar de toekomst van de afzet van het zuiveringsslib. In 2018/2019 is deze verkenning vertaald naar WDODelta in een strategie.

Marktontwikkelingen - met name vanuit het buitenland - dwingen ons ertoe op een andere manier naar de afzet van ons slib te kijken. Er is landelijk een tekort aan verwerkingscapaciteit en de verwerkingstarieven die recent zijn aangeboden aan andere waterschappen laten een sterk stijgende trend zien.

Door langere contracttermijnen mogelijk te maken in de aanbestedingsprocedure is het voor marktpartijen mogelijk om te investeren in nieuwe verwerkingscapaciteit. De aanbestedingsprocedure is eind 2019 gestart.

⁴ Ongebonden staat voor waterschappen die de afzet van het zuiveringsslib periodiek aanbesteden. Daarnaast zijn er gebonden waterschappen die aandeelhouder zijn in een slibverwerker.

4.3 Wat gaat het kosten?

Exploitatie

In onderstaande tabel zijn de netto lasten opgenomen die aan het programma Waterketen verbonden zijn:

Omschrijving (bedragen x € 1.000)	Rekening	Begroting	Begroting	Meerjarenraming 2021-2023		
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Personeelslasten	6.097	6.928	7.171	7.351	7.498	7.649
Goederen en diensten	14.882	18.141	17.705	18.058	18.574	18.951
Kapitaallasten	12.133	12.370	12.111	12.373	12.469	12.922
Inkomsten	-1.372	-1.144	-1.136	-1.316	-1.356	-1.376
Totaal programma lasten	31.740	36.295	35.851	36.466	37.185	38.146

Mijlpalen

In onderstaande tabel wordt melding gemaakt van de aantallen in 2020 aan te vragen en op te leveren projecten (kredieten). Ook is de impact op de totale bruto krediet omvang vermeld (uitgedrukt in een percentage).

Rubriek	Te verwachten gereed meldingen		Te verwachten aanvragen van investeringen die starten	
	2020		2020	
	Aantal gereed te melden objecten 2020	Impact op totale bruto krediet van de objecten 2020	Aantal aan te vragen objecten 2020	Impact op totale bruto krediet van de objecten 2020
Specials	2	3,0%	1	0,1%
Groot onderhoud RWZI's	2	6,2%	6	12,5%
Groot onderhoud RWZI's beheeroptimalisaties	0	-	5	2,0%
Ontwikkelingen afvalwaterketen	3	1,2%	9	5,0%
Besturingsinstallaties RWZI's	1	0,2%	4	0,6%
Beheer en onderhoudsprojecten	4	0,8%	4	0,4%
Informatievoorziening waterketen	1	0,2%	1	0,1%
Groot onderhoud persleidingen	0		10	2,0%
Groot onderhoud rioolgemalen	0	-	10	1,2%
Totaal	13	11,5%	50	23,8%

5. Programma Maatschappij en organisatie

5.1 Wat willen we bereiken?

Het jaar 2020 is een belangrijk voorbereidingsjaar voor de Omgevingswet, die ingaat op 1 januari 2021. Het Bestuur heeft er voor gekozen om als onderdeel van de voorbereiding een Watervisie te ontwikkelen en dit in te zetten voor het formuleren en uitdragen van het beleid. Op grond van de Watervisie wordt de gewenste doelsturing gebouwd, welke geïmplementeerd wordt in de begroting 2021. De watervisie wordt in 2020 bestuurlijk vastgesteld.

Overige belangrijke beleidslijnen voor 2020 zijn:

1. De strategie voor informatisering en automatisering (I&A) wordt in 2020 opnieuw geformuleerd waarbij er nieuwe doelen worden geformuleerd, inclusief die voor de samenwerking met ZZL en andere waterschappen.
2. De doelstellingen voor assetmanagement moeten verder worden uitgewerkt en er zal worden gewerkt aan een planmatige implementatie.
3. Er wordt invulling gegeven aan het door het Bestuur geformuleerde ambitieniveau voor Duurzaamheid door het opstellen van een plan met daarin concrete inspanningen die o.a. gaan leiden tot een situatie waarin WDOdelta energieneutraal is in 2025.

De beeldbepalende elementen in het programma:

1. De strategie voor informatisering en automatisering (I&A) wordt in 2020 opnieuw geformuleerd waarbij er nieuwe doelen worden geformuleerd, inclusief die voor de samenwerking met ZZL en andere waterschappen.
2. De doelstellingen voor assetmanagement moeten verder worden uitgewerkt en er zal worden gewerkt aan een planmatige implementatie.
3. Er wordt invulling gegeven aan het door het Bestuur geformuleerde ambitieniveau voor duurzaamheid door het opstellen van een plan met daarin concrete inspanningen die o.a. gaan leiden tot een situatie waarin WDOdelta energieneutraal is in 2025.
4. Digitalisering / basis op orde: in de aankomende jaren realiseren we een afdoende niveau van informatieveiligheid en inspelen we in op veranderingen op het terrein van digitalisering en technologie die op ons afkomen.

Programma Ambities

Het programma Maatschappij en organisatie richt zich op de uitdagingen en de doelstelling voor de ontwikkeling van de ambtelijke en bestuurlijke organisatie van het waterschap. In deze paragraaf worden de maatregelen beschreven waarop het programma zich de komende periode richt.

1. **Doelmatig werken:** Doelmatig werken is ook voor de komende jaren een belangrijke opgave. Daarbij wordt gewerkt aan verdere optimalisatie van bedrijfsvoering, het verbeteren van de P&C cyclus en de verdere invoering van assetmanagement. Ook zal de kostentoedeling inhoudelijk en bestuurlijk voorbereid worden zodat er een nieuwe kostentoedeling is per 1 januari 2021. De komende jaren willen we extra investeren in digitale transformatie, met een focus op het primaire proces en verdere optimalisering van onze dienstverlening.
2. **Infrastructuur op orde:** In 2020 zal de verdere doorontwikkeling van de I&A afdeling plaatsvinden. Ook zal de toekomstige samenwerkingsstrategie opgesteld worden.
3. **In verbinding met omgeving:** De concrete implementatie van de Omgevingswet zal in 2020 intensief plaatsvinden, om goed voorbereid te zijn om de invoering hiervan per 1 januari 2021. Dit vereist een heldere Watervisie, digitale toegangsmogelijkheden via het DSO (Digitaal Stelsel Omgevingswet) en het investeren in houding en gedrag via een opleidingstraject van personeel.

4. **Excellent in dienstverlening:** In 2020 wordt het in 2019 opgestelde plan van aanpak ten aanzien van klanttevredenheid over de contactmomenten met het waterschap verder geïmplementeerd. Ook wordt een integraal strategisch plan opgesteld voor de verdere optimalisatie van onze dienstverlening. De ontwikkeling van crisisbeheer heeft onze permanente aandacht. In 2020 zal de regionale oefening “Stroomversnelling” die begin 2021 plaatsvindt voorbereid worden.
5. **Werken aan duurzaamheid:** Ook in 2020 wordt geïnvesteerd in het bereiken van ons streven om in 2025 energie neutraal te werken. Hiervoor is een uitvoeringsstrategie vastgesteld, welke in 2020 wordt voortgezet. In 2020 willen we een substantiële stap maken; met zonne-energie op rwzi-locaties. Daarnaast wordt actief ingezet op verkenning en nadere analyse van mogelijke maatregelen rondom actuele thema's reductie van broeikasgassen (CO₂, methaan en lachgas) en circulair werken. Daarbij zijn het landelijk Klimaatakkoord en de nationale agenda Nederland circulair 2050 een belangrijke basis voor ons beleid. Via de watervisie zal dit beleid worden herijkt. Voorafgaand aan de watervisie worden er alvast verkenningen gedaan. Een van de sporen hierin is het gebruik van waterstof bij de opslag en transport van duurzaam opgewekte elektriciteit.

Ook vindt verdere inzet plaats op het realiseren van de doelstellingen van de Participatiewet. Ten aanzien van internationale samenwerking worden de huidige beleidslijn en de samenwerking met de focuslanden Zuid Afrika/Burkina Faso en de “Dutch water Authorities” voortgezet. Het in 2019 geactualiseerde beleid wordt uitgevoerd.

5.2 Wat gaan we daarvoor doen?

Hieronder worden de belangrijkste prestaties benoemd voor de verschillende uitdagingen:

5.2.1 Doelmatig werken

De begroting zal in 2021 gebaseerd zijn op doelsturing door het algemeen bestuur. In de begrotingsbrief van 2021 zullen in eerste aanleg de strategische meerjarige meetbare doelen vanuit de nieuwe Watervisie worden verwerkt.

De huidige kostentoedelingsverordening van WDO Delta heeft een houdbaarheidsduur heeft tot 1 januari 2021. Daarom zal gedurende het jaar 2020 op basis van de huidige regels deze kostentoedeling moeten worden herzien. Om tot een nieuwe kostentoedeling voor de taak watersysteembeheer te komen zal allereerst een onderzoek moeten worden uitgevoerd om de actuele waardeverhouding tussen gebouwd, ongebouwd en natuur helder te hebben; daarnaast dient de actuele inwonerdichtheid te worden bepaald. Bij dit onderzoek zal een extern bureau worden betrokken. Op grond van deze objectieve cijfers zal vervolgens een besluitvormingstraject voorbereid worden met betrekking tot de bestuurlijke keuzes zodat uiterlijk eind 2020 een formeel besluit genomen is en een nieuwe kostentoedeling vanaf 2021 van kracht is.

Landelijk zal op initiatief van de Unie van Waterschappen de mogelijkheden van een belastingherziening van de waterschappen worden onderzocht en opgepakt waarmee bij een volgende kostentoedeling enkele knelpunten kunnen worden opgelost. Naar verwachting vindt zo'n aanpassing van het stelsel - waarbij aanpassing van landelijke wetgeving noodzakelijk is - niet plaats in de huidige bestuursperiode.

In 2019 is het programma Digitale transformatie gestart, is een plan van aanpak opgeleverd en zijn de eerste resultaten geboekt (de inzet van drones, digitale schouw en een Dashboard Waterveiligheid). Digitale transformatie is een (radicale) verandering in denken/werken waarbij nieuwe technologieën/werkwijzen worden toegepast om de prestaties van de organisatie te ondersteunen of te verbeteren. Het verkennen en toepassen van nieuwe technologische ontwikkelingen vraagt om een klimaat waar experimenteer ruimte aanwezig is en een cultuur waarin falen wordt erkend als nuttig en noodzakelijk om sneller tot verbeteringen te komen. Digitale transformatie is geen doel op zich. Het is een belangrijk middel en aanjager om onze organisatiedoelen, zoals doelmatiger werken en excellente dienstverlening, te realiseren in een snel veranderende meer digitale samenleving.

Investerings noodzakelijk voor de geprioriteerde ontwikkelingen bij digitale transformatie worden op voorhand niet begroot. Dat is ook niet mogelijk omdat bij de begroting op voorhand niet bekend is welke ontwikkeling wordt opgepakt en welke investeringen nodig zijn. Als investeringen niet zijn begroot dient er een dekkingsvoorstel bij de kredietaanvraag te worden gevoegd. In dit geval zullen de dekkingsvoorstellen worden gemotiveerd van uit de toekomstige baten van de voor te stellen investeringen.

Er zal een herbezinning plaatsvinden ten aanzien van de ontwikkeling van de afdeling I&A. Om toekomstige opgave ten aanzien van digitale veiligheid en digitale transformatie te realiseren, zullen extra investeringen noodzakelijk zijn. De financiële gevolgen van deze ontwikkeling zijn nog niet opgenomen in de begroting 2020 (meerjarenraming 2021-2023). De uitkomst van de herbezinning zal bestuurlijk geagendeerd worden.

In de begroting wordt voorts, net als in 2019 een budget opgenomen voor mobiliteit van personeel. Vanuit het principe van goed werkgeverschap wordt vanaf 2019 al invulling gegeven aan het creëren van een flexibele en wendbare organisatie, waarbij mobiliteit wordt bevorderd en invulling is gegeven aan het SAW-begrip Algemene dienst. Door een wendbare organisatie kan doelmatiger gewerkt worden.

Wanneer zijn we tevreden in 2020?

- De begroting (2021), gebaseerd op doelsturing vanuit het algemeen bestuur, zal worden verdiept. De op te nemen doelen volgen uit de watervisie; in samenhang met het waterbeheerprogramma;
- De voorbereidingen en het onderzoek benodigd voor het traject kostentoedeling zijn tijdig gereed, zodat er een bestuurlijk ingestemde kostentoedeling is eind 2020. Afhankelijk van landelijke ontwikkelingen stellen wij indien nodig een kostentoedeling vast conform de nieuwe belastingwetgeving;
- Assetmanagement wordt in 2020 geïntensiveerd. Er zal ingezet worden op centrale regievoering en het per programma inzetten van voldoende capaciteit om de voortgang van de verschillende projecten te waarborgen;
- Vanaf 2020 wordt in de 4 programma's geprioriteerd welke ontwikkelingen we voor digitale transformatie in gang gaan zetten. De afweging maken we op hoeveel waarde een ontwikkeling toevoegt aan onze organisatiedoelen;
- In 2020 zal de implementatie van het in 2019 opnieuw aanbestede financiële pakket plaatsvinden.

5.2.2 Infrastructuur op orde

Naar aanleiding van de businesscase I&A samenwerking in 2019 wordt de verdere strategievorming geformuleerd en vertaald naar noodzakelijk investeringen om gesteld te staan voor onze toekomstige opgaves. De komende jaren staat de I&A afdeling gesteld voor grote uitdagingen: het realiseren van afdoende niveau van informatieveiligheid, het robuust en toekomstbestendig maken van de dienstverlening, inspelen op veranderingen op het terrein van digitalisering en technologie die op ons afkomen en de verwachtingen die de buitenwereld van I&A heeft, eigen organisatie en het verwachte personeelsverloop in de organisatie. De huidige omvang van de I&A afdeling is in de toekomst te klein om de noodzakelijk doorontwikkeling te kunnen realiseren. Daarnaast nemen in het algemeen de I&A-kosten juist toe als gevolg van aanbod van de markt en de eigen huis toenemende afhankelijkheid van ICT-voorzieningen. Ook worden er hogere kwaliteitseisen aan I&A gesteld, zowel intern door gebruikers als door externe wetgeving. Schaalvergroting draagt bij aan het verminderen van meerkosten in de toekomst, het vergroten van de weerbaarheid en het beter kunnen inspelen op huidige en toekomstige ontwikkelingen. Het accent van I&A zal de komende jaren liggen op een robuuste basisvoorziening, het vereenvoudigen van middelen en het vergroten van keuzevrijheid.

Wanneer zijn we tevreden in 2020?

- We implementeren – op basis van het resultaat m.b.t. de beoogde ICT samenwerking met Zuiderzeeland - de strategie voor de toekomstige opschaling van de I&A afdeling;
- Het ambitieniveau voor standaardisatie en harmonisatie van datasets en ICT systemen is voor de periode van 2021-2024 vastgesteld;
- Er zijn aantoonbare voordelen geboekt in het verminderen van kwetsbaarheid van het beheer van ICT systemen;
- Er is een roadmap voor de periode van 2021-2024 vastgesteld voor doorontwikkeling en vervanging van ICT systemen.

5.2.3 In verbinding met de omgeving

Participatie en communicatieprocessen krijgen in bestuursvoorstellen een duidelijke plek, ook bij kleinere projecten. Centraal staat omgevingsgericht samenwerken op basis van vertrouwen en initiatieven faciliteren met een optimale dienstverlening. Ook wordt gewerkt vanuit een bestuurlijk vastgestelde Watervisie. In de visie wordt aangegeven wat de lange termijn uitdagingen zijn in de fysieke omgeving in het werkgebied, en wat onze taakopvatting daarbij is in de samenwerking met overheden, inwoners en bedrijven.

De Omgevingswet stelt in verbinding zijn met de omgeving met samenwerkingspartners en met de omgeving centraal. Participatie vormt een rode draad om zoveel mogelijk voordeel te halen uit de nieuwe instrumenten waarmee gewerkt wordt. Onze werkhouding en vaardigheden worden de komende jaren daarop zo goed mogelijk afgestemd. Ook wordt intensief gewerkt aan de voorbereiding van een basis DSO: Digitaal Stelsel Omgevingswet. Het DSO zorgt voor inzage in algemene (beleids)informatie en inzage van wat in een gebied van toepassing is via een kaart, zodat helder is welke de regels gelden op een bepaalde locatie. Ook kunnen burgers en bedrijven via een vragenboom uitzoeken of ze een vergunning of melding moeten doen voor hun plannen. Daarna kunnen ze direct een aanvraag of melding opstellen en indienen. Het Omgevingsloket levert de aanvraag automatisch af bij de juiste overheid.

Communicatiestrategie: De communicatiestrategie van WDOdelta wordt geactualiseerd. Bij deze actualisatie wordt de AB-brede wens om communicatie extra aandacht te geven meegenomen. De eerste stap is het inventariseren van de communicatie-activiteiten van WDOdelta, over de verschillende communicatiedisciplines. Daarnaast levert het interactieve proces rondom de watervisie input naar verwachting input op over de wenselijke manier van communiceren getoetst kan worden of de stakeholders een aantal communicatieve voornemens van WDOdelta waarderen. Te denken valt hierbij aan de wens van het waterschap om intensiever samen te werken door verschillende partners, bewoners en bestuur vroegtijdig te betrekken bij plannen en projecten. Ook het bedrijfsleven kan hierin een rol spelen, net zoals bij innovatie of duurzaamheidsinitiatieven. Daarnaast wil WDOdelta meer communicatie en educatie inzetten om het bewustzijn over de belangrijke rol van water bij klimateffecten te vergroten. Bij dit alles is er wel duidelijk focus nodig in de communicatie. Zonder relevante, begrijpelijke (mogelijk verrassende) boodschappen ontstaat geen impact, is er geen interactie met inwoners en bedrijven. Behoeft aan informatie bij externe publieksgroepen bepaalt de focus voor WDOdelta-communicatie.

Door het samenbrengen van de wensen en ambities vanuit het bestuur en de ambtelijke organisatie is de educatienotatie 2020-2024 opgesteld. Om invulling te kunnen geven aan de bestuurlijke ambitie van WDOdelta is een geactualiseerd uitvoeringskader voor educatie nodig. Het kader omvat uitgangspunten en handvatten die richtinggevend zijn voor de ontwikkeling en realisatie van educatieactiviteiten door WDOdelta voor een periode van vier jaar. Het geeft richting en draagt bij aan het bedienen van onze doelgroepen voor de korte en lange termijn met als verbindende elementen het ontdekken, ervaren en beleven van WDOdelta. De in 2019 vastgestelde educatienota wordt in 2020 geïmplementeerd.

Wanneer zijn we tevreden in 2020?

- a. De Omgevingswet zal in het jaar 2020 intensief worden voorbereid. De implementatie van de Omgevingswet verloopt volgens zes sporen:
 - 1) Watervisie: is gerealiseerd en vastgesteld door het algemeen bestuur zodanig dat:
 - Er in- en extern duidelijkheid is over hoe we onze wettelijke taken en ambities koppelen aan de bredere maatschappelijke ontwikkelingen: 'hoe' we onze wettelijke taken uit willen voeren en welke ambities we daar aanvullend op hebben;
 - Het waterbelang met de goede aandacht en richting wordt meegenomen in omgevingsvisies en ruimtelijke plannen van collega overheden;
 - Deze op strategisch niveau kader geeft voor de doorvertaling in doelsturing t.b.v. het waterbeheerprogramma, de (meerjaren)begroting, programma- en afdelingsplannen.
 - 2) Waterbeheerprogramma: het plan van aanpak is vastgesteld en de voorbereidingen zijn gestart. Het programma met maatregelen dient eind 2021 vastgesteld te worden door algemeen bestuur. Het vormt het volgende Waterbeheerplan;
 - 3) Waterschapsverordening: is gerealiseerd en vastgesteld door het algemeen bestuur het is in plaats van de Keur;

- 4) Procedure Projectbesluit-Vergunning eigen dienst: is gerealiseerd en vastgesteld door het algemeen bestuur en er wordt meegewerkt. Het is de opvolger van het projectplan water;
 - 5) Digitaal Stelsel en informatievoorziening: de basisvariant is gereed. WDODelta is aangesloten via digitale koppelingen op het landelijk stelsel. Daarna start de verdere doorontwikkeling;
 - 6) Er is een systematisch aanbod van cursussen, workshops, masterclasses, gaming en andere tools om te voorzien in de leerbehoefte van specifieke groepen van medewerkers. Medewerkers en bestuurders krijgen kennis over de omgevingswet en vergroten vaardigheden om samen te werken met overheden en initiatiefnemers volgens de bedoeling van de omgevingswet. Omdat dit te faciliteren is er ook helder afwegingskader participatie opgesteld;
- b. In de watervisie van WDODelta zijn strategische uitgangspunten voor WDODelta-communicatie opgenomen. Wanneer deze bestuurlijk is vastgesteld, kan hiervan de dagelijkse communicatiepraktijk worden afgeleid vanaf de tweede helft van 2020;
 - c. De educatienota wordt geïmplementeerd. Er wordt vanaf 2020 een extra accent gelegd op de doelgroep primair onderwijs. Vanaf eind 2019 is ook een nieuwe jeugdbestuurder geïnstalleerd.

5.2.4 Excellent in dienstverlening

Ten aanzien van crisisbeheersing is een actualisatie vereist, die inspeelt op vernieuwde risico's door klimaatverandering, nu en de komende jaren. Ook zijn er nieuwe risico's waarvoor de waterschappen geëquipeerd moeten worden: omdat we steeds afhankelijker worden van digitale middelen zijn verstoringen hierin een steeds groter wordend risico. In dit kader wordt in 2020 actief gewerkt aan een gezamenlijke visie op Crisisbeheersing in Midden Nederland en wordt de oefening Stroomversnelling, te houden begin 2021 intensief voorbereid. De crisisorganisatie zal steeds meer versmelten met de reguliere organisatie. Ook zal steeds meer aandacht moeten zijn aan beeldvorming en verbinding met de samenleving in tijden van crisis. Daarbij zal steeds meer voor een geïntegreerde aanpak gekozen worden. Door intern vanuit de verschillende disciplines goed samen te werken ontstaat er naar buiten toe een gezamenlijk en genuanceerd beeld is (bijv. de verschillende gevolgen van droogte voor ecologie, grondwater, waterkwaliteit en watersysteem). Deze aanpak is de opbrengst van de in 2019 gehouden evaluatie Droogte.

Er wordt geïnvesteerd in verdere ontwikkeling van (digitale) dienstverlening, waarbij het onlangs gehouden Klanttevredenheidsonderzoek (KTO) verder geïmplementeerd wordt.

Wanneer zijn we tevreden in 2020?

- a. De oefening "Stroomversnelling" te houden in Midden-Nederland in de periode voorjaar 2021, waarbij wordt samengewerkt met 7 waterschappen, is in 2020 grotendeels voorbereid. Het plan van aanpak voor de oefening is gereed eind tweede kwartaal 2020, de uitwerking van het plan vindt plaats in de periode derde kwartaal 2020 tot en met eerste kwartaal 2021;
- b. In samenwerking met de het Platform Crisisbeheersing Midden-Nederland is een visie op crisisbeheersing 2020-2025 opgesteld, welke doorvertaald wordt naar het Crisisplan bij WDODelta, inclusief een doorvertaling organogram en rollenboek;
- c. Naar aanleiding van het gehouden Klant Tevredenheidsonderzoek wordt de in 2019 gestarte opvolging ook in 2020 nog gerealiseerd. Dit betreft onder meer de aanpassing van onze website.

5.2.5 Werken aan duurzaamheid

WDODelta streeft ernaar om in 2025 energieneutraal te kunnen werken. Dit streven realiseren we door investeringen in wind- en zonne energie in samenwerking met andere partijen zoals milieucoöperaties in Staphorst en Nieuwleusen. De capaciteit van het elektriciteitsnet in Drenthe en grote delen van Overijssel wordt steeds meer een externe belemmering voor tijdige realisatie van de gewenste energieproductie. Indien we de geplande investeringen in 2020 realiseren bereiken we, inclusief de toepassing van biogas, eind 2020 circa 45% energieneutraliteit.

Duurzaamheid en circulair werken krijgen ook de komende jaren extra aandacht. We verkennen en analyseren in onze bedrijfsvoering en in onze taakuitvoering waar we minder primaire grondstoffen kunnen verbruiken en

waar we minder CO₂ uitstoot kunnen realiseren. CO₂ verminderen biedt wellicht ook kansen door meer aandacht voor veengebieden en het minder gebruiken van fossiele brandstoffen.

Bij WDOdelta is in 2019 actief ingezet om banen in het kader van de Participatiewet te realiseren. Daarbij wordt gewerkt met een Plan van Aanpak. Via het A&O fonds vindt monitoring en kennisuitwisseling rondom de Participatiewet plaats. Hieruit blijkt dat WDOdelta goed op weg is: er is een Plan van aanpak, en medio 2019 is circa 70% van het vereiste quotum reeds gerealiseerd.

Ten aanzien van internationale samenwerking wordt het in 2019 geactualiseerde beleid uitgevoerd.

Wanneer zijn we tevreden in 2020?

- a. Het Klimaatakkoord en de Nationale agenda Nederland circulair 2050 worden, op grond van een aantal gerichte verkenningen en nadere analyses, vertaald naar een reeks mogelijke maatregelen op de korte termijn tot 2025 en de langere termijn 2025-2030 voor het waterschap. Mogelijke maatregelen worden ter besluitvorming voorgelegd als aanvullend breder beleidskader voor Duurzaam Doen.
- b. Het programma Duurzaam Doen wordt gecontinueerd volgens de huidige vier lijnen: streven naar energieneutraal 2025, grondstoffen winnen uit afvalwater, maaisel duurzaam bestemmen en duurzaam-inclusief werken.
- c. In 2020 vindt planvorming en voorbereiding vergunningaanvraag plaats voor het realiseren van een windturbine op een rwzi-locatie. De realisatie van Windturbines in Staphorst en in Nieuwleusen wordt voortgezet en de verdere implementatie van Zon op rwzi locaties en waterberging wordt gerealiseerd.
- d. In 2020 wordt in opdracht van het Rijk een nieuw meerjarig "EEP" (energie efficiency plan) 2021-2024 opgesteld als opvolger van het huidige EEP 2017-2020. Het huidige EEP gaat over energie besparing en opwekking. In het nieuwe plan wordt een breed accent gelegd op broeikasreductie (CO₂, methaan en lachgas). Het plan benoemt maatregelen en de monitoring ervan.

Informatievoorziening: Om actuele en toekomstige vraagstukken aan te kunnen, moeten we gaan opschalen. Dit is nodig om de gewenste kwaliteit te kunnen leveren tegen verantwoorde kosten. De vraagstukken rondom informatieveiligheid, digitale innovaties en informatievoorziening kunnen met de huidige schaalgröße niet worden beheerst. De eerste stap hierin, opschaling met waterschap Zuiderzeeland, is nog niet formeel gezet. In afwachting hiervan zal de afdeling Informatievoorziening zelf moeten anticiperen om de dienstverlening te kunnen waarborgen. De aanpak hiervoor en de financiële gevolgen daarvan, worden de komende tijd uitgewerkt. Een concreet voorstel voor het bestuur volgt.

Assetmanagement: een integrale aanpak is nodig om het assetmanagement te kunnen doorontwikkelen. De afgelopen jaren is binnen de programma's gewerkt aan diverse projecten in het kader van assetmanagement. Dit gebeurde vanuit actuele casussen (o.a. Echten) en wensen tot verbetering van processen (bijv. doorlooptijden van renovatieprojecten). Het risico van een niet-integrale aanpak is onvoldoende samenhang en onvoldoende afweging van prioriteiten. Een extern bureau zal hierbij om advies worden gevraagd waarbij behaalde resultaten inzichtelijk worden gemaakt.

Zon op rwzi locaties en op waterberging: het aansluiten van zonnepanelen stuit soms op problemen bij de netwerkbeheerder. Nieuwe initiatieven voor duurzame opwekking vragen om zoveel aansluitcapaciteit, dat het regionale net op korte termijn en op verschillende plaatsen de grenzen van de maximale belastbaarheid nadert. Hierdoor kunnen onze duurzaamheidsdoelstellingen in het geding komen.

- e. De Participatiewet wordt in lijn met de resultaten van 2020 voortgezet waarbij ook geleerd is van de eerste ervaringen rondom werving, binding en kansrijke functies van werknemers die in deze doelgroep vallen. Daarbij vindt adequate begeleiding plaats.
- f. Ten aanzien van internationale samenwerking wordt in 2019 een plan opgesteld voor de uitvoering van ons geactualiseerde beleid en in 2020 geëffectueerd.

5.3 Wat gaat het kosten?

Exploitatie

In onderstaande tabel zijn de netto lasten opgenomen die aan het programma Maatschappij en organisatie verbonden zijn.

Omschrijving (bedragen x € 1.000)	Rekening	Begroting	Begroting	Meerjarenraming 2021-2023		
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Personeelslasten	13.496	14.817	14.946	15.055	15.317	15.582
Goederen en diensten	9.955	11.871	11.420	12.207	13.091	14.003
Kapitaallasten	2.390	2.494	2.192	2.734	2.685	3.074
Dotaties	56	690	543	543	543	543
Inkomsten	-914	-780	-756	-756	-756	-756
Totaal programma lasten	24.983	29.092	28.345	29.783	30.880	32.446

Mijlpalen

In onderstaande tabel wordt melding gemaakt van de aantallen in 2020 aan te vragen en op te leveren projecten (kredieten). Ook is de impact op de totale bruto krediet omvang vermeld (uitgedrukt in een percentage).

Rubriek	Te verwachten gereed meldingen		Te verwachten aanvragen van investeringen die starten	
	2020		2020	
	Aantal gereed te melden objecten 2020	Impact op totale bruto krediet van de objecten 2020	Aantal aan te vragen objecten 2020	Impact op totale bruto krediet van de objecten 2020
Organisatie	1	0,9%	1	0,7%
Overig MO	0	-	1	2,7%
Informatievoorziening MO	13	6,9%	15	4,1%
Facilitair MO	3	1,4%	3	0,5%
Totaal	17	9,2%	20	8,1%

6. Dekkingsmiddelen per taak en post onvoorzien

Omschrijving (bedragen x € 1.000)	Rekening 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Meerjarenraming 2021-2023		
				2021	2022	2023
Programma						
Veiligheid	12.096	12.917	13.262	13.647	13.445	13.638
Watersysteem	40.049	43.924	46.630	48.351	51.078	53.237
Waterketen	31.740	36.295	35.851	36.466	37.185	38.146
Maatschappij en Organisatie	24.983	29.092	28.345	29.783	30.880	32.446
Totaal programma's	108.868	122.228	124.088	128.247	132.588	137.467
Onvoorzien	-	199	199	199	199	199
Totaal lasten	108.868	122.427	124.287	128.446	132.787	137.666
Watersysteemheffing	68.208	69.360	71.604	76.536	82.467	86.910
Zuiveringsheffing	41.164	45.667	46.183	47.622	48.602	50.058
Waterschapsbelastingen	109.372	115.027	117.787	124.158	131.069	136.968
Rente reserves	-	-	-	-112	-182	-202
Dividend	-	-	1.300	1.300	1.300	1.300
Oninbaar	-	-300	-400	-400	-400	-400
Exploitatieresultaat	-504	7.700	5.600	3.500	1.000	-
Inzet (egalisatie)reserves	-	-7.700	5.600	3.500	1.000	-
Resultaat na inzet reserves	-	-	-	-	-	-

7. Verplichte paragrafen

7.1 Bedrijfsvoering

Inleiding

Deze paragraaf geeft inzicht in de focuspunten van de ontwikkelingen binnen de bedrijfsvoering van WDO Delta. Goede bedrijfsvoering is van belang voor burgers en externe partners bij het bereiken en vasthouden van de kwaliteit van de dienstverlening door WDO Delta. Ook worden via deze paragraaf afspraken omtrent “sturing” tussen het algemeen en dagelijks bestuur geformaliseerd. Op basis van artikel 4.21 van het Waterschapsbesluit dient deze paragraaf ten minste inzicht te bieden in de stand van zaken en de beleidsvoornemens ten aanzien van de bedrijfsvoering.

Kaders

De organisatie dient voldoende uitgerust te zijn om het hoofd te bieden aan de veranderende positie van het waterschap ten opzichte van haar omgeving. Bij de taakuitvoering is er in toenemende mate sprake van afhankelijkheid van andere partners in het ruimtelijk domein, in (veiligheids-)ketens en in netwerken. De focus op samenwerking met andere publieke en private partners, is steeds meer nodig om de eigen doelen te realiseren. De bedrijfsvoering van waterschap Drents Overijsselse Delta geeft hier invulling aan.

Ook ligt er in toenemende mate een opgave in het vergroten van het bewustzijn bij burgers en bedrijven over het effect van hun handelen (of nalaten) op het waterbelang en de taakuitvoering van het waterschap. Wanneer dat lukt, snijdt het mes aan meer kanten. Het draagt bij aan meer begrip en aandacht voor het waterbelang en de onmisbare rol die het waterschap daarin speelt. Vanzelfsprekend is een goed functionerende fysieke en digitale infrastructuur van cruciaal belang voor het functioneren van het waterschap. Het op orde hebben van de fysieke infrastructuur is een randvoorwaarde en daarmee ook eerste prioriteit, nu en voor de toekomst.

De borging van de bovenstaande kaders vindt (in meerjarig perspectief) plaats via het operationaliseren van vijf kenmerken van een goed uitgerust waterschap:

- a. bedrijfszeker; staat borg voor een goed functionerende infrastructuur;
- b. vakbekwaam; staat gesteld om haar taken adequaat uit te voeren;
- c. omgevingsbewust; weet in te spelen op concurrerende belangen;
- d. samenwerkingsgericht; weet telkens opnieuw positie te kiezen;
- e. maatschappelijk verantwoordelijk; weet bewustwording van burgers en bedrijven te vergroten.

Operationalisering 2020

De kenmerken van een goed uitgerust waterschap zijn vervat in de inrichtings- en sturingsprincipes van waterschap Drents Overijsselse Delta. Gedurende 2020 worden deze principes verder geconcretiseerd; voornamelijk via de maatregelen zoals verwoord in het programma Maatschappij en organisatie. Onze inspanningen kennen in 2020 de volgende focus:

Krachtig bestuur – waarbij voorbereidingen worden getroffen om het opdrachtgeverschap door het algemeen bestuur te versterken. Daarbij vormt het vertrekpunt dat het algemeen bestuur primair gericht is op de realisatie van maatschappelijke effecten.

Assetmanagement - waarmee een goede afweging op prestaties, risico's en kosten ontstaat t.b.v. beheer en onderhoud van onze assets. Assetmanagement zal in 2020 onder centrale regie worden gebracht om integraal prioriteiten te kunnen stellen bij besluitvorming

Digitale transformatie - waarbij we afwegen in welk tempo en op welke wijze we de transformatie naar de juiste (innovatieve) koers vormgeven. Digitalisering biedt een kans om bijvoorbeeld de gevolgen van vergrijzing van ons personeelsbestand op te vangen.

Excellente dienstverlening - waarbij we onze (digitale) dienstverlening optimaliseren door actief de resultaten van uitgevoerde klanttevredenheidsonderzoeken om te zetten naar oplossingen onder de noemer “hospitality” en zo creativiteit, klantgerichtheid, responsetijden et cetera in te bedden in de organisatie cultuur.

Sturing & formatiebeheer – In 2020 zal de implementatie van een nieuw financieel systeem plaatsvinden. Deze levert een positieve bijdrage aan de kwaliteit en betrouwbaarheid van de (bestuurlijke) informatievoorziening.

Daarnaast zal de ondersteuning van het dagelijks bestuur en het algemeen bestuur geprofessionaliseerd worden, door met een bestuurlijke planning te werken en de stroom en – inhoud meer aandacht te

geven.

Projectbeheersing - waarbij methodische uitgangspunten voor het realiseren van projecten bijdragen aan het efficiënt uitvoeren van projecten en de benodigde formatieve capaciteit integraal te beheersen.

Personele sturing

Aanleiding

In de vergaderingen van het algemeen bestuur van januari en juni (2019) zijn suggesties gedaan, voor het aanpassen van de personele sturing. Daarbij is kenbaar gemaakt, dat het algemeen bestuur de “personele kosten” als stuurmechanisme kan hanteren. Sturen op formatieomvang wordt als suboptimaal beschouwd. Het inperken van de handelingsvrijheid van het dagelijks bestuur t.a.v. de inzet van personele middelen (bijv. vaste formatie versus inhuur), leidt in potentie tot inefficiëntie.

Via deze (sub)paragraaf worden tussen het algemeen bestuur en het dagelijks bestuur werkafspraken gemaakt, over de personele sturing in boekjaar 2020. Het coalitieakkoord wordt hierdoor geconcretiseerd. Daarin is opgenomen: “Het algemeen bestuur stelt de personeelslasten van de organisatie vast. De invulling daarvan (formatie en/of externe inhuur) is een zaak tussen het dagelijks bestuur en de directie...”

Goede sturing

Deelsturing ten aanzien van de financiële middelen leidt – evenals sturing op formatieplaatsen – tot sub optimalisatie. Zo is bij andere organisaties gebleken, dat deelsturing op “personele kosten” leidt tot het inkopen van diensten op oneigenlijke gronden. Daarom stellen wij voor – in lijn met het huidige mandaatbesluit – dat het algemeen bestuur kaders stelt ten aanzien van de besteding van het totaal van de financiële middelen. Via de reguliere rapportagecyclus houdt het algemeen bestuur zicht op de kostenontwikkeling.

Wijze van sturen

Het dagelijks bestuur heeft een centrale rol bij het efficiënt inzetten van middelen (in meerjarig perspectief). Ze maakt inzichtelijk op welke wijze zij toeziet op de inzet van middelen om de doelen te realiseren.

7.2 Ontwikkelingen sinds het vorige begrotingsjaar

Deze paragraaf beschrijft de ontwikkelingen tussen boekjaar 2019 en boekjaar 2020 op hoofdlijnen. Een cijfermatig overzicht van het financieel verloop tussen deze jaren is reeds in hoofdstuk 1.3 getoond. Onderstaand wordt de ontwikkeling m.b.t personele lasten kort samengevat, waarna de ontwikkeling m.b.t. goederen en diensten in detail wordt getoond. De ontwikkeling m.b.t. de kapitaallasten wordt niet nader toegelicht, omdat hiertoe een gedetailleerde analyse van de verschuivingen binnen de investeringsportefeuille benodigd is. De kapitaallasten ontwikkelen zich conform de verwachting bij de begrotingsbrief.

Personeelslasten

De personeelslasten zijn in de meerjarenraming 2020-2023 doorgerekend met een cao verhoging van 2,5% per 1 januari 2020 en nogmaals 1% per 1 juli 2020. De volgende jaren is met 2,0% loonstijging gerekend. In de meerjarenraming 2019-2022 werd nog uitgegaan van een jaarlijkse verhoging van 1,5%.

Goederen en diensten

Het grootste effect bij de goederen en diensten is de verwerking van de trend uit voorgaande jaren. Uiteenlopende oorzaken leiden jaarlijks tot een voordelig rekening resultaat. Er is een jaarlijks voordeel op de goederen en diensten van € 2,0 mln. opgenomen in de begroting.

Voor de meerjarenraming 2020-2023 is een algemene prijsindexering voor goederen en diensten opgenomen van 2,0%. In de meerjarenraming 2019-2022 is reeds rekening gehouden met deze prijsindexatie. De prijsindexering heeft een structureel cumulerend effect van € 800.000 per jaarschijf.

Per programma zijn de volgende mutaties te vermelden:

Programma 1 Veiligheid:

Er zijn geen grote ontwikkelingen t.o.v. de vorige begroting. In 2020 wordt het onderzoek naar Gras op zand € 0,1 mln. uitgevoerd.

Programma 2 Watersysteem:

Het besluit stedelijk water over te nemen heeft nog geen financieel effect in 2020 maar de kosten lopen op tot € 0,8 mln. in 2023. Inzet van synthetische milieuvriendelijkere diesel kost circa € 0,1 mln. per jaar. De energielasten stijgen met € 0,2 mln. en peilbeheer ook met € 0,2 mln. per jaar. De kosten stijgen met € 0,15 mln. t.b.v. Deltaplan Agrarisch waterbeheer.

Programma 3 Waterketen:

De meerkosten van de energiefabriek in Echten zijn voor 2020 geraamd op € 1,2 mln. De energiekosten stijgen structureel door hogere tarieven. De slibverwerking wordt opnieuw aanbesteed. De verwachte kosten voor het beheer en onderhoud m.b.t. Energiefabriek Zwolle is € 0,3 mln.

Programma 4 Maatschappij en organisatie:

De verbonden partij GBLT heeft de begroting geactualiseerd. De bijdrage stijgt in de loop van deze begrotingsperiode met € 0,3 mln. De brandstof en energiekosten stijgen met € 0,2 mln. door prijsstijgingen en meer afgelegde kilometers. Het nieuwe financieel pakket, extra onderhoudskosten en de support en beheer van de overige applicaties leiden tot een lastenstijging met € 0,5 mln. Voor de uitwerking van het vigerende duurzaamheidsprogramma is € 0,2 mln. begroot. Vanaf 2020 is er bij dit programma een structurele onderuitputting van de budgetten verwerkt van € 2,0 mln. respectievelijk € 2,2 mln. in de meerjarenbegroting.

7.3 Uitgangspunten en normen

Financiële uitgangspunten

A. Loonkostenontwikkeling

Voor het opstellen van de personeelsbegroting wordt gebruik gemaakt van de volgende uitgangspunten: organisatiestructuur (hiërarchie), formatie-omvang per afdeling, verdeling functies per afdeling, inschaling functies.

Loonontwikkeling

Op basis van de laatste resultaten van de nieuwe cao onderhandelingen zijn de loonkosten verhoogd met 3,0%. De afspraak houdt een verhoging in van 2,5% per 1 januari en nogmaals een verhoging met 1% per 1 juli 2020.

B. Indexering van de kosten en overige opbrengsten

De prijzen voor goederen en diensten zijn met 2% geïndexeerd.

C. Rentepercentages

Uitgangspunt voor de financiering is dat de vaste activa zoveel mogelijk met permanent vermogen worden gefinancierd. Op grond van de Wet financiering decentrale overheden (FIDO) is een beperkte financiering met korte termijn middelen (kasgeldlening en rekening-courant) mogelijk. Hiervan wordt gezien de lage geldmarktrente optimaal gebruik gemaakt.

Voor de rente van de nieuw af te sluiten geldleningen wordt – voor het berekenen van de lasten – voor de periode 2020-2023 gerekend -met een oplopende rente van 1,9% in 2020 tot 3,1% in 2023. Voor de korte rente wordt uitgegaan van maximaal 0,5% voor de jaren 2020-2023.

Voor de kapitaallasten is een gemiddelde financieringsrente gehanteerd van 1,55% in 2020. In latere jaren loopt dit percentage op. Van 1,61% in 2021, naar respectievelijk 1,68% in 2022 en 1,83% in 2023.

D. Omvang onvoorzien

Voor de periode 2020-2023 wordt voor onvoorzien € 200.000 per jaar begroot.

E. Voorgenomen investeringen

De meerjarenraming 2020-2023 is geactualiseerd. Nieuwe ontwikkelingen zijn meegenomen in de planning bij de begroting 2020. De kapitaallasten van de voorgenomen investeringen (en de nog te starten investeringen en lopende investeringen) zijn met 15% naar beneden gecorrigeerd voor de boekjaren 2020 en 2021. In de jaren 2022 en 2023 is een percentage van 20% gehanteerd. Dit vanwege ervaringen uit het verleden dat niet alle investeringen tijdig worden uitgevoerd.

F. Bestaand beleid

De ramingen in de begroting zijn gebaseerd op bestaand beleid. Nieuw beleid wordt afzonderlijk aan het bestuur voorgelegd, inclusief de financiële consequenties daarvan. Besluitvorming tot aan de vergadering in oktober is in de begroting 2020 verwerkt.

7.4 Incidentele baten en lasten

Definities

De paragraaf betreffende de incidentele baten en lasten bevat een overzicht van de baten en lasten die als eenmalig ten opzichte van de voorgaande en komende begrotingsjaren mogen worden beschouwd. Dit overzicht wordt getoond om de gebruiker van de begroting te helpen bij het bepalen van het formele begrotingsevenwicht.

Een eenmalige uitgave (of inkomst) wordt gedefinieerd als een begrotingspost die maximaal drie jaren is geraamd en waarvan de eindigheid vast staat. Zodoende kan een incidentele begrotingspost meerdere exploitatiejaren voorkomen. Deze posten lopen in principe niet door tot buiten de scope van de meerjarenbegroting. Het laatste boekjaar bevat in principe geen incidentele lasten of baten.

Incidentele baten en lasten

In de onderstaande tabel worden voor jaarschijf 2020 de substantiële dan wel bestuurlijk relevante incidentele baten en lasten uiteengezet, alsmede het laatste exploitatiejaar waarin deze posten voorkomen. Ook biedt het onderstaande overzicht geen inzicht in de integrale lasten die met een specifiek onderwerp samenhangen. Er is sprake van (mogelijke) samenhang met structurele lastenmutaties.

L/B	Kostengroep	Betreft	Omvang 2020	Laatste jaar
L	Goederen en diensten	Watersysteem onderzoek en opdrachten	60.000	2020
L	Goederen en diensten	Waterkeringen onderzoek en opdrachten	50.000	2020
L	Goederen en diensten	Mobiliteit	200.000	2020
L	Goederen en diensten	Onderzoek naar Gras op zand	60.000	2020
L	Goederen en diensten	Materiaal ARBO-wet (extra CE-markeringskosten in 2 jaar)	50.000	2020
L	Goederen en diensten	Recreatief medegebruik	50.000	2020
L	Goederen en diensten	Slib Ontwateringsinstallatie (SOI) Echten	1.200.000	2021
L	Goederen en diensten	Watersysteem opdrachten externe bureaus o.a. NWB toetsing	150.000	2021
		Totaal	€1.820.000	

7.5 Kostentoerekening

Vanwege het belang van de toepassing van bedrijfseconomische principes is in artikel 4.2, vierde lid van het Waterschapsbesluit de eis opgenomen dat de interne kostentoerekening op bedrijfseconomische wijze gebeurt. Daarnaast is in artikel 4.15 opgenomen, welke kostendragers in de verslaggeving worden opgenomen.

De kostentoerekening en budgetindeling zijn primair bedoeld voor interne sturing. De toerekening van kosten leidt op het niveau van individuele beheerproducten (administratie) niet tot een integrale kostprijs.

Gezien de aard en samenstelling van de indirecte kosten en het doel dat de toerekening van indirecte kosten dient kan worden volstaan met het toepassen van de eenvoudige opslagmethode (omslag naar rato directe kosten).

Uitgaande van de keuze voor de opslagmethode wordt de wettelijk verplichte toerekening van directe en indirecte kosten aan de taken watersysteembeheer en zuiveringsbeheer vanuit de vier programma's als volgt gerealiseerd:

1. de programma's Veiligheid en Watersysteem worden opgeteld en aan de taak watersysteembeheer' toegerekend;
2. het programma Waterketen wordt aan de taak 'zuiveringsbeheer' toegerekend;
3. het programma Maatschappij en organisatie wordt vervolgens naar rato van de rechtstreeks aan de taken 'watersysteembeheer' respectievelijk zuiveringsbeheer toegerekende directe kosten verdeeld over de taken 'watersysteembeheer' en zuiveringsbeheer.

Vanwege het vaste karakter van de kosten in het programma Maatschappij en organisatie, voornamelijk bestaande uit personeels- en kapitaallasten, wordt voor de toerekening van de indirecte kosten een voorcalculatorische verdeling (%) over de taken gehanteerd. Deze wordt jaarlijks in de begroting vastgesteld.

7.6 Onttrekkingen aan voorzieningen en bestemmingsreserves

In deze paragraaf wordt ingegaan op bedragen die rechtstreeks aan voorzieningen of bestemmingsreserves worden onttrokken.

Onttrekkingen aan bestemmingsreserves

Waterschap Drents Overijsselse Delta kent naast de algemene reserve per taak en bestemmingsreserve voor tariefseglisatie per taak geen andere Overige bestemmingsreserves. De algemene reserve per taak is opgenomen in paragraaf 7.8 Weerstandsvermogen en de bestemmingsreserve voor tariefseglisatie is opgenomen in paragraaf 7.7.

Onttrekkingen aan voorzieningen

Onderstaande voorzieningen behoren tot het vreemd vermogen en zijn gevormd voor specifieke kosten, verplichtingen, verliezen of risico's welke zijn ontstaan in het verleden. En waarvan de omvang op voorhand redelijk is in te schatten. Onderstaande voorzieningen zijn opgenomen.

Voormalige bestuurders en personeel

Gedeputeerde Staten van Overijssel en Drenthe hebben bij een besluit van mei 2000, nummer WB/2000/1495, de uitkering- en pensioenverordening van de leden van het Dagelijks Bestuur voor de waterschappen in Drenthe vastgesteld. Aan de voorziening worden onttrokken de uitkeringen van de voormalige voorzitters en oud-dagelijks bestuursleden. Dit in verband met het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd of het hebben van het recht op de uitkering van wachtgeld.

Het verwachte verloop van deze voorziening ziet er als volgt uit:

Prognose stand per 1-1-2020	€ 2.523.000	
Toevoeging	€ 275.700	
Onttrekking	€ 200.000	-/-
Prognose stand per 31-12-2020	€ 2.598.700	

Jubilea-uitkeringen

Dit is een voorziening voor alle uit hoofde van de geldende arbeidsvoorwaarden opgebouwde rechten van werknemers en bestuursleden van het waterschap op jubilea-uitkeringen voor hun diensten in de verslagperiode en voorgaande perioden. De voorziening is bepaald naar beste schatting voor huidige werknemers en bestuurders, waarbij rekening wordt gehouden met de 'blijfkans'.

Prognose stand per 1-1-2020	€ 783.200	
Toevoeging	€ 122.400	
Onttrekking	€ 122.400	-/-
Prognose stand per 31-12-2020	€ 783.200	

Studieregeling Persoonsgebonden Basis Budget

Dit is een voorziening die is ingesteld, vanwege het recht dat iedere medewerker volgens de SAW heeft op een Persoonlijk Basis Budget (PBB) ten behoeve van training en opleiding. Bij het opstellen van de begroting is rekening gehouden met het feit dat niet alle medewerkers in 2018 en daarvoor in staat zijn geweest om een training en opleiding te volgen. Voor het jaarlijks niet gebruikte deel van het Persoonlijk Basis Budget wordt de huidige voorziening gevormd. Eind 2020 loopt de huidige regeling af. De voorziening zal daardoor naar nul worden afgebouwd.

Prognose stand per 1-1-2020	€ 339.200	
Toevoeging	€ 421.000	
Onttrekking	€ 760.200	-/-
Prognose stand per 31-12-2020	€ 0	

Verloopstaat reserves en voorzieningen

Omschrijving (bedragen x € 1.000)	Begroting	Begroting	Meerjarenraming 2021-2023		
	2019	2020	2021	2022	2023
Algemene reserves:					
Watersysteemheffing	5.600	5.600	5.600	5.600	5.600
Zuiveringsheffing	1.200	1.200	1.200	1.200	1.200
Egalisatiereserve:					
Watersysteemheffing	12.309	7.109	3.609	2.609	2.609
Zuiveringsheffing	1.839	1.439	1.439	1.439	1.439
TOTAAL EIGEN VERMOGEN	20.948	15.348	11.848	10.848	10.848
Voorzieningen:					
Pensioenen voormalige voorzitters en bestuurders	2.523	2.599	2.677	2.757	2.840
Pensioenenuitkeringen voormalig personeel	64	50	36	21	21
jubilea-uitkeringen	783	783	783	783	783
Persoonsgebonden Basis Budget	0	0	0	0	0
TOTAAL VOORZIENINGEN	3.370	3.432	3.496	3.561	3.644

7.7 Waterschapsbelastingen

Anders dan gemeenten en provincies ontvangen waterschappen geen bijdrage van het Rijk voor de bekostiging van hun taken. Waterschappen bekostigen hun taken door het heffen van belastingen, de watersysteemheffing en de zuiveringsheffing.

De kosten van de waterkeringszorg, het waterkwantiteitsbeheer en het waterkwaliteitsbeheer met uitzondering van het zuiveringsbeheer worden gefinancierd uit één watersysteemheffing, die wordt betaald door inwoners en de eigenaren van gebouwde en ongebouwde onroerende zaken. De inwonersdichtheid en de economische waardeverhoudingen zijn de centrale uitgangspunten voor de financiering van het waterbeheersysteem.

De zuiveringsheffing is toegespitst op de kosten van de zuivering, het transport van afvalwater en de verwerking van het zuiveringsslib. De directe lozingen op het oppervlaktewater worden in verontreinigingsheffing betrokken. De opbrengsten daarvan gaan naar watersysteembeheer.

Kostentoedeling

Bij de vaststelling van de omslagtarieven voor 2020 voor de verschillende belangencategorieën is in de meerjarenbegroting 2020-2023 de hiervoor geldende kostentoedelingsverordening 2016 toegepast.

In de kostentoedelingsverordening is vastgelegd hoe de taakkosten van de taak watersysteem naar aard en omvang van het belang worden verdeeld over de belanghebbenden in de taak. In het onderstaande schema vindt u de vastgestelde verdeling.

<i>Categorie</i>	<i>Percentage</i>
Inwoners	35,00%
Gebouwd	47,12%
Agrarisch en overig ongebouwd	17,52%
Bos en natuur	0,36%

De kostenverdelingsverordening is niet van toepassing op de zuiveringstaak. De kosten hiervan worden opgebracht door bedrijven en huishoudens die afvalwater lozen.

Kwijtschelding

Het waterschap Drents Overijsselse Delta hanteert een kwijtscheldingsnorm van 100% en voert daarmee een maximaal kwijtscheldingsbeleid.

Voor kwijtschelding wordt in 2020 rekening gehouden met onderstaande eenheden;

- watersysteembeheer (inwoners) 13.000
- zuiveringsheffing (ve.) 25.200

Er is vooralsnog geen zicht op dat in de komende jaren deze eenheden zullen dalen.

Heffingseenheden

In onderstaand overzicht zijn de begrote heffingseenheden voor het jaar 2020 weergegeven.

Watersysteem

Inwoners	247.200
Agrarisch en overig ongebouwd binnendijs	149.200
Agrarisch en overig ongebouwd buitendijs	3.800
Agrarisch en overig ongebouwd gedifferentieerd binnendijs	5.200
Agrarisch en overig ongebouwd gedifferentieerd buitendijs	100
Bos en natuur	55.400
WOZ waarde voor gebouwd binnendijs (*1 mln.)	77.540
WOZ waarde voor gebouwd buitendijs (*1 mln.)	630
Verontreinigingsheffing	3.600

Kwijtschelding	13.000
----------------	--------

Zuivering

Bedrijven	223.700
Huishoudens minus	582.500
Totaal netto	806.200

Kwijtschelding aantal vervuilingseenheden	25.200
---	--------

Per categorie wordt de volgende grondslag gehanteerd;

Watersysteemheffing

Inwoners	huishoudens
Gebouwd	economische waarde (in € mln.)
Agrarische en overig ongebouwd	aantal hectares
Bos en natuur	aantal hectares

Zuiveringsheffing

Vervuilingseenheden	ve's
---------------------	------

*Meerjarig perspectief**Watersysteem*

Voor de ontwikkeling van de heffingseenheden wordt voor de categorie inwoners jaarlijks uitgegaan van een stijging van ongeveer 2.550 huishoudens per jaar, WOZ-waarde +6,0% voor jaarlijkse prijsstijging in 2020 en voor de jaren 2021 en verder met een stijging van telkens 5,0%; daarnaast wordt voor alle jaren rekening gehouden met een beperkte volumestijging.

Bij de wegen is de uitspraak van de Hoge Raad meegenomen op basis van definitieve cijfers uit het onderzoek naar de verschuiving die dit met zich meebrengt van wegen naar agrarisch en overig ongebouwd.

Het aantal hectares agrarisch neemt jaarlijks iets af doordat oppervlakte wordt mee getaxeerd in de WOZ-waarde.

Zuiveringsheffing

Voor de toename van heffingseenheden m.b.t. woonruimten is gerekend met de gemiddelde groei van het aantal woonruimten in de laatste vijf jaar voor zowel de eenpersoonshuishoudens als de meerpersoonshuishoudens. Dat betekent een groei van ca. 0,6% per jaar. Het aantal ve's voor meetbedrijven wordt stabiel verondersteld; voor de overige bedrijven is gerekend met een jaarlijkse toename van 1,0%

Reserves

Door inzet van egalisereserves is het mogelijk om tariefstijgingen af te vlakken.

Per 1-1-2020 is voor watersysteembeheer € 12,3 mln. beschikbaar en voor zuiveringsbeheer € 1,8 mln.

In onderstaande doorrekening van de tarieven voor 2020 is uitgegaan van de volgende inzet van egalisereserve:

€ 5,2 mln. voor de taak watersysteembeheer

€ 0,4 mln. voor de taak zuiveringsbeheer

TARIEVEN (in €)

	2019	2020
<i>Watersysteemheffing</i>		
Inwoners	98,92	101,10
Agrarisch en overig ongebouwd binnendijks	73,35	77,90
Agrarisch en overig ongebouwd buitendijks	18,34	19,47
Agrarisch en overig ongebouwd binnendijks wegen	146,69	155,79
Agrarisch en overig ongebouwd buitendijks wegen	36,67	38,95
Bos en natuur	4,51	4,63
Gebouwd binnendijks (per 100.000 WOZ)	45,30	43,60
Gebouwd buitendijks (per 100.000 WOZ)	11,33	10,90
Verontreinigingsheffing	57,28	57,28
<i>Zuiveringsheffing</i>	<i>57,28</i>	<i>57,28</i>

7.8 Weerstandsvermogen

Inleiding

WDOdelta actualiseert (minimaal) twee maal per bestuursperiode het risicoprofiel. Het risicoprofiel vormt de basis voor het duiden van de gewenste omvang van de algemene reserves. Het risicoprofiel is ten behoeve van de begroting 2020 geactualiseerd in de zomer van 2018 (augustus). Zodoende bevat deze paragraaf dezelfde duiding van de benodigde en beschikbare weerstandscapaciteit als in de voorgaande begroting.

In deze paragraaf worden ten eerste kort de nut en noodzaak van het weerstandsvermogen geduid. Ook wordt de parallel gelegd tussen deze paragraaf en de in de paragrafen benoemde majeure risico's. Daarna wordt het beleid kort gepresenteerd. Tot slot wordt het weerstandsvermogen gepresenteerd.

Het Waterschapsbesluit schrijft voor dat de paragraaf weerstandsvermogen – naast een duiding van de weerstandscapaciteit en het beleid – ook een inventarisatie van de risico's bevat. Deze wordt in de vorm van een risicomatrix gepresenteerd.

Nut en noodzaak

Bij de jaarrekening 2018 is de algemene reserves aangevuld uit de egaliseringsreserve. Het overhevelen van vermogen tussen reserves is niet slechts een boekhoudkundige aangelegenheid, maar een strategische overweging. De kern van deze overweging vormt het moment waarop het bestuur het eigen vermogen wenst in te zetten. Bij het inventariseren van risico's is getracht om 5 à 10 jaren vooruit te kijken, om vast te stellen welke risico's zich in de aankomende jaren voor kunnen doen. Bij hetijken van de vermogenspositie kijkt het waterschap dus verder vooruit dan de periode van de meerjarenraming. We leggen nu vermogen opzij om te borgen dat we in de toekomst aan onze verplichtingen kunnen voldoen, zonder grote schommelingen in de tariefstelling.

Risico's t.a.v. de doelbereiking

Niet alle risico's hebben een grote financiële impact. Maar risico's met een kleine (of geen) financiële impact kunnen wel grote maatschappelijke gevolgen hebben. Een voorbeeld betreft het verlaat realiseren van projecten in relatie tot onze KRW-opgave. We realiseren van zelfs minder kosten. Om het risicobeeld van ons waterschap te vervolledigen, zijn in de programma's de top risico's voor de doelbereiking benoemd. Het op politiek niveau delen van risico's geeft inzicht in de wijze waarop het dagelijks bestuur sturing geeft aan de geschetste situatie. Beheersmaatregelen en de randvoorwaarden benodigd om maatregelen te treffen zijn onderwerp van de bestuurlijke discussie. Kosten voor risicobeheersing zijn geen onderdeel van het weerstandsvermogen, maar worden opgenomen in de exploitatie. Door blijvend risico's in de begroting op te nemen ontstaat een constante dialoog over doelbereiking (prestaties), risico's en kosten.

Beleid

Het actuele beleid van WDOdelta laat zich kort duiden door een tweetal bepalingen:

In hoofdstuk 3 van het beleid Weerstandsvermogen Risicomanagement Reserve en Voorziening (WRRV) wordt bepaald dat:

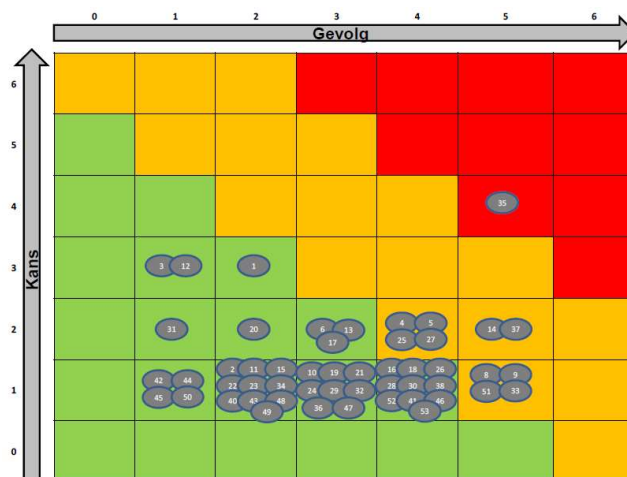
‘Het weerstandsvermogen bestaat uit de relatie tussen: de weerstandscapaciteit enerzijds, zijnde de middelen en mogelijkheden waarover het waterschap beschikt of kan beschikken om niet begrote kosten te dekken en alle risico's anderzijds, waarvoor geen maatregelen zijn getroffen en die van materiële betekenis kunnen zijn in relatie tot de financiële positie.’

In hoofdstuk 5 van het beleid WRRV wordt bepaald dat:

‘De beleidslijn van het waterschap Drents Overijsselse Delta is dat de beschikbare weerstandscapaciteit wordt gevormd door de algemene reserves. Gezien de geheel eigen dynamiek van tariefstelling wordt de onbenutte belastingcapaciteit nihil verondersteld. De stille reserves worden niet betrokken in de weerstandscapaciteit, omdat onzeker is wanneer en in welke omvang deze middelen beschikbaar komen. Eventuele begrotingsoverschotten kunnen door het algemeen bestuur via de resultaatbestemming toegevoegd worden aan de algemene reserves. Voor de resultaatbestemming maken zij geen onderdeel uit van het weerstandscapaciteit.’

Risicomatrix

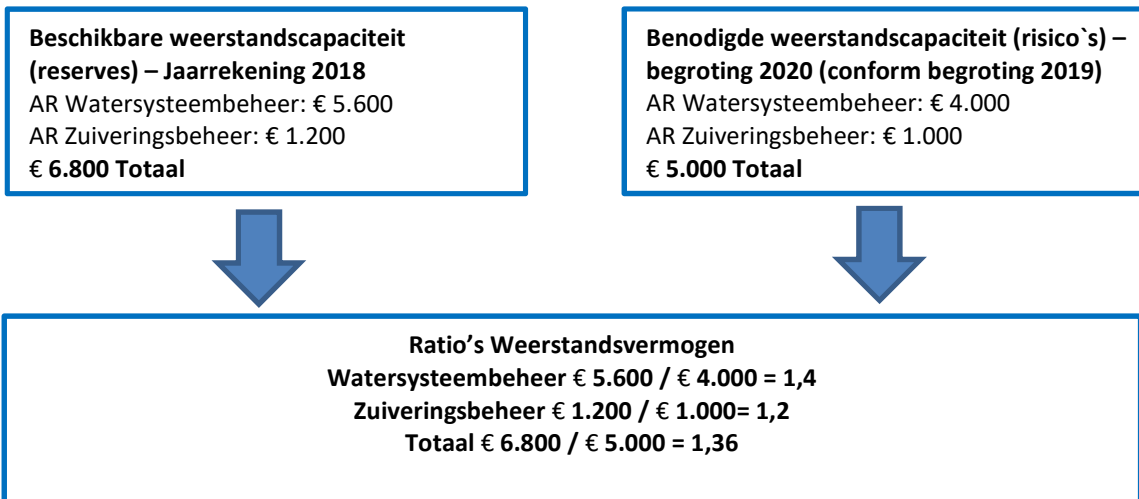
In de onderstaande figuur wordt in vogelvlucht een beeld geschetst van de geïnventariseerde risico's. Op de horizontale as staan de categorieën van gevolgen en op de verticale as de categorieën van kansen. Per risico is bepaald welke risicoscore (kans x gevolg) deze teweegbrengt. Risico's met een substantiële score (rode velden) zijn van substantiële invloed op de benodigde vermogenspositie en verdienen nadere uitleg.

Het risicoprofiel van WDO Delta kenmerkt zich door de hoeveelheid risico's met een lage ingeschatte impact. De kans op voordoen van risico's wordt relatief laag ingeschat. Het grootste risico vormt de mogelijkheid dat het waterschap een lopend juridisch geschil verliest.

Weerstandsvormogen

Het weerstandsvormogen van Waterschap Drents Overijsselse Delta wordt bepaald door de verhouding tussen de benodigde en beschikbare weerstandscapaciteit. De onderstaande figuur toont de berekening.

De verdere invoering van risicomanagement moet nog verder vorm krijgen binnen WDO Delta, mede aan de hand van het assetmanagement. Ook leidt het HWBP door de budgettaire omvang tot relatief grote risico's in relatie tot de reguliere bedrijfsvoering. Op dit moment is er nog sprake van een stuk kennisonzekerheid t.a.v. de inventarisatie van de risico's. Daarom wordt het weerstandsvormogen hoger gesteld dan de gebruikelijke ondergrens van 1,0 (is nu 1,36).

Herijking

Nieuwe beleidskeuzes t.a.v. de taakomvang en de wijze waarop waterschapstaken worden uitgevoerd, kunnen van invloed zijn op het risicoprofiel. Zeker binnen de termijn van 5 à 10 jaren na 2020. In navolging van de watervisie zal gedurende de zomer van 2020 een herijking van het risicoprofiel plaatsvinden.

7.9 Financiering

Inleiding

Het treasury-beleid van waterschap Drents Overijsselse Delta is vastgelegd in de Verordening financieel beleid en beheer en nader uitgewerkt in het treasury-statuuut. Zowel de verordening als het statuut beogen het financieringsbeleid transparant te maken. Met als doel om de risico's zo goed mogelijk te beheersen.

Algemene ontwikkelingen

De economische groei in Nederland is nog relatief sterk. In Europa zwakt het groeitempo van de economie af. De inflatie begeeft zich nauwelijks richting de ECB-inflatiedoelstelling van 2%. Er bestaan risico's voor de economische groei, waaronder de aanstaande Britse uittreding uit en politieke spanningen in de Europese Unie, een toenemend protectionisme door China en Amerika en andere geopolitieke spanningen in de wereld. Gezien het bovenstaande en structurele effecten als vergrijzing is de algemene verwachting dat de rentetarieven op de Nederlandse geld- en kapitaalmarkt in 2020 gemiddeld genomen nagenoeg gelijk zal zijn aan 2019.

Schatkistbankieren

Naar verwachting worden er in 2020 geen tijdelijk overtollige financiële middelen afgedragen aan de Nederlandse schatkist vanwege de wettelijke verplichting tot schatkistbankieren. Deze financiële middelen zullen onder de doelmatigheidsdrempel van afgerond € 1,1 mln. blijven. De drempel bedraagt 0,75% (ministeriële norm) van het begrotingstotaal 2020.

Rente en risicobeheer

Rentebeheer

Voor het rentebeheer dient onderscheid gemaakt te worden tussen:

- *Rente op de geldmarkt (leningen met een looptijd van maximaal 1 jaar).*
Voor een kasgeldleningen en rekening courant krediet verwachten wij in 2020 een marginaal rentepercentage.
- *Rente op de kapitaalmarkt (leningen met een looptijd langer dan 1 jaar).*
Voor een langlopende fixe geldlening met een looptijd van twintig jaar verwachten wij in 2020 een rentepercentage te betalen van ten hoogste 1,9%.

Gezien het relatief grote verschil tussen de te betalen rentepercentages op de kapitaal- en geldmarkt zal in 2020 gekozen worden om in eerste instantie voor kortlopende financiering te kiezen tot ten hoogste de kasgeldlimiet 2020. Aanvullend zullen er langlopende geldleningen afgesloten worden.

Risicobeheer

Het rente-risicoprofiel van waterschap Drents Overijsselse Delta ten aanzien van toekomstige rente-fluctuaties is laag. In de huidige geldleningenportefeuille bevinden zich geen langlopende geldleningen met tussentijdse renteherzieningsmomenten. Krediet-, koers- en valutarisico's worden niet gelopen.

Kasgeldlimiet en renterisiconorm

De kasgeldlimiet voor 2020 is afgerond € 32,4 mln. en bedraagt 23% (ministeriële norm) van het begrotings- totaal bij aanvang van het begrotingsjaar. De kasgeldlimiet is gericht op het beperken van het renterisico op de kortlopende financiering, waarbij de gemiddelde netto vlottende schuld per kwartaal de kasgeldlimiet niet mag overschrijden. Om aan de kasgeldlimiet te kunnen blijven voldoen, zullen naar verwachting langlopende geldleningen in 2020 afgesloten worden.

(bedragen x € 1mln.)	Q1 2020	Q2 2020	Q3 2020	Q4 2020
Kasgeldlimiet	32,4	32,4	32,4	32,4
Schuld in rekening-courant	21,0	20,0	15,0	13,0
Ruimte onder de norm	11,4	12,4	17,4	19,4

De renterisiconorm is het risico dat voort kan vloeien uit een renteherziening en/of uit de herfinanciering van lopende langlopende geldleningen). De norm mag volgens de Uitvoeringsregeling Financiering decentrale overheden (UFDO) niet hoger zijn dan 30% van het bruto begrotingstotaal bij aanvang van het begrotingsjaar.

De renterisiconorm voor het jaar 2020 is € 42,3 mln. en bedraagt 30% (ministeriële norm) van het begrotingstotaal bij aanvang van het begrotingsjaar. De norm heeft als doel om fluctuaties in rentelasten over de jaren heen te kunnen beheersen. In onderstaande tabel is het verloop van de renterisicoruimte over de jaren 2020 tot en met 2023 opgenomen.

(bedragen x € 1 mln.)	2020	2021	2022	2023
Renterisiconorm	42,3	43,7	45,0	46,6
Aflossingen en renteherzieningen	21,1	9,6	16,3	15,8
Ruimte onder de norm	21,2	34,1	28,7	30,8

Rente-omslagpercentage

Vanwege het hanteren van integrale financiering worden de rentelasten met betrekking tot de investeringen toegerekend aan de programma's via een renteomslag-percentage. In 2020 bedraagt de omslagrente 1,53%.

Berekening (bedragen * € 1.000)

Totaal vaste activa	€ 317.116
Totaal te verdelen rente	€ 4.854
Gemiddeld rentepercentage	1,53%

Financieringstekort

Naar aanleiding van de berekening van het rente-omslagpercentage voor 2020 is ook het te verwachten financieringstekort voor 2020 bepaald. Dit tekort ontstaat met name door uitgaven met betrekking tot de in 2020 voorgenomen netto-investeringen, lopende investeringsprojecten en door in 2020 te betalen aflossingen (en rente) van bestaande geldleningen (herfinanciering). Het financieringstekort zal naar verwachting voor ten hoogste € 50 mln. worden gedekt door in 2020 langlopende geldleningen aan te trekken. In de resterende financieringsbehoefte zal worden voorzien door gebruik te maken van kortlopend rekening courantkrediet en eventueel kasgeldleningen.

Financieringstekort (bedragen * € 1.000)

Emu saldo 2020 (tekort)	16.571
Bij: aflossingsverplichtingen	<u>21.095</u>
Financieringstekort	37.666

7.10 Verbonden partijen

Waterschap Drents Overijsselse Delta participeert in een aantal verbonden partijen. Dit vormt een manier om beleidsvoornemens uit de programma's uit te kunnen voeren. Een verbonden partij is een privaatrechtelijke of publiekrechtelijke organisatie waarin het waterschap zowel een bestuurlijk als een financieel belang heeft.

Een bestuurlijk belang heeft het waterschap wanneer deze een zetel heeft in het bestuur van een derde rechtspersoon of als hij stemrecht heeft. Een financieel belang heeft het waterschap als financiële middelen die deze ter beschikking stelt verloren gaan in geval van faillissement van de verbonden partij en/of als financiële problemen bij de verbonden partij verhaald kunnen worden op het waterschap.

Beleid ten aanzien van de verbonden partijen

In verschillende beleidssectoren van het waterschap, met verschillende motieven, komend vanuit verschillende uitgangspunten, is de afweging gemaakt voor het aangaan van een bestuurlijke participatie en is gekozen voor een specifieke juridische constructie.

Per participatie wordt hieronder aangegeven:

- welk beleid de verbonden partij uitvoert;
- wat de uitvoering van dit beleid door de verbonden partij het waterschap oplevert.

Gemeenschappelijke regelingen

- **Gemeenschappelijk Belastingkantoor Lococensus Tricijn (GBLT)**

GBLT is het gemeenschappelijk belastingkantoor dat de heffing en invordering verzorgt van de belastingen van vijf waterschappen en zes gemeenten. Hierdoor worden de maatschappelijke kosten van het innen van belastingen zo laag mogelijk gehouden. GBLT is een zogenaamd openbaar lichaam. Dat betekent dat het een 'zelfstandig' overheidsorgaan is, met een eigen bestuur, een eigen ambtelijk apparaat en een eigen begroting.

- **Gemeenschappelijk Laboratoriumorganisatie (Aqualysis)**

Aqualysis is een zelfstandig opererend waterlaboratorium dat werkzaamheden verricht voor waterschappen. Deze zijn ook deelnemer in de bedrijfsvoeringsorganisatie. Deze organisatievorm is verankerd in de gemeenschappelijke regeling Aqualysis (statuut). Het is een praktische oplossing voor het aansturen van een samenwerkingsverband, die vrijwel geheel uitvoerende taken realiseert. In deze gemeenschappelijke regeling nemen Zuiderzeeland, Vechtstromen, Drents Overijssels Delta, Vallei en Veluwe en Rijn en IJssel deel. Ook behoren diverse overheden en bedrijven tot de klantenkring. Door chemisch, bacteriologisch en biologisch onderzoek te verrichten is de controle op de naleving van vergunningen, het beheersen en beoordelen van de kwaliteit van het oppervlaktewater en de controle op het zuiveren van afvalwater mogelijk.

- **Het Waterschapshuis**

Het Waterschapshuis is de regie- en uitvoeringsorganisatie voor de waterschappen op het vlak van Informatie en communicatietechnologie. Het doel is het bevorderen van samenwerking op het gebied van ICT tussen waterschappen en andere overheden die ook actief zijn in de 'natte' sector. Via Het Waterschapshuis spannen waterschappen zich gezamenlijk in om de kwaliteit van de digitale dienstverlening naar burgers en bedrijven te verbeteren en om kostenbesparing op ICT uitgaven te realiseren. Op dit moment loopt er een geschil met de belastingdienst over mogelijke btw-plichtigheid.

Overige verbonden partijen

- **Vereniging Unie van waterschappen**

De Unie van Waterschappen vertegenwoordigt alle waterschappen in Nederland in het nationale en internationale speelveld met betrekking tot het beheer van waterkeringen, het regionale waterbeheer en het zuiveren van afvalwater. Tevens stimuleert het kennisuitwisseling en samenwerking en is het de werkgeversorganisatie van de medewerkers van alle waterschappen.

- **Stichting STOWA**

STOWA is het kenniscentrum van de regionale waterbeheerder in Nederland, die toegepaste kennis vergaart, verspreidt en implementeert. Deze hebben de waterbeheerders nodig om de opgaven waar zij in hun werk voor staan goed uit te kunnen voeren. Deelnemers zijn waterschappen en provincies, die gezamenlijk het werk van de stichting financieren.

- **N.V. Nederlandse Waterschapsbank (NWB)**

De Nederlandse Waterschapsbank is financiële dienstverlener van de Nederlandse publieke sector. Met een gespecialiseerde financiële dienstverlening draagt de bank mede bij aan zo laag mogelijke kosten van maatschappelijke voorzieningen voor de burger. Het aandelenbezit van het waterschap bij de NWB is niet verhandelbaar en brengt geen financieel risico met zich mee. De aandelen zijn tegen verkrijgingswaarde op de balans geplaatst. Als gevolg van de opgelegde Basel III-richtlijnen, voortvloeiende uit de economische recessie, is de afgelopen jaren geen dividend uitgekeerd. Deze richtlijnen zijn (ten aanzien van de kapitaaleisen) recent gewijzigd voor bancaire instellingen gelieerd aan overheidslichamen. Daarom is er weer sprake van een jaarlijkse dividenduitkering.

- **Windparken**

Het waterschap heeft als streven energieneutraal te werken per 2025. Op grond daarvan worden in samenwerking met de omgeving trajecten voor zon- en windenergie ontwikkeld. In Staphorst en in Nieuwleusen is het voornemen om te participeren in twee windparken die opgezet zijn door de lokale coöperaties. In de gemeente Staphorst heeft het waterschap in maart 2019 samen met de lokale coöperatie Wij Duurzaam Staphorst een BV mede opgericht: Wij windenergie Staphorst BV. De BV gaat in een latere fase van het traject letteraandelen uitgeven, met de bedoeling dat het waterschap voor tenminste 20% participeert in het eigen vermogen van de BV, met het oog om Garanties van Oorsprong (GvO's) op naam te verkrijgen en daarmee bij te dragen aan een energie neutraler waterschap.

7.11 EMU-saldo

Het EMU-saldo is het saldo van de inkomsten en uitgaven van de overheid. Hierbij zitten ook inkomsten en uitgaven met een kapitaalkarakter, zoals aan- en verkopen grond, investeringen en investeringsbijdragen. De lidstaten van de EU die meedoen aan de Economische en Monetaire Unie (EMU), hebben de euro als officiële munt. Deze lidstaten hebben in het stabiliteits- en groeipact afspraken gemaakt over het op orde houden van de overheidsfinanciën. Eén van de afspraken heeft betrekking op het begrotingstekort van landen, oftewel het EMU-tekort. Als het EMU-tekort van één van de lidstaten boven het normpercentage van het Bruto Binnenlands Product (BBP) uitkomt, krijgt het land een officiële waarschuwing. In het uiterste geval kan de Europese Raad van Ministers ook boetes opleggen.

Om ervoor te zorgen dat het Nederlandse tekort binnen de gestelde norm van 3% blijft, is de Wet Houdbare Overheidsfinanciën vastgesteld per december 2013. Hierin is bepaald wat de decentrale overheden mogen bijdragen aan dit tekort. Op 23 mei 2018 hebben de Unie van Waterschappen, IPO en Vereniging Nederlandse Gemeenten met het kabinet afspraken gemaakt maken afspraken over de verdeling van de ruimte. De tekortnorm voor de decentrale overheden bedraagt tot 2022: 0,4% van het BBP.

De berekening van het EMU-saldo voor 2020 en de daarop volgende jaren is als volgt:

Omschrijving (bedragen x € 1.000)	Begroting 2019	Begroting 2020	Meerjarenraming 2021-2023		
			2021	2022	2023
Exploitatiesaldo voor bestemming van reserves	-7.700	-5.600	-3.500	-1.000	0
Invloed investeringen					
Bruto-investeringsuitgaven	-60.773	-83.483	-91.827	-86.806	-109.735
Investeringsbijdragen	16.766	37.827	25.268	52.010	55.548
Verkoop van materiële en immateriële vaste activa					
Afschrijvingen	27.790	29.362	31.380	32.016	33.616
Invloed voorzieningen					
Toevoeging aan voorziening t.l.v. exploitatie	973	821	823	825	827
Onttrekkingen aan voorzieningen t.b.v. exploitatie	-200	-200	-200	-200	-200
Onttrekkingen rechtstreeks uit voorzieningen	-916	-898	-559	-559	-543
Deelnemingen en aandelen					
Boekwinst					
Boekverlies					
EMU-saldo	-24.060	-22.171	-38.615	-3.714	-20.487
Referentiewaarde	16.800	17.800	18.100	18.300	18.300

Nb) De getoonde referentiewaarde in 2023 is gelijk aan 2022. De waarde 2023 zal onderdeel zijn van nieuwe te maken afspraken.

De referentiewaarde is het maximale toegestane EMU-saldo van ieder individueel waterschap, omgerekend naar de grootte van het waterschap. De individuele EMU-referentiewaarden zijn vooral bedoeld als richtlijn voor het toegestane tekort op het niveau van de individuele overheden. Waterschap Drents Overijsselse Delta overschrijdt de referentiewaarde in 2020 niet. De prognose is een overschrijding in volgende jaren. De omvang van het EMU-saldo is op langere termijn lastig te duiden, doordat deze sterk afhankelijk is van de bruto-investeringsuitgaven. Wanneer de scope van investeringen nog niet helder is, kan hier uitsluitend een indicatieve kostenraming voor worden gemaakt.

8. Exploitatiebegroting naar kosten- en opbrengstensoorten

Omschrijving (bedragen x € 1.000)	Rekening	Begroting	Begroting	Meerjarenraming 2021-2023		
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Lasten						
Rente en afschrijvingen	33.225	34.025	34.972	37.798	39.379	42.057
Personeelslasten	46.764	52.243	55.595	56.633	57.706	58.800
Goederen en diensten van derden	39.619	45.461	45.837	46.629	48.436	49.929
Bijdragen aan derden	3.389	3.150	3.500	3.560	3.560	3.560
Toevoeging aan voorziening	337	890	743	743	743	743
Onvoorzien		199	199	199	199	199
Uitgaven m.b.t. voorgaande jaren	-1.227	-	-	-	-	-
Subtotaal lasten	122.108	135.968	140.846	145.562	150.023	155.288
Baten						
Financiële baten	528	262	451	451	451	451
Personeelsbaten	768	238	572	580	588	597
Goederen en diensten aan derden	2.985	2.341	2.319	2.399	2.399	2.399
Bijdragen van derden	1.000	398	513	604	631	638
Waterschapsbelastingen	108.509	114.727	118.687	124.946	131.787	137.666
Interne verrekeningen	7.280	10.302	12.704	13.082	13.167	13.537
Opbrengsten m.b.t. voorgaande jaren	1.167	-	-	-	-	-
Subtotaal baten	122.236	128.268	135.246	142.062	149.023	155.288
Saldo van baten en lasten	128	7.700	5.600	3.500	1.000	-
Inzet tariefegalisatie	-	7.700	5.600	3.500	1.000	-
Gerealiseerd resultaat	128	-	-	-	-	-

9. Exploitatiebegroting naar kostendrager

Omschrijving (bedragen x € 1.000)	Rekening 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Meerjarenraming 2021-2023		
				2021	2022	2023
Netto lasten						
Watersysteembeheer	68.208	74.595	77.620	80.748	84.109	87.532
Zuiveringsbeheer	41.164	47.633	46.468	47.499	48.479	49.935
Onvoorzien	-	199	199	199	199	199
Totaal lasten	109.372	122.427	124.287	128.446	132.787	137.666
Belastingen						
Watersysteembeheer	68.789	69.360	71.604	76.536	82.467	86.910
Zuiveringsbeheer	43.288	45.667	46.183	47.622	48.602	50.058
Rente reserves	502	-	-	-112	-182	-202
Dividend	-	-	1.300	1.300	1.300	1.300
Oninbaar	-3.079	-300	-400	-400	-400	-400
Totaal baten	109.500	114.727	118.687	124.946	131.787	137.666
Exploitatieresultaat	-128	7.700	5.600	3.500	1.000	-
Inzet (egalisatie)reserves	-	7.700	5.600	3.500	1.000	-
Te verdelen resultaat	-128	-	-	-	-	-

10. Afkortingen

AB	Algemeen Bestuur	LTO	Land en Tuinbouw organisatie
A&O	Stichting Arbeidsmarkt en Opleidingsfonds	MJA	meerjarenaafspraken energie- efficiency
Arbo	Arbidsomstandigheden	MJB	Meerjarenbegroting
BAW	Bestuursakkoord Water	MLN	Miljoen
BB	Begrotingsbrief	MO	Programma Maatschappij en Organisatie
BBP	Bruto Binnenlands Product	NBW	Nationaal Bestuursakkoord Water
BIM	Bouwwerk Informatie Model	NWB	Nederlandse Waterschapsbank
BTW	Belasting Toegevoegde Waarde	OAS	Technische Optimalisatiestudie
CE	Conformité Européenne	OBS	Onderhoudsbeheersysteem
CO ₂	Koolstofdioxide	ONGEB	Ongebouwd
DAW	Deltaplan Agrarisch Waterbeheer	PAK	Polycyclische Aromatische Koolwaterstoffen
DIFF	Gedifferentieerd	PAS	Programmatische Aanpak Stikstof
DPRA	Deltaplan ruimtelijke adaptie	P&C	Planning & Control
DSO	Digitaal Stelsel Omgevingswet	PBL	Planbureau voor de Leefomgeving
DB	Dagelijks Bestuur	PFAS	poly- en perfluoralkylstoffen
EU	Europese Unie	PGA	projectgebonden aandeel
ECB	Europese Centrale Bank	RWZI	Rioolwater zuiveringsinstallatie
EEP	Energie-efficiencyplan	SAW	Sectorale Arbeidsvoorwaarden-regelingen Waterschapspersoneel
EMU	Europese Monetaire Unie	SOI	Slib Ontwateringsinstallatie
FIDO	Financiering Decentrale Overheid	STOWA	Stichting toegepast onderzoek waterbeheer
G&D	Goederen en diensten	UFDO	Uitvoeringsregeling Financiering decentrale overheden
GBLT	Gemeenschappelijk Belastingkantoor Lococensus Tricijn	Ve	Vervuilingseenheid
GGOR	Gewenst grond- en Oppervlaktewater regime	WB21	Waterbeheer 21 ^e eeuw
GRP	Gemeentelijke Rioleringsplannen	WBI	Wettelijk Beoordelings-instrumentarium
GvO	Garanties van oorsprong	WBP	Waterbeheerplan
HA	Hectare	WOM	Water op maat
HOF	Houdbare Overheidsfinanciën	WDODelta	Waterschap Drents Overijsselse Delta
HWBP	Hoogwater Beschermingsprogramma	WKK	warmtekrachtkoppeling
IBOOM	Inrichting Beheer en Onderhoud Op Maat	WKW	Waardevolle kleine wateren
IBP	Interbestuurlijke Programma	WOZ	Wet Onroerende Zaken
ICT	Informatie- en Communicatie technologie	ZON	Zoetwatervoorziening Oost-Nederland
Ie	Inwonerequivalent	WRRV	Weerstandsvermogen Risico management Reserve en Voorziening
I&A	Informatisering en automatisering	ZZL	Waterschap Zuiderzeeland
IPO	Interprovinciaal Overlegorgaan		
IRM	Integraal Riviermanagement		
IZP	Integrale Zuiveringsplannen		
KRW	Kaderrichtlijn Water		